

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Υπό τοῦ κ. ΧΡ. Ν. ΑΓΑΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους 4. Β. Τόμ. Η')

ε. Κανονισμοὶ ἐργασίας

1. Εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις ὑπῆρχεν ἀνεκὰθεν πρὸ οἰασδῆποτε νομικῆς ρυθμίσεως ἢ ἀνάγκη, ὅπως ρυθμίζονται αἱ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐργασίας διαμορφούμεναι σχέσεις ὁμοιομόρφως δι' ὅλους τοὺς εἰς αὐτὰς ὑπηρετοῦντας μισθωτοὺς ἢ μεγάλα τμήματα αὐτῶν ὑφ' ἐνὸς γραπτοῦ «κ α ν ο ν ι σ μ ο ὦ». Διὰ τούτου καθίσταται δυνατὴ ἡ προσαρμογὴ τῶν γενικῶν διατάξεων περὶ ἐργασίας εἰς τὰς εἰδικὰς συνθήκας τῆς ἐπιχειρήσεως, προσδιορίζεται κατὰ μέγα μέρος τὸ δικὸν ἐπιχειρήσεως καὶ ἐπιτυγχάνεται οὕτω κατὰ κανόνα μία ὁμοιομορφία καὶ ἰση μεταχειρίσις εἰς τοὺς ὅρους ἐργασίας ἐν τῇ ἐπιχειρήσει. Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ἰδιορρυθμίαν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις, γὰρ συμπληροῦται δηλ. ὑποχρεωτικῶς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀπὸ μίαν μονομερῆ καὶ ἰδιωτικῆν θέλησιν, τὴν τοῦ ἐργοδότη. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀναπόφευκτον, διότι πᾶσα ὁμάς, ὡς εἶναι καὶ ἡ ἐπιχειρήσις, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀναρχικὴ πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν «νόμον τῆς». Εἶναι μία ἐκδήλωσις τῆς αὐτονομίας (1). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὅμως τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς θέσεως τοῦ μισθωτοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει καὶ τῆς διαπιστώσεως, ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις ἀποτελεῖ ἐν κοινωνικοοικονομικὸν μὲρος, διεπλάσθησαν νέαι ἀρχαὶ περὶ κανονισμῶν ἐργασίας, αἵτινες υἱοθετήθησαν ὑπὸ τῶν πλείστων νεωτέρων νομοθεσιῶν. Αὗται ἀπηγοῦν τὸ νέον πνεῦμα, τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας ἐν τῇ ἐπιχειρήσει καὶ ἀπαιτοῦν τὴν σύμπραξιν τοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ κανονισμοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ διεμορφώθησαν ἴδια ὄργανα, τὰ καλούμενα «συμβούλια ἐπιχειρήσεων» (2).

1) Rivero et Savatier, σ.37 ἐπ. Durand-Jaussaud, τ.Ι, σ.145 ἐπ. Scelle. Droit ouvrier, 1929, σ. 97 ἐπ. Sinagra Dir. del lavoro, 1947, σ. 40.

2) Οὕτως εἰς ὅλας τὰς χώρας λειτουργοῦν τὰ καλούμενα «συμβούλια ἐπιχειρήσεων» καὶ ὁ κανονισμὸς λαμβάνει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν μορφήν, «ἐπιχειρηματικῆς συμφωνίας». Θ. Βλαχοπούλου. Τὰ ἐργατ. συμβούλια τῶν ἐπιχειρήσεων, 1951, Γενικώτερον ἐπὶ

Ἡ ἔννοια τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἰς ταύτην συμπεριλαμβανόμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν τοῦ ἀδοκίμου ὄρου «ἐκμετάλλευσις» ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μίαν ἐντελῶς ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὸ ἔργατ. δίκαιον. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ὑπὸ τὸ ἄκρατον ἀτομικιστικὸν καὶ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα δὲν εἶχεν αὕτη καμμίαν ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ αἱ ἐξουσαὶ τοῦ ἐργοδότη ἐξηγοῦντο διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ αἱ σχέσεις ἐργασίας εἶχον ἔρεισμα ἀποκλειστικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκῆς τὴν ἀτομικὴν σύμβασιν ἐργασίας. Ἡ ἔννοια τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς συλλογικοῦ φαινομένου κοινωνιολογικῆς σημασίας ἦτο ἀγνωστος. Ἡ ἀτομιστικὴ ἀντίληψις ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸ μιᾶς νέας, ἥτις ἠρεῦνα πλέον τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἀνεύρισκε δεσμούς, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν μισθωτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ συνόλου αὐτῶν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ ἀντίληψις, ὅτι διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως δημιουργεῖται κοινότης ἐργασίας, ἥς τὰ μέλη (μισθωτοὶ - ἐργοδότης) συνδέονται διὰ μιᾶς ὀργανικῆς ἀλληλεγγύης (D u r a n d - J a u s s a u d, I, σ. 404 ἐπ.). Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀποκρούουν οἱ μαρξισταί, ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς συμβάσεως ἐργασίας, δι' ἣς γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ μισθωτοῦ. (L y o n - C a e n, σ. 224). Παρὰ τὰς τυχόν συγχύσεις τὰς ὁποίας κάνει ἡ ἀντίληψις τῆς «κοινότητος» ἐργασίας ἀναμιγνύουσα μὲ ἀξιολογικὰς κρίσεις τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἐδημιουργήθη πλέον μία πραγματικότης, ὅχι μόνον οἰκονομικῆς ἀλλὰ καὶ κοινωνιολογικῆς βάσεως, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ τὰ διαρκῶς πληθυνόμενα νομικὰ συλλ. φαινόμενα (R i v e r o e t S a v a t i e r, σελ. 91 ἐπ.). Τὸν ἀκριβέστερον ὄρισμόν τῆς ἐπιχειρήσεως δίδει G a l p e r - r i n, Komm. zum Betriebsverfassungsges, ἐκδ. 2 § 1 σημ. 62 ἐνθα ἡ ἐπιχειρήσις ὁρίζεται, ὡς «μία κοινότης συμφερόντων, κινδύνων καὶ λειτουργίας, μία συμμετοχὴ μετὰ ἐκ διαμέτρου ἀντιθέσεων ἐργοδότη καὶ μισθωτῶν. Πρβλ. K a s k e l - D e r s c h σ. 37.

2. Παρ' ἡμῖν μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἡ μ φ ε σ θ η τ ε ἰ τ ο, ἐὰν ὑπὸ τῆς νομοθεσίας μας ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα ἐκδόσεως κανονισμοῦ. Ὑπῆρχον διάφοροι διατάξεις, αἵτινες προέβλεπον τὴν ὑπαρξιν κανονισμοῦ (ὡς π.χ. τοῦ ν. ΔΔ' τοῦ 1912 ἄρθρ. 3) ἢ ἄλλαι εἰδικαί, αἵτινες παρείχον δικαίωμα ἐκδόσεως τοιοῦτου. Ἐγίνετο δὲ καὶ ὁρολογικὴ σύγκυσις μεταξὺ τῶν κανονισμῶν τοῦ ἐργοδότη καὶ τῶν εἴτε ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκδιδομένων διατάξεων περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας, εἴτε τῶν ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἢ κατ' ἐξουσιοδότησιν ταύτης τιθεμένων διατάξεων ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Ἐλλείπει γενικῆς σχετικῆς ἐξουσιοδοτικῆς διατάξεως, ἐδίδετο παρ' ἡμῖν ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις. Ἡ θεωρία καὶ ἡ νομολογία^(*) ἐστήριζον παρ' ἡμῖν τὸ κῦρος τῶν ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη ἐκδιδομένων «κ α ν ο ν ι σ μ ῶ ν», εἰς τὴν σύμβασιν προσχωρήσεως, δι' ἣς ὁ ἐργαζόμενος προσχωρεῖ ἄνευ ἰδιαιτέρων διαπραγματεύσεων περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν — ἐκδηλῶν ἔστω καὶ σιωπηρῶς τὴν πρὸς τοῦτο βούλησίν του — εἰς τὸν «κανονι-

τοῦ προβλήματος πρβλ. P o t t h o f f. Die Sozialen Probleme des Betriebes 1925. N i g r o. Demografia nell' azienda, 1946. M u e l l e r. Soziale Theorie des Betriebes, 1952, σ. 83 ἐπ. 170 ἐπ. F i s c h e r. Mensch und Arbeit im Betrieb, 1948, σ. 67.

3) Κ α π ο δ ἰ σ τ ρ ῖ α. Ἐργ. Α.Κ., Ἐνοχ. δίκ. ἄρθρ. 648 ἀριθ. 49 ἐπ. Κ α υ κ ᾶ, Ἐνοχ. δίκ. σελ. 408 ἐπ. Β α σ ἰ λ ε ἰ ο υ Ν. Δικ. Δ' σ. 224 ἐπ. Τὴν συμβατικὴν θεωρίαν ἀκολουθεῖ παρ' ἡμῖν παγίως ὁ Α.Π. (199/48 ΕΕΔ, 7, 472, 79/55 ΕΕΔ, 14, 357), ἔστω καὶ ἂν ἐκδοθέντες παρὰ τοῦ ἐργοδότη ἢ ἐπὶ τῇ βάσει νομοθ. ἐξουσιοδοτήσεως φέροντο χαρκατῆρα νόμου (Α.Π. 346/47, Θ. ΝΗ' 548). Μεμονωμένοι ἦσαν αἱ γνώμαι, αἵτινες ἐδέχοντο τὸν κανονιστικὸν χαρκατῆρα. Οὕτω Χ. Ἀ γ α λ λ ο π ο ὄ λ ο υ. Μαθήματα ἐργ. δικαίου, 1954, σ. 21 ἐπ. Κ α σ σ ῖ μ ο υ. Ἐσωτερ. Κανονισμοὶ ἰδιωτ. ἐπιχειρήσεων, 1950, σ. 31 ἐπ.

σμόν» και οι κανόνες του θεωρούνται, ως συνωμολογημένοι όροι τής συμβάσεως. Υπό τὸ κράτος τής ἀντιλήψεως ταύτης, στηριζομένης εἰς τὴν καλουμένην «σ υ μ β α τ ι κ ῆ ν» θεωρίαν, ὁ «κανονισμὸς» θεμελιούται, ὅπως πᾶσα σύμβασις, εἰς σύμπτωσιν βουλήσεων, ἀποτελεῖ μίαν σύμβασιν παρεπομένην τής συμβάσεως ἐργασίας. Ἡ ὑπαγωγή εἰς τὸν κανονισμὸν ὑπόκειται εἰς τοὺς γενικοὺς κανόνες τής ἐκδηλώσεως τής συγκαταθέσεως, ἥτις δύναται νὰ εἶναι, ὡς εἴπομεν, καὶ σιωπηρά, ἀρκεῖ ὁ μισθωτὸς νὰ ἔλαβεν γνῶσιν τής υπάρξεως τοῦ κανονισμοῦ καὶ νὰ μὴ ἠρνήθη νὰ καταρτίσῃ τὴν σύμβασιν ἢ ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τής ἐργασίας νὰ μὴ ἀπεχώρησε ταύτης. Μὴ ἀποχωρήσας θεωρεῖται ἀποδεχθεὶς τοὺς ὅρους· τεκμαίρεται μάλιστα ὑπάρχουσα ἢ συγκαταθέσις τοῦ καὶ διὰ μελλοντικὰς καὶ ἀγνώστους ἀκόμη τροποποιήσεις, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν προτέρων ἐδέχθη ὁ μισθωτὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ἐργοδότη, τὸ ὅποιον περιέχεται εἰς τὸν «κανονισμὸν», οὕτως ἔλαβε γνῶσιν⁽⁴⁾. Υπό τὰς ἀνωτέρω συνθήκας δὲ ν ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ «κανονισμὸς» ὡς π η γ ῆ ἐργατικοῦ δικαίου.

3. Ἦδη τὸ ν.δ. 3785 τοῦ 1957 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως ἐνίων διατάξεων τής ἐργατικῆς νομοθεσίας» ἐρρύθμισε τὸ θέμα τῶν κανονισμῶν⁽⁵⁾. Αἱ διατάξεις εἶναι γενικαὶ καὶ προβλέπουσιν, ὅπως ἐπιχειρήσεις, ἐκμεταλλεύσεις ἢ ἐργασίαι ἐν γένει⁽⁶⁾, ἀνεξαρτήτως τής νομικῆς μορφῆς αὐτῶν ἢ τοῦ εἰς ὃν αὐταὶ ἀνήκουσι, φυσικοῦ ἢ νομικοῦ προσώπου (δημόσιον, νομικὰ πρόσωπα δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, δῆμοι, κοινότητες, ὀργανισμοί, ἰδρύματα κλπ.), ἀπασχολοῦσαι προσωπικὸν μεγαλύτερον τῶν ἐ β ὀ μ ῆ κ ο ν τ α προσώπων, ὀφείλουσι νὰ καταρ-

4) Α.Π. 199)48 ΕΕΔ, τ. 7, σ. 472, παραβλέψασα τὸ ἀρθρ. 372 Α.Κ., ὅτι ἐν προκειμένῳ ὑφίσταται ἀοριστία παροχής.

5) Λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ νόμου πρβλ. Β. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ. Οἱ κανονισμοὶ ἐργασίας κατὰ τὸν νέον νόμον (ν.δ. 3789)57 ΕΕΔ, τ. 16, σ. 1201 ἐπ., 1257 ἐπ., 1313 ἐπ., τ. 17 σ. 1 ἐπ., 57 ἐπ. Τ ζ ι τ ζ ι λ ε ρ η, ἐν Δ.Ε.Ν., τ. 13, σ. 916 ἐπ., ἐφ' οὗ Χ. J. Κ α σ ἰ μ ο υ αὐτόθι σ. 979 ἐπ. Εἰσηγητ. ἔκθεσιν τοῦ νόμου πρβλ. ΕΕΔ, 16, σ. 1136 ἐπ. Συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ πρβλ. ἐν ΕΕΔ, τ. 16, σ. 1239 ἐπ.

6) Ὁ νόμος μεταχειρίζεται τοὺς ὅρους «ἐ π ι χ ε ἰ ρ ῆ σ ι ς» καὶ «ἐ κ μ ε τ ἄ λ - λ ε υ σ ι ς», μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρῃ, ὡς γνωστόν, διαφορά (πρβλ. Η u e c k — N i r p r e g d e y, τ. I, σελ. 80 ἐπ. Α.Π. 304)54 ΕΕΔ, τ. 13, σ. 454, Ε.Α. 178)45, ΕΕΔ, 4, σ. 236. Ἐκ τής διατυπώσεως ταύτης τοῦ νόμου δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι μία ἐπιχείρησις περιλαμβάνουσα πλείονας ἐκμεταλλεύσεις δύναιται νὰ ἔχῃ πλείονας κανονισμούς, ἴδιον δι' ἐκάστην ἐκμετάλλευσιν, πλείονες ἐκμεταλλεύσεις ὁμοῦ μὴ ἀνήκουσι εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν ἢ π λ ε ἰ ο ν ε ς ἐπιχειρήσεις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κοινὸν κανονισμὸν. Ἐὰν ὑφίσταται διαχωρισμὸς τῶν λειτουργουσῶν ὑπὸ ἐ ν ἰ α ἰ ἄ ν οἰκονομικὴν διεύθυνσιν ἐκμεταλλεύσεων εἰς τρόπον, ὅστε ἐκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ αὐθυπαρξίαν, τότε δέον ἐκάστη ἐκμετάλλευσιν νὰ ἔχῃ ἴδιον κανονισμὸν. (Β α σ ι λ ε ἰ ο υ ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 1259). Δύνανται νὰ ἔχῃ κανονισμὸν τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, ἀλλ' εἶναι νομικῶς ἰδιαίτερος δι' ἐκάστην. Ἐὰν ὁμοῦ αἱ πλείονες ἐκμεταλλεύσεις δὲν ἔχουν αὐθυπαρξίαν ἔναντι ἀλλήλων, ἀλλ' ἢ μία εἶναι βοηθητικὴ τής ἄλλης, τότε δύναται νὰ ὑπάρῃ ἐ ν ἰ α ἰ ο ς κανονισμὸς. Ἐπι ὑπάρξεως π ο λ λ ῶ ν κανονισμῶν (σ υ ρ ρ ο ῆ κανονισμῶν), διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προσήκοντος θὰ προσφύγωμεν, εἴτε εἰς τὸ κριτήριον τής ε ἰ δ ἰ κ ὄ τ η - τ ο ς, δηλ. θὰ προηγηθῇ ὁ κανονισμὸς ἐκεῖνος, ὅστις πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸν ὑπὸ - κρίσιν μισθωτὸν, εἴτε θὰ ἐφυσμοσθοῦν αἱ διατάξεις τοῦ ε ὑ ν ο ἰ κ ω τ ἔ ρ ο υ κανονισμοῦ.

τίσσει κανονισμόν ἐργασίας ρυθμίζοντα κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τὰς ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐργασίας διαμορφουμένης σχέσεις μεταξύ αὐτῶν καὶ τοῦ πάσης φύσεως προσωπικοῦ των, τοῦ συνδεομένου μετ' αὐτῶν διὰ σχέσεως ἐργασίας ἰδιωτικοῦ δικαίου. Δύναται ἡ ὑποχρέωσις αὕτη νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις, ἐκμεταλλεύσεις καὶ ἐργασίας ἐν γένει, ἀπασχολούσας προσωπικὸν κάτω μὲν τῶν 70, οὐχὶ δὲ καὶ ὀλιγώτερον τῶν 40 προσώπων (ἄρθρ. 1 § 1). Πέραν τούτου ὁ νόμος ἐπιτρέπει, ὅπως ἢ ὑπ' αὐτοῦ θεσπιζομένη διαδικασία περὶ κανονισμῶν ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις, ἐκμεταλλεύσεις ἢ ἐργασίας, μὴ ὑποχρέους εἰς κατάρτισιν κανονισμοῦ, κατὰ τὸν νόμον, ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἤθελον ζητήσῃ τοῦτο καὶ τὸ ἔθν. Γνωμοδ. Συμβουλίου Κοιν. Πολιτικῆς δὲ ν' ἤθελε κρίνει, ὅτι δὲ ν' συντρέχει λόγος κατάρτισεως κανονισμοῦ (ἄρθρ. 1 § 1, ἄρθρ. 2 § 2 γ ν. δ. 3789/57) (1).

4. Ὁ κανονισμὸς καταρτίζεται ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη, δι' ὃν ἡ σύνταξις εἶναι ὑποχρεωτική, ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ Β.Δ. τῆς 24-7-20 «περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἐνιαῖον κείμενον τῶν νόμων περὶ πληρωμῆς τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐργατῶν κλπ.», καθοριζομένη ποινικῇ κυρώσει καὶ κυροῦται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας ἢ ἐπὶ ἐπιχειρήσεων ἀσκουμένων ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἢ διὰ λογαριασμόν αὐτοῦ, τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τῶν νομ. προσώπων δημοσίου δικαίου ἐν γένει, ὡς καὶ τῶν τραπεζῶν διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας καὶ τοῦ ἐποπτεύοντος εἰς ἐκάστην περίπτωσιν Ὑπουργοῦ. Ἡ κύρωσις γίνεται μετὰ γνωμάτευσιν τοῦ Ἐθν. Γνωμοδ. Συμβουλίου Κοιν. Πολιτικῆς (τμῆμα κανονισμῶν ἐργασίας), ὅπερ ἀποφαίνεται τόσον ἐπὶ τῆς νομιμότητος τῶν ὄρων, ὅσον καὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτῶν (*). Ἡ γνώμη τοῦ Συμβουλίου «εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς Ὑπουργοὺς μόνον, ἐφ' ὅσον ἀνάγεται εἰς τὴν τήρησιν διατάξεων νόμου, τῶν εἰς ἐκτέλεσιν τούτων διαταγμάτων καὶ ὑπουργικῶν ἀποφάσεων» (ἄρθρ. 2 § 2 β), ἐνῶ εἶναι συμβουλευτικὴ, ὅταν πρόκειται περὶ διατάξεων μὴ ἀναγομένων εἰς τὴν τήρησιν κανόνων δικαίου (*α). Ὁ κυρῶν ὑπουργὸς δὲ ν. δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη προτεινομένου κανονισμοῦ, οὐδέ, ἐὰν ἀντιβαίῃ εἰς τὸν νόμον, δύναται μόνον ν' ἀρνηθῇ τὴν ἔγκρισίν του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἐργοδότην πρὸς ἀναμόρφωσιν αὐτοῦ λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ὑποδείξεις του. Ὁ κανονισμὸς, καίπερ κυρούμενος

7) Βασιλείου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 1259.

8) Ἡ ἔννοια τῆς νομιμότητος δέον νὰ ληφθῇ ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν καὶ νὰ δεχθῇ τις, ὅτι περιλαμβάνει αὕτη τὴν ἔρευναν οὐ μόνον τῆς λεγομένης «ἐξωτερικῆς νομιμότητος τῆς ἐνεργείας» τῆς τηρήσεως δηλ. τῶν ρητῶν ὀρισμῶν τοῦ νόμου, τῶν εἰς ἐκτέλεσιν τούτου διαταγμάτων κλπ. ἀλλ' ἔτι περαιτέρω καὶ τῆς «ἐσωτερικῆς εἰλικρινείας» τῆς ἐνεργείας, ἐὰν δηλ. αἱ διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ διατυπῶνται κατὰ τρόπον συνάδοντα πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ὁρθὴν ἀσκῆσιν τοῦ «διευθυντικοῦ» δικαιώματος τοῦ ἐργοδότη καὶ δὲν ἀποτελοῦν κατάχρησιν δικαιώματος (ἄρθρ. 281 Α.Κ.).

8α) Περὶ τῶν διαφορῶν σταδίων καταρτίσεως τοῦ κανονισμοῦ, ἐμπνεομένων ὁμως ἀπὸ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, ὅτι φορεὺς τοῦ κανονιστικοῦ δικαιώματος εἶναι ὁ Ὑπουργὸς Ἐργασίας πρβλ. λεπτομερῶς Βασιλείου, ΕΕΔ, 16, σ. 1205. Πρβλ. καὶ σχετικῶν σχέδιον Β.Δ. ἐν ΕΕΔ, 17, σ. 108 ἐπ.

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, παραμένει ἐκδήλωσις τῆς βουλήσεως τοῦ ἐργοδότη, καθισταμένη καὶ ὡς θέτουσα κανόνας δικαίου καὶ λόγῳ τῆς συμπράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ πρᾶξις δημοσίου δικαίου. Συνεπῶς, ἔχουν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐφαρμογὴν κανόνες τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ὡς π.χ. αἱ περὶ δικαιοπραξίας διατάξεις τοῦ Α.Κ. (ικανότης πρὸς δικαιοπραξίαν, ἐλαττώματα κλπ.). Ὁ Ὑπουργὸς ἀσκεῖ ἀπλῶς ἔλεγχον ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ ἔλεγχος ὁμοῦς οὗτος δὲν ἀποκλείει τὸν δικαστ. ἔλεγχον, ἐὰν δὲν ἐτηρήθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν συναλλακτικῶν ἡθῶν (ἄρθρ. 200 καὶ 288 ΑΚ) ἢ αἱ περὶ ἀπαγορεύσεως καταχρηστικῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος διατάξεις τοῦ Α.Κ. (ἄρθρ. 281) (9). Διατάξεις παράνομοι, ἔστω καὶ κυρωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ παραμένον παράνομοι.

Ἡ σύμπραξις τοῦ Ὑπουργοῦ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ κανονισμοῦ ἔχει τὸ ἀνάλογον τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου ἐν τῷ Συνταγματικῷ δικαίῳ. Ὅπως ὁ Βασιλεὺς κυροῖ τὸ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθὲν σχέδιον νόμου (ἄρθρ. 36 Συντάγμ.) (Ν.Ν. Σαρπλόλου. Συνταγμ. δικ., τ. II, 1925, σ. 87 ἐπ.) ἐκδηλῶν οὕτω ρητῶς τὴν συγκατάθεσίν του καὶ δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν προκειμένῳ, ἔνθα χαρακτηριστικῶς χρησιμοποιεῖται ὁ αὐτὸς ὄρος, ὁ Ὑπουργός, ἐκδηλῶν τὴν θέλησίν του καὶ συμπράττων ἐνεργῶς εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ κανονισμοῦ, δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸν κανονισμόν, ἐνταῦθα δὲ ἔτι περαιτέρω ὑποχρεοῦται καὶ νὰ κυρώσῃ αὐτόν, ἐὰν δὲν ἀντιβαίῃ εἰς τὸν νόμον κλπ. Ἄλλως τε ὁ νόμος, ὅπου ἠθέλησε νὰ παράσῃ εὐρύτερον δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὸν Ὑπουργὸν ἐρησιμοποίησεν ἄλλον τρόπον ἐκφράσεως, ὡς π.χ. ἄρθρ. 20 § 2 ν.δ. 3239/55 διὰ τὰς συλλογ. συμβάσεις ἐργασίας, ἢ ἀποφάσεις διαιτησίας, ἄρθρ. 37 τοῦ αὐτοῦ ν.δ. διὰ τοὺς «κανονισμούς» φοροτοκφορτωτῶν.

Ὁ κανονισμὸς ἐκδίδεται ὑπὸ μόνου τοῦ ἐργοδότη, ἀνευ συμπράξεως τοῦ προσωπικοῦ, γνώμης ἢ συγκαταθέσεως αὐτοῦ («ἀπολυταρχικὴ ἀρχή») (10), ὅπερ ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα διὰ τῆς οἰκείας ὀργανώσεως νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ Συμβούλιον Κοιν. Πολιτικῆς μόνον, ἐφ' ὅσον διάταξις κανονισμοῦ ἀντικεῖται εἰς τοὺς κειμένους ἀναγκαστικοῦ χαρακτῆρος νόμους καὶ τῶν εἰς ἐκτέλεισιν τούτων ἐκδιδόμενων διαταγμάτων καὶ ὑπουργικῶν ἀποφάσεων καὶ τοῦτο ἐὰν κρίνῃ, ὅτι αἱ προσβαλλόμεναι διατάξεις εἶναι παράνομοι, γνωμοδοτεῖ ὑπὲρ τῆς ἐξαλείψεως ἢ τροποποιήσεως αὐτῶν εἰς τὸν Ὑπουργὸν Ἐργασίας, ὅστις ἀποφασίζει μόνος ἢ, κατὰ τὰς περιπτώσεις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ἄλλως ἀπορρίπτει τὴν αἴτησιν (ἄρθρ. 2 § 3). Ὁ νόμος δὲν ὀρίζει προθεσμίαν συνεπῶς δύναται νὰ προσβληθῇ ὅποτεδήποτε.

Ἐπὶ τελείῳ διαφύρου βάσεως τοποθετεῖ τὸ θέμα τῶν κανονισμῶν Βασι-

9) Πέραν τούτων ὁ κανονισμὸς δύναται νὰ προσβληθῇ ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ἐὰν ἐξεδῶθῃ κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου (μὴ τήρησις τῆς διαδικασίας καὶ τοῦ τύπου), ὑπέρβασις ἐξουσιοδοτήσεως ἢ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κανόνας ἀναγκ. δικαίου ἢ τῶν χρηστῶν ἡθῶν. Παραλλήλως δύναται νὰ προσβληθῇ καὶ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας κατὰ τὸ μέρος, καθ' ὃ εἶναι πρᾶξις διοικητ. ὀργάνου, δηλ. κατὰ τὸ ἀφύρων τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ κύρωσιν αὐτοῦ.

10) Ἡ ἀπολυταρχικὴ ἀρχὴ μετριάξεται ἀσθενῶς πως διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἐθνικὸν γνωμοδοτικὸν συμβούλιον Κοινωνικῆς πολιτικῆς ἐμπροσώπων τῶν ἐργαζομένων (ἄρθρ. 2 § 2 α' καὶ δ' τοῦ ν.δ. 3789/57). Περὶ ταύτης πρβλ. συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ ἐν ΕΕΔ, τ. 16, σ. 1239 ἐπ.

λ ε ί ο υ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 1203, δεχόμενος, ὅτι ὁ κανονισμὸς θεσπίζεται διὰ δ ι ο ι κ η τ - π ρ ᾶ ξ ε ω ς καὶ ὅστις οὕτω ἀποτελεῖ π ρ ᾶ ξ ι ν δ η μ. δ ι κ α ί ο υ. Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐφαρμογὴ ἐπιβάλλεται, κατ' αὐτόν, διὰ κρατικῆς π ρ ᾶ ξ ε ω ς, χ ω ρ ῖ ς ν ᾶ λ α μ β ᾶ ν ε τ α ι ὑ π' ὄψιν ἢ βούλησιν τοῦ προτεινόντος τὸν κανονισμὸν ἐργοδότη. Ὁ Ὑπουργὸς μετὰ πρότασιν τοῦ ἐργοδότη κατ' ἐνάσκησιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἀρμοδιότητος ἐκδίδει τὸν κανονισμὸν, καὶ ἔχει ἄ π ο φ α σ ι σ τ ι κ ῆ ν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ γνώμην. Νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ρ θ ῆ ἢ τοποθέτησις αὕτη ὁ κανονισμὸς ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιαν ἐκδήλωσιν συστηματοποιήσεως τοῦ ἰδιορρυθμοῦ δικαιώματος τοῦ ἐργοδότη, ὡς δικαιώματος τοῦ ἐργοδότη, τὴν φύσιν τῆς σχέσεως ἐργασίας, τοῦ δ ι ε υ θ υ ν τ ι κ ο ὕ δικαιώματος τοῦ ἐργοδότη, ὡς τοῦ νόμου ὑπέβαλεν, χάριν προστασίας τοῦ ἐργαζομένου, ὑπὸ τὸν ἔ λ ε γ χ ο ν τοῦ κράτους διὰ νὰ προλαμβάνη τυχὸν καταχρήσεις εἰς βάρος αὐτοῦ. Φ ο ρ ε ὕ ς τοῦ δικαιώματος εἶναι καὶ παραμένει ὁ ἐ ρ γ ο δ ὴ τ η ς, ὅστις εἶναι καὶ ρυθμιστὴς τῶν ἀφορώντων τὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ. Εἰς αὐτόν καὶ μ ὄ ν ο ν ἀνήκει — τοῦτο ἄλλως τε εἶναι καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεσμοῦ — ἡ διαμόρφωσις τῶν ὄρων τοῦ κανονισμοῦ, τοῦ Ὑπουργοῦ δυναμένου νὰ υποδείξῃ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τροποποιήσεις ἢ προσθήκας εἰς τὸ σχέδιον τοῦ κανονισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἢ διὰ τοῦ κανονισμοῦ β λ α π τ ι κ ῆ ἢ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἐ ξ ο μ ο ι ο ὕ τ α ι π ρ ὸ ς π ᾶ σ α ν ἄ λ λ η ν μ ο ν ο μ ε ρ ῆ ἢ μεταβολὴν τῶν ὄρων ἐργασίας, ἐκ μέρους τοῦ ἐργοδότη συνεπαγομένη τὰς δι' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένης συνεπειάς. Ἡ ἀντίθετος ἄποψις, ὅτι φορεὺς τοῦ κανονιστικοῦ δικαιώματος εἶναι ὁ Ὑπουργός, ὅστις μάλιστα δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ σχέδιον κανονισμοῦ ἐπὶ τὰ β ε λ τ ῖ ω καὶ κατὰ τὸ ἀναφερόμενον παραδειγμα νὰ μεταβάλῃ τὸ προτεινόμενον ὀκτώωρον εἰς ἐπτάωρον ἢ καὶ ἑξάωρον εἶναι λ ί α ν ἐπικίνδυνος, διότι θὰ ἰδύνατο ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἔργασίας δι' ἄπλῶν ἀποφάσεών του νὰ ὑπεισέρχεται εἰς τὴν ὄλην οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ διαμορφῶναι, ὡς αὐτὸς ἐπιθυμῆι τοὺς ὄρους λειτουργίας αὐτῆς. Τοιαύτη ἄποψις δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος καὶ πρὸς τὴν βασικὴν μορφήν τοῦ ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ο ὕ μ α ς κ α θ ε σ τ ῶ τ ο ς τοῦ στηριζομένου εἰς τὴν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ν ἰ δ ι ω τ ι κ ῆ ν ἐ λ ε υ θ ε ρ ῖ α ν καὶ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ περιοριζόμενῃν κατὰ τὸ ἄ ρ θ ρ. 4 τοῦ Συντάγμ. «ὁπότεν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει». Ὁ νόμος ὅμως οὕτως «δὲν δύναται ν' ἀγνοήσῃ τὰ θεμέλια τοῦ ἰν concreto οἰκονομικο-κοινωνικοῦ συστήματος, τὸ ὅποιον προϋποτίθεται ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος τῆς Χώρας καὶ προστατεύεται διὰ τοῦ συνόλου τοῦ δικαίου αὐτῆς, μὴ δυνάμενον ν' ἀνατραπῆ ἢ μεταβληθῆ κατὰ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κοινού νομοθέτου (Σ β ῶ λ ο υ — Β λ ᾶ χ ο υ. τ. Ι, σ. 331 ἐπ.). Ἀκόμα δὲ μὴ τόσον ε ὕ ρ ε ῖ α ἐξουσιοδότησις νὰ μεταβάλῃ ὁ Ὑπουργὸς δι' ἀποφάσεών του κανονισμῶν τυπικοῦς νόμους θ' ἀντέβαινε πρὸς τὸν ἀπαιτούμενον ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἰ δ ι κ ὸ ν καὶ ὀρισμένον χαρακτῆρα αὐτῆς (Ν. Ν. Σ α ρ ι π ὸ λ ο υ. Συντάγματος δίκαιον, τ. ΙΙ, 1923, σελ. 270 καὶ πάλιν νομολογίαν Συμβ. Ἐπικρατείας (Συμπλ. Νομολ. 1935—1952, τ. Ι, σ. 410). Συνεπῶς ὁ ἐργοδότης, ὢν ρυθμιστὴς τῶν μὲν τὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ συνδεομένων προβλημάτων, δύναται α ὕ τ ὸ ς καὶ μόνον νὰ κανονίσῃ τὰ κατ' αὐτὴν, ἔχων ἀ κ ρ α ῖ α ὄρια τοὺς ἀναγκ. νόμους, ἐναντι τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὀρίσῃ ε ὕ μ ε ν ε σ τ ῆ ρ α ἰ ν διὰ τοὺς μισθωτοὺς μεταχειρίσιν. Περὶ διακρίσεως νόμων εἰς ἀναγκαστικούς τοιοῦτους καὶ δημοσίας τάξεως, εἰς ἄλλον σκοπὸν ἀποβλεπούσης, δὲν δύναται ἔν προκειμένῳ νὰ γίνῃ λόγος. Τὰ παρ' ἡμῖν καθιερώθησαν κατὰ σύστημα π α ρ ε μ φ ε ρ ε ῖ ς π ρ ὸ ς τὰ ἐν Γ α λ λ ῖ α, περὶ ὧν πρβλ. C a p i t a n t — C u c h e, P r. d e l é g i s l. i n d u s t r i e l l e, σ. 152, R i v e r o e t S a v a t i e r. σ. 100. D u r a n d — J a u s s a u d, τ. Ι, σ. 146.

5. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων προκύπτει αὐτομάτως καὶ ἡ νομικὴ φύσις τῶν κανονισμῶν. Δὲν δύναται νὰ εἶναι αὕτη παρὰ ἡ κ α ν ο ν ι σ τ ι κ ῆ, ἥτις ἄλλως τε συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεσμοῦ. Ὁ κανονισμὸς, ὅστις ἐκδίδεται μονομερῶς ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη, δὲν εἶναι σύμβασις ἢ στηρίζεται εἰς τὴν ἀρχήν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι πᾶσα ὁμάς, εἴτε πολιτικὴ, εἴτε ἐπαγγελματική, ὡς εἶναι ἢ διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως δημιουργουμένη, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν « ν ὸ

μ ο ν τ η ς » διὰ τὴν ἐξασφαλίσιν τὴν ἐνόθητά της καὶ τὴν μὴ εἶναι ἀναρχική. Πᾶσα ὀργάνωσις δημιουργεῖ τὸ δίκαιόν της, ὅπερ δεσμεύει τὰ μέλη της, συντονίζει τὰ στοιχεῖα καὶ ἀσφαλίζει τὸ κοινὸν καλὸν τῆς ομάδος⁽¹¹⁾. Τὸν νομικὸν χαρακτηρὰ τοῦ κανονισμοῦ δὲν μεταβάλλει ἡ φράσις τοῦ νόμου, ὅτι: «ἀποτελοῦν σ υ μ π λ ῆ ρ ω σ ι ν τῆς ἀτομικῆς συμβάσεως ἐργασίας». Ὁ κανονισμὸς ἔχει σχέσιν μὲ τὴν σύμβασιν, ὅταν καὶ ὁ ρυθμίζων αὐτὴν νόμος. Ὅπως ὁ νόμος συμπληρῶνει τὰς δηλώσεις τῶν σύμβαλλομένων μερῶν διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν νομικῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας δὲν καθώρισαν τὰ μέρη, οὕτω καὶ ὁ κανονισμὸς. Ὅταν ἐπιρροὴν ἀσκει ἐπὶ τῆς συμβάσεως ὁ νόμος, τὴν αὐτὴν ἀσκει ἐπ' αὐτῆς, ὁ κανονισμὸς. Ὁ κανονισμὸς ἀποτελεῖ μίαν ἐξομοιωμένην πρὸς τὸν νόμον θάσιν διὰ τὴν ἐρμηνείαν καὶ συμπλήρωσιν τῆς συμβάσεως⁽¹²⁾. Ἡ ὑποχρεωτικότης τοῦ κανονισμοῦ δὲν ἐξαρτᾶται, ἐὰν ὁ μισθωτὸς ἐδέχθη αὐτὸν ἢ ὄχι, ἀρκεῖ, ὅτι ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμεναι διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ διατυπώσεις⁽¹³⁾. Καὶ ὅπως ὁ νόμος συμπληροῖ τὰ κενὰ μίᾳς συμβάσεως, εἴτε δι' ἐνδοτικῶν, εἴτε δι' ὑποχρεωτικῶν κανόνων, οὕτω καὶ ὁ κανονισμὸς περιέχει τοιαύτας διατάξεις. Αἱ διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ ἀποτελοῦν κανόνας ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ο ὺ δικαίου. Συνεπῶς ψευδῆς ἐρμηνεία ἢ ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας συνιστᾷ λόγον ἀναιρέσεως⁽¹⁴⁾.

6. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τοῦ κανονισμοῦ, ὁ νόμος (ἄρθρ. 1 § 1) ὁμιλεῖ ἀόριστως, ὅτι ὁ κανονισμὸς ρυθμίζει «τὰς ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐργα-

11) Ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πρὸ τῆς ἐμφάνισης τῶν «ἐπιχειρηματικῶν συμφωνιῶν» (Betriebsvereinbarungen) ἰσχύοντος νόμου ἐκράτει ἡ κανονιστικὴ θεωρία (Erlasstheorie), παρ' ὅλον, ὅτι ἡ εἰσηγητ. ἐκθεσις τοῦ νόμου τοῦ 1891 ὁμιλεῖ περὶ συμβατικῆς θεωρίας. Ταχέως ὅμως, ἀπὸ τοῦ 1894 ἐγκαταλείφθη ἡ θεωρία αὕτη ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς κανονιστικῆς. Titzze. Handb. d.g. Handelsrechts 1918, τ. Β' σ. 664 ἐπ. Nikisch. Arbeitsrecht, 1951, σ. 421. Ἡδη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νεωτέρου νόμου ὁμιλοῦντος περὶ «συμφωνίας» ἐγεννήθησαν ἀμφισβητήσεις ἐπικρατεῖ μάλλον ἡ συμβατικὴ θεωρία, θεωρουμένου ὅμως τοῦ κανονισμοῦ, ὡς Normenvertrag ἢ rechtsetzende Vereinbarung. Hueck — Nipperdey, τ. II, σελ. 786 Kaskel — Dersch, σελ. 105. Ἐν Γαλλίᾳ κρατεῖ ἡ κανονιστικὴ ἀντίληψις. Πρβλ. ἐκθεσιν τῶν ἀντιλήψεων ἐν Durand — Jausaud, τ. I, σ. 147 ἐπ. Scelle, σ. 97 ἐπ. Capitant — Cuche. Pr. de légis. industrielle, 1939, σ. 150 ἐπ. Ἐν Ἰταλίᾳ εἶναι μᾶλλον κρατοῦσα ἡ συμβατικὴ θεωρία. Riva Sanseverino. Dir. del lavoro, 1952, σελ. 18 ἐπ. (stipulati per adesione). Mazzoni — Greccchi, Dir. del lavoro, 1951, σ. 49, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς κανονιστικῆς Pergolese. ἐν Borsi — Pergolesi, τ. I, σ. 123. Παρ' ἡμῖν, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ν. 3789/57 ἐκράτει ἡ συμβατικὴ θεωρία, ἐφαρμοζοῦσα τὰς περὶ συμβάσεως προσωροῦσεως ἀρχάς, καταφεύγουσα μάλιστα εἰς διάφορα πλάσματα διὰ τὴν θεμελιώση τὴν ἀποδοχὴν τοῦ μισθοῦ (πρβλ. ἀνωτ. σ. 80).

12) Titzze. ἐνθ' ἀνωτ. σ. 664 ἐπ.

13) Lotmar, τ. I, σ. 232 ἐπ. Ἄλλο τὸ ζήτημα, ἐὰν οἱ ὄροι τοῦ κανονισμοῦ ἀποτελεῖ μονομερῆ βλαπτικὴν μεταβολὴν τῶν ὄρων τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ κανονισμοῦ ἀπὸ τῆς συμβάσεως προσωροῦσεως πρβλ. Titzze, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 664.

14) Titzze, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 662 ἐπ., Nikisch, ἐνθ' ἀνωτ. τ. I, σελ. 421 ἐπ. Hueck — Nipperdey, τ. II, σελ. 786 ἐπ. Kaskel — Dersch, σελ. 105. Haemmerle. Arbeitsvertrag, 1949, σελ. 166. Βασιλείου, αὐτόθι σ. 1204. Ἡ νομολογία δέχεται, ὅτι ὁ κανονισμὸς τῆς ἐργασίας ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη

σίας διαμορφουμένας σχέσεις μεταξύ του εργοδότη και του πάσης φύσεως προσωπικού», ειδικότερον δὲ ἐν ἄρθρῳ 1 § 3 τοῦ νόμου ἀναφέρεται εἰς τὸ πειθαρχικὸν δίκαιον τῆς ἐργασίας. Ἐν τῇ εἰσηγητικῇ ἐκθέσει τοῦ νόμου ἀναφέρονται, ὡς ρυθμιστέα διὰ τοῦ κανονισμοῦ θέματα: «τὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐν γένει τὰ τῆς θέσεως τοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει». Πρὸς εἰδικότερον καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου τοῦ κανονισμοῦ, δεόν νὰ ἐκκινήσωμεν ἐκ τῆς δικαιολογικῆς αὐτοῦ βάσεως καὶ αὕτη εἶναι τὸ διευθυντικὸν δικαίωμα τοῦ εργοδότη (14α). Ἄντὶ νὰ ἐκδίδῃ ὁ εργοδότης ἀπὸ περιπτώσεως εἰς περιπτώσιν διαταγὰς ἢ νὰ προβαίνει εἰς ἀτομικὰς ρυθμίσεις, δύναται νὰ ἐκδίδῃ γενικὰς διαταγὰς καὶ οδηγίας, ἐξασφαλιζούσας τάξιν καὶ ὁμοιομορφίαν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει. Ἡ διαπίστωσις αὕτη μᾶς θέτει τὰ ὅρια τοῦ κανονιστικοῦ δικαίου εἶναι ταῦτα διατάξεις ἀφορῶσαι τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ ὡς λέγεται, τοὺς τεχνικοοργανωτικοὺς αὐτῆς ὄρους ὡς π.χ. ἔναρξις, λήξις, διακοπὴ ἐργασίας· ἔλεγχος παρουσίας· ὑποχρέωσις στολῆς· ἀπαγόρευσις καπνίσματος· ἔλεγχος κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐργασίας· ἀπαγόρευσις χρησιμοποίησεως οἶνοπνευματωδῶν ποτῶν· μέτρα ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας· διάρθρωσις τῶν ὑπηρεσιῶν· ὀργάνωσις ἐργασίας· βαθμολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ προσωπικοῦ· μεταβολαὶ θέσεων καθορισμὸς λεπτομερῶς καθηκόντων· τρόπος ἀναγγελίας ἀσθενειῶν· τρόπος λήψεως ἀδειᾶς· πειθαρχικὸν δίκαιον (πειθαρχικὰ παραπτώματα, ποιναί, διαδικασία ἐπιβολῆς ποινῶν κλπ.) (15). Δύναται ἀκόμη νὰ περιέχῃ καὶ διατάξεις περὶ ἀπαγορεύσεως ὠρισμένης συμπεριφορᾶς, ὡς π.χ. ἀπαγορεύσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, παροχῆς πληροφοριῶν (16). Θέματα μισθοῦ, μισθολογ. προσαυξήσεων, λύσεως τῆς σχέσεως κλπ. δὲν δύναται νὰ ρυθμισθοῦν διὰ κανονισμοῦ, ὡς μὴ ἀναγόμενα εἰς τὸ διευθυντικὸν δικαίωμα, ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τοὺς λεγόμενους «οὐσιαστικοὺς» ὄρους, οἵτινες εἶναι ἀντικείμενον τῶν συλλογικῶν συμβά-

πρὸς ἐκπλήρωσιν νομίμου υποχρεώσεως· ἢ ἔγκρισις ὑπὸ τῆς διὰ νόμου καθοριζομένης διοικητ. ἀρχῆς, δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦτον ἰσχὺν νόμου, διότι ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῇ ὄρον τῆς ἐργασιακῆς συμβάσεως (Α.Π. 672/52 ΕΕΑ, τ. 12, σ. 86. Γενικότερον Α.Π. 228/47, Θ. ΜΗ' 385, Α.Π. 346/47, Θ. ΝΗ' σ. 548). Μόνον, ἐὰν ὁ ἐξουσιοδοτῶν νόμος ὀρίζει, ὅτι οἱ κανονισμοὶ ἐπέχουν ἰσχὺν νόμου, τότε ἡ παραβίασις αὐτῶν δίδει χώραν εἰς ἀναίρεσιν. Α.Π. 255/29 Θ. Μ' 829, Α.Π. 179/30 Θ. Μ1' 553, Α.Π. 168/36, Θ. ΜΖ', σ. 687 Σ.Ε. 1824/52, Α.Π. 702/54 ΕΕΑ, 13, 1294, 524/55 ΕΕΑ, 14, 1283.

14α) Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ διευθυντικοῦ δικαίου Hueck — Nipperdey, τ. I, σ. 142 ἐπ. Schnorr von Carolsfeld, σ. 82. Καποδίστρια. Ἐφμ. Α.Κ. Ἐνοχ. δίκ. ἄρθρ. 652 ἀριθ. 12 ἐπ. Περὶ τοῦ πειθαρχικοῦ τμήματος τοῦ κανονισμοῦ πρβλ. λεπτομερῶς Βασιλείου ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 1317 ἐπ. Εἰς ἄλλας χώρας τὰ ὅρια τοῦ κανονισμοῦ συνδέονται μὲ τὸν ἀνταγωνισμόν, ὅστις ὑπάρχει μεταξύ τῶν συμβουλίων ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων, ὅστις μεταφράζεται εἰς ἀνταγωνισμόν κανονισμοῦ καὶ συλλογ. συμβάσεως ἐργασίας. Μετὰ μακρὰν διαμάχην καθωρίσθησαν τὰ ὅρια ταῦτα, καὶ ὁ μὲν κανονισμὸς ἀφορᾷ τὰ ἐσωτερικὰ τεχνικὰ προβλήματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ δὲ συλλογ. σύμβασιν τὰ οὐσιαστικὰ τοιαῦτα (G ü n t h e r. Sozialpolitik, 193 ἐπ. σ. 179).

15) Λεπτομερῶς περὶ τοῦ πειθαρχικοῦ δικαίου τοῦ κανονισμοῦ πρβλ. Βασιλείου, αὐτόθι σ. 1316 ἐπ.

16) Βασιλείου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 1315.

σεων έργασίας (άρθρ. 21 ν. 3239/55). Δέν αποκλείεται ὁ ἐργοδότης νά καταρτίσῃ καί περὶ τῶν θεμάτων τούτων «κανονισμόν» ὡς π.χ. κανονισμόν μισθοδοσίας. Οὗτος ὁμως δέν εἶναι κανονισμός κατά τήν ἐννοίαν τοῦ ν. δ. 3789/57, ἀλλά πρό τ α σ ι ε ς πρὸς τοὺς ἐργαζομένους πρὸς ῥυθμισίαν τῶν σχέσεών των καί καθορισμόν τῶν ἀμειβαίων δικαιωμάτων καί ὑποχρεώσεών των, καί ἐφ' ὧν θά ἰσχύσῃ αἱ περὶ προσχωρήσεως εἰς τήν σύμβασιν ἀρχαί, μὴ ἀπαιτουμένης κυρώσεως τοῦ Ὑπουργοῦ. Δέν εἶναι ἀνάγκη νά ρυθμισθοῦν ὅλα τὰ θέματα δι' ἐν ὧς κανονισμοῦ· δύνανται νά ἐκδοθοῦν καί πλείονες τοιοῦτοι. Σημειωτέον, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τὸν κανονισμόν ὀριζόμενα θέματα, δύνανται νά ρυθμισθοῦν καί διὰ συλλογικῶν συμβάσεων, καθόσον τοῦτο δέν αποκλείεται, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος 3239/55 (άρθρον 21) ὁμιλεῖ περὶ γενικῶν καί εἰδικῶν ὅρων καί συνθηκῶν ἐργασίας. Ἐν περιπτώσει ρυθμίσεως διὰ κανονισμοῦ συλλογικῶν συμβάσεων ἀποκτοῦν οἱ ὅροι μίαν ἐπιξημίενην τυπικὴν δύναμιν, μὴ δυνάμενοι νά μεταβληθοῦν, διαρκούσης τῆς ἰσχύος τῆς συλλογικῆς συμβάσεως, διὰ κανονισμοῦ (17). Ἐὰν εἰς τὸν κανονισμόν περιληφθοῦν διατάξεις κανόνων ἀναγκαστικοῦ δικαίου, π.χ. πρὸς διασαφήνισιν, ὡς π.χ. ἐκ τῶν νόμων περὶ χρονικῶν ὀρίων ἐργασίας ἢ Κυριακῆς ἀναπαύσεως, τότε ἔχομεν οὐδέτεροὺς ὅρους τῶν ὁποίων ἡ φύσις οὐδαμῶς μεταβάλλεται ἐκ τῆς ἀναγραφῆς των καί εἰς τὸν κανονισμόν. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐὰν πρόκειται περὶ κανόνων ἐνδοτικῶν δικαίου, ἢ ἐπεκτάσεως ἀναγκαστικῶν κανόνων, ὅτε διὰ τῆς ἀναγραφῆς των εἰς τὸν κανονισμόν καθίσταται ὑποχρεωτικὴ ἡ ἐφαρμογὴ τούτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐρμηνείαν, τῶν ὅρων τοῦ κανονισμοῦ, οὗτοι ἐν ἀσφαλείᾳ ἐρμηνεύονται εἰς βάρος τοῦ διατυπώσαντος αὐτὰς ἐργοδότη. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι αἱ ἀρχαί καλῆς πίστεως καί τῶν συναλλακτικῶν ἠθῶν δέον νά λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κατά τήν ἐρμηνείαν τῶν ὅρων τοῦ κανονισμοῦ ἢ τήν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν αὐτοῦ (18).

7. Ὁ κανονισμὸς διέπεται ὑπὸ τῶν ἀκολουθῶν ἀρχῶν :

α. τὴν τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐργαζομένου (άρθρ. 13 Συντάγμ.), ἣτις περιλαμβάνει καί τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσῆς μεταχειρίσεως. Ἡ τελευταία, ὡς γνωστὸν (πρβλ. ἀνωτ. σελ. 25 ἐπ.) ἐπιτρέπει καί τὴν ἐν τινι μέτρῳ ἄνισον μεταχειρίσιν, ἐφ' ὅσον αὕτη δέν εἶναι ἀνεπίδεκτος δικαιολογήσεως. Δέν ἐπιτρέπονται μόνον αἱ αὐθαίρετοι ρυθμίσεις. Ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος δέν συμβιβάζεται μετὰ τὴν ἀναγραφὴν εἰς τὸν κανονισμόν ὅρων κατὰ ἄλλοις διὰ τὸν ἐργαζόμενον, οὐδὲ κατά κατάχρησιν τοῦ «διευ-

17) Διὰ τοῦτο δέον νά δεχθῶμεν, ὅτι ἡ σύνταξις κανονισμοῦ δέν εἶναι ὑποχρεωτικὴ, καθ' ἣν ἔκτασιν κανονίζει συλλογ. σύμβασιν, ὅταν ὑπάρχῃ τοιαύτη ρυθμιζούσα τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας. Τοιαύτη περίπτωσις εἶναι αἱ συλλ. συμβάσεις π.χ. αἱ ἀφορῶσαι τὰς διαφόρους κατηγορίας τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐναερίων μεταφορῶν πολιτ. ἀεροπορίας (ΒΕΔ, τ. 15, σ. 232, 334, 913), εἶτι ὁμως συνηθεστέρα εἶναι ἡ ῥυθμίσις διὰ συλλ. συμβάσεων τῶν πειθαρχ. θεμάτων, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν μεσοπόλεμον. Χ. Ἀγαλλοπούλου. Μαθήματα ἐργατ. δικαίου, 1954, σ. 130 ἐπ. Δέν ἰσχύει ὁμως τὸ ἴδιον, ἐὰν αἱ ἐπιχειρήσεις ἔχουν κανονισμόν συμβατικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ὑπαρξις τοιοῦτου κανονισμοῦ δέν ἀναπληροῖ τὸν κατά τὸ ν.δ. 3789/57 κανονισμόν.

18) Βασιλείου, ἐνθ' ἀνωτ. τ. 17, σ. 113 ἐπ.

θυντικού» δικαιώματος του εργοδότη («έναντίον του κοινωνικού και οικονομικού σκοπού του δικαιώματος» άρθρ. 281 Α.Κ.).

β. τήν τῆς μὴ παρειακλίσεως ἐκ τῶν νόμων καὶ τῶν εἰς ἐκτέλεσιν τούτων ἐκδοθέντων διαταγμάτων καὶ ὑπουργικῶν ἀποφάσεων, παρὰ μόνον κατὰ τὴν γενικῶς ἐν τῇ ἐργατικῇ δικαίᾳ ἰσχύουσαν ἀρχήν, εἶναι ἐὺνοϊκωτέρα διὰ τὸν μισθωτῶν. Ὡς διατάξεις νόμων κλπ. νοῦνται οἱ ἀναγκαστικοὶ δικαίου τοιοῦτοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἐνδοτικοί, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται ἡ παρέκκλισις. Ἐρευνᾶται, ἐὰν δέον ὁ κανονισμὸς νὰ εἶναι σύμφωνος καὶ πρὸς τὰς συλλογ. συμβάσεις καὶ τὰς πρὸς αὐτὰς ἐξομοιουμένους διαιτητικὰς ἀποφάσεις. Δι' ὅσας δημοσιεῦνται διὰ τῆς Ἐφημ. Κυβερνήσεως μετ' ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργοῦ δὲν γεννᾶται ζήτημα, διότι ἔχουν τὴν μορφήν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσκρούῃ ὁ κανονισμὸς (ἄρθρ. 2 § 2 ν. δ. 3789/57)· δέον ὅμως νὰ δεχθῶμεν τὸ αὐτὸ ἰσχύον καὶ διὰ τὰς εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀθηνῶν κατατεθειμένους τοιαύτας, διότι, ἐφ' ὅσον στηρίζονται εἰς τὴν σύμπτωσιν δηλώσεων βουλήσεως τῶν ὀργανώσεων ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων, δὲν δύναται νὰ μεταβληθῶσι μονομερῶς ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη, ἔστω ἂν καὶ αὕτη ἀφορᾷ θέματα τοῦ κανονισμοῦ. Τοιαύτη μεταβολὴ ἀντιτίθεται εἰς τὸν ὑποχρεωτικὸν χαρακτήρα τῆς συλλογ. συμβάσεως, τοὺς ἐνοχικοὺς αὐτῆς ὅρους. Πέραν ὅμως τούτου, ἐφ' ὅσον ὁ κανονισμὸς θεωρεῖται συμπληρωσις τῆς ἀτομικῆς συμβάσεως ἐργασίας, θὰ ἰσχύσουν αἱ διατάξεις τοῦ ν. 3239/55 (ἄρθρ. 3), αἱ ρυθμίζουσαι τὰς σχέσεις ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας, καθ' ὅς αἱ διατάξεις τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἀποτελοῦν γενικῶς τοὺς ἐλαχίστους ὅρους προστασίας τοῦ ἐργαζομένου καὶ ἐπικρατοῦν τῶν ὄρων τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων. Αἱ διατάξεις τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας θὰ ὑπεισέλθουν εἰς τὴν ἀτομικὴν σύμβασιν ἐργασίας· οὕτω ἔχουν ἄμεσον ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ κανονισμοῦ¹⁹⁾.

Ζήτημα δύναται νὰ γεννηθῇ, ἐὰν δύναται νὰ γίνῃ καὶ προσβολὴ τοῦ κανονισμοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐθνικοῦ γνωμοδοτικοῦ συμβουλίου Κοινωνικῆς πολιτικῆς διὰ παράβασιν τῶν διατάξεων συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας, τῆς κατατεθείσης εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 § 2 καὶ 3 τοῦ ν. δ. 3789/55, ἐφ' ὅσον οὗτος ἀναγράφει περιοριστικῶς τοὺς λόγους τῆς προσβολῆς αὐτοῦ. Μᾶλλον δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι δὲν χωρεῖ ἐν προκειμένῳ δικαίωμα προσβολῆς· αἱ ἀντιβαίνουσαι εἰς τὴν συλλογικὴν σύμβασιν διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ ἀντικαθίστανται διὰ τῶν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι εὐμενεστεραι, χωρὶς νὰ ὑφίσταται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προσβολῆς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου. Αἱ τυχὸν ἀμφισβητήσεις θὰ λοθοῦν δικαστικῶς.

γ. τὴν τῆς ἀμέσου ἢ αὐτομάτου ἐνεργείας ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐὺνοϊκωτέρας διαρρυθμίσεως, καθ' ἣν αἱ διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ, καθίστανται αὐτομάτως καὶ κανόνες τῆς ἀτομικῆς συμβάσεως ἐργασίας, πλην, ἐὰν αὕτη περιέχῃ εὐνοϊκωτέρας διατάξεις τῶν τοῦ κανονισμοῦ, ὅτε διατηρηροῦνται ἐν ἰσχύϊ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει, καὶ ἐὰν ὁ κανονισμὸς περιέχῃ δυσμενεστέρους

19) Ἄλλως Βασιλείου, αὐτ. ἐν. σ. 3, μὴ δεχόμενος ἐὺνοϊκωτέραν διὰ τῆς ἀτομικῆς συμβάσεως ρυθμίσεως, λόγῳ τῆς διὰ τοῦ κανονισμοῦ ἐπιδιωκομένης ὁμοιομορφίας τῶν ὄρων ἐργασίας.

δρους τῆς συμβάσεως, ὅτε ἔχει ἐφαρμογὴν τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ 2112/20 ἐπὶ συμβάσεων ἀορίστου χρόνου ἢ αἱ περὶ ἀντισυμβατικῆς διαγωγῆς ἐπὶ συμβάσεων ὠρισμένου χρόνου. Ὁ κανονισμὸς ἀποτελεῖ τὸ «ἐλάχιστον ὄριον προστασίας»⁽²⁰⁾.

δ. τὴν τῆς ἐπιτακτικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ὁ κανονισμὸς δέον νὰ ἔχῃ ὠρισμένον ἀναγκαστικὸν περιεχόμενον καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἐνδοτικὸν τοιοῦτον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παύει νὰ ἔχῃ τὴν ἐννοιαν τοῦ κανονισμοῦ.

ε. τὴν τῆς μετενεργείας, καθ' ἣν αἱ διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ ἰσχύουν καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων εὐμενεστέρων διὰ τὸν μισθωτὸν, διότι κατέστησαν ὅροι τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Τυχὸν δυσμενεστέρα μεταβολὴ τῶν ὄρων τούτων, ἔστω καὶ διὰ νεωτέρου κανονισμοῦ ἐπιφέρει τὰ ἀποτελέσματα τῆς μονομεροῦς μεταβολῆς τῶν ὄρων τῆς συμβάσεως ἐργασίας, περὶ ἧς ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω.

Ἡ παράβασις τῶν ὄρων τοῦ κανονισμοῦ συνεπάγεται τὰς κυρώσεις, ἃς συνεπάγεται πᾶσα ἄλλη παράβασις τῶν ὄρων τῆς ἀτομικῆς συμβάσεως ἐργασίας.

8. Ὁ κανονισμὸς ἰσχύει ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως αὐτοῦ διὰ τῆς ἀναρτήσεως εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐφαρμόζεται δὲ ἐφ' ὄλων τῶν ἐνεργεία συμβάσεων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τυχὸν ἀκύρων τοιούτων, ὡς καὶ τῶν ἀναγκαστικῶν σχέσεων ἀσχέτως χρόνου καταρτίσεως καὶ δὲ ν' ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν. Δὲν προβλέπεται διάρκεια ἰσχύος διὰ τὸν κανονισμὸν, οὔτε διαδικασίᾳ καταγγελίας αὐτοῦ⁽²¹⁾. Ἰσχύει μέχρις ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ἄλλου. Δὲν παύει ἰσχύων ὁ κανονισμὸς, ἐὰν ἐκλείψουν αἱ προϋποθέσεις ἐκδόσεως αὐτοῦ (μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ), ὁπότε πλέον εἶναι προαιρετικὴ ἢ ὑπαρξίς κανονισμοῦ. Διὰ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ δὲν χρειάζεται νέα ἐγκρίσις τοῦ Ὑπουργοῦ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου Κοινωνικῆς Πολιτικῆς. Δύναται ὁ ἐργοδότης, ἐὰν ἐπιθυμῇ, νὰ ζητήσῃ τὴν κατάργησιν αὐτοῦ, δι' ἣν τότε ἀπαιτεῖται ἐγκρίσις τοῦ Ὑπουργοῦ, ἥτις εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' αὐτόν⁽²²⁾. Οὗτος δὲ ν' δύναται ν' ἀρνηθῇ ταύτην, διότι ἡ ὑπαρξίς κανονισμοῦ εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις εἶναι θέμα, ἀναγόμενον εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐργοδότη. Ἡ μεταβολὴ τοῦ φορέως τῆς ἐπιχειρήσεως κλπ., ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ἡ ταυτότης αὐτῆς, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀσχεῖ ἐπὶ

20) Εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καταλήγει ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλης ἐπιχειρηματολογίας καὶ Βασιλεῖο υ, αὐτόθι, σ. 59 ἐπ., μὴ δεχόμενος ὅμως ἄμεσον ἐνέργειαν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐπὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐργασίας.

21) Δύναται νὰ καθορισθῇ ἐν τῷ κανονισμῷ διάρκεια τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; Ὁ Βασιλεῖο υ, αὐτόθι, σ. 1262 ἐπ. ἀπαντᾷ καταφατικῶς. Νομίζομεν, ὅτι ἐνταῦθα προσήκει ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν ὁποίαν ἐμμέσως καταλήγει Βασιλεῖο υ, αὐτόθι, σ. 1263 περίπτ. δ'. Εἰς τὸν κανονισμὸν δὲ ν' δύναται νὰ περιληφθῇ ρήτρα διαρκείας· ὁ κανονισμὸς ἰσχύει ἐπ' ἄπειρον, μέχρις ὅτου ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου, διότι ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου καὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προβλεπομένων ποινικῶν κυρώσεων συνάγεται, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐπιχείρησις, κλπ., ἐκ τῶν ὑποχρέων πρὸς ἔκδοσιν κανονισμοῦ, ἃ ν' εὐ κανονισμοῦ. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ περιλαμβανῆ διάταξιν περὶ διατηρήσεως αὐτοῦ ἀμεταβλήτου, ἐφ' ὠρισμένον χρόνον. Ἡ τοιαύτη ρήτρα εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἐργοδότην.

22) Βασιλεῖο υ, αὐτ. σ. 1263.

τοῦ κανονισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῷ ἐργατικῷ δικαίῳ γενικῶς κρατοῦσαν ἀρχήν. Καταργηθέντος τοῦ κανονισμοῦ, οἱ ὅροι αὐτοῦ ἰσχύουν ὡς εἶδομεν διὰ τὰς ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεις ἐργασίας (μ ε τ ε ν έ ρ γ ε ι α), στεροῦνται ὅμως πλέον τῆς κανονιστικῆς των δυνάμεως. Ἐὰν γίνῃ νέος κανονισμός, ἰσχύουν οἱ νέοι ὅροι, μὴδεμίαν πλέον μετενέργειαν ἐχόντων τῶν ὄρων τοῦ παλαιοῦ κανονισμοῦ.

9. Ὁ ἐργοδότης δύναται ὁποτεδήποτε ἐπιθυμεῖ νὰ τροποποιήσῃ καὶ συμπληρώσῃ ἢ ἐξ δλοκλήρου ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν κανονισμόν, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ καταργήσῃ αὐτὸν τελείως, ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν νόμον ὑποχρεοῦται ἐπὶ ποινικῇ κυρώσει, νὰ ἔχῃ πάντοτε κανονισμόν. Ἡ μεταβολὴ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ ν. δ. 3789 τοῦ 1957. Πᾶσα μεταβολὴ τοῦ κανονισμοῦ ἰσχύει διὰ τὸ μ ε λ λ ο ν καὶ ἀφορᾷ πάντας τοὺς ἐργαζομένους, ἀδιαφόρως χρόνου προσλήψεως, οὐχὶ δὲ μόνον τοὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ κανονισμοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἐξ αὐτοῦ προκύπτει, ὅτι οὗτος δὲν καταλαμβάνει τὰς πρὸ τῆς τροποποιήσεως συναφθείσας ἐργατικὰς σχέσεις.

10. Ὁ κανονισμὸς ἰσχύει, ἐφ' ὅσον ἔχει ἐγκριθῆ κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ νόμου, δέον νὰ εἶναι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀνηρτημένος εἰς ἐμφανὲς καὶ προσιτὸν διὰ τοὺς ἐργαζομένους σημεῖον τοῦ τόπου τῆς ἐργασίας (ἄρθρ. 1§ 2 ν.δ. 3789/57)—τύπος σ υ σ τ α τ ι κ ὸ ς—ὡς εἶναι δὲ αὐτονόητον καὶ κατὰ τρόπον εὐανάγνωστον^(22α). Περὶ συγκαταθέσεως τοῦ ἐργαζομένου, ρητῶς ἢ σιωπηρῶς δὲν ὀμιλεῖ ὁ νόμος. Συνεπῶς τοιαύτη δὲν ἀπαιτεῖται. Τὸ μόνον δικαίωμα ὅπερ ἔχει ὁ μισθωτὸς ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἶναι νὰ θεωρήσῃ τὰς διὰ τοῦ κανονισμοῦ ἐπερχομένας βλαπτικὰς συνεπειὰς εἰς τὴν σύμβασιν ἐργασίας, ὡς μονομερῆ μεταβολὴν τῶν ὄρων τῆς συμβάσεως ἐργασίας καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰ ἐκ τοῦ νόμου δικαιώματά του. Ὑποχρέωσις ἀνακοινώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν δὲν ὑφίσταται πλέον.

11. Πέραν τῆς ἀνωτέρω γενικῆς διατάξεως διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ καὶ αἱ εἰ δ ι κ α ἰ διατάξεις, ὡς ἢ τοῦ ἄρθρ. 16 τοῦ Β.Δ. τῆς 3]6 Ἰουνίου 1952 «περὶ ἐκπαιδεύσεως μαθητῶν τεχνιτῶν», ἣτις ὀρίζει, ὅτι «παρ' ἐκάστης ἐπιχειρήσεως καταρτίζεται ἐσωτερικὸς κανονισμὸς ἐργασίας διὰ τοὺς μαθητὰς τεχνίτας, ἐγκρινόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου Τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως μαθητευομένων. Ἐν αὐτῷ καθορίζονται καὶ ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν τεχνιτῶν πρὸς τὴν διεύθυνσιν καὶ τοὺς ἀνωτέρους των, αἱ περιπτώσεις πειθαρχικῶν παραπτωμάτων, αἱ ἐπιβαλλόμεναι δι' ἐκάστην περίπτωσιν ποιναὶ καὶ γενικῶς καθορίζονται τὰ ληπτέα μέτρα προσηλώσεως τῶν μαθητῶν τεχνιτῶν εἰς τὸ ἔργον των καὶ ἐκδηλώσεως ἐν τῇ πραγματικότητι φροντίδος τῆς Διευθύνσεως, ὅπως ἐξασφαλισθῶν αἱ καλύτεραι δι' αὐτοὺς συνθήκαι ἐργασίας καὶ ἐκπαιδεύσεως». Ἐπίσης διετηρήθη ἐν ἰσχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 3, β τοῦ ν. ΔΔ' / 1912 «περὶ πληρωμῆς τῶν ἡμερομισθίων κλπ.», διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὧν δὲν ἐφαρμόζε-

22α) Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν, ὡς ἐκληρούμενον τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου, ἐὰν ἀντὶ τῆς ἀναρτήσεως τοῦ κανονισμοῦ παραδίδει ἐπὶ ἀποδείξει εἰς ἓνα ἕκαστον μισθωτὸν ἀνα ἐν ἄ ν τ ῖ τ υ π ο ν τοῦ κανονισμοῦ.

ται τὸ ν.δ. 3789/57, κυρίως διὰ τὴν δυνατότητα ἐπιβολῆς προστίμων.

Τέλος δὲν ἐθίχθησαν ὑπὸ τοῦ ν.δ. 3789)57 αἱ δι' εἰδικῶν νόμων παρεχόμενα ἐξουσιοδοτήσεις πρὸς ἐκδοσιν κανονισμοῦ ἢ ὄργανισμοῦ παρὰ νομ. προσώπων δημ. δικαίου διὰ τὸ προσωπικὸν αὐτῶν.

12. Δὲν εἶναι κανονισμοὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ν.δ. 3789/57 οὔτε οἱ στηριζόμενοι εἰς εἰδικὰς ἐξουσιοδοτήσεις, οὔτε οἱ κυρούμενοι διὰ νόμου, οἱ μὴ προερχόμενοι παρὰ τοῦ ἐργοδότη. Οὗτοι διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ. Πάντως καὶ οὗτοι εἶναι πηγὴ ἔργατικοῦ δικαίου, ὡς θέτοντες κανόνες, ἀντικειμενικοῦ δικαίου.

Τριαῦται περιπτώσεις εἶναι :

α. τῶν κανονισμῶν τῶν στηριζομένων εἰς τὸν ν. 4819 τοῦ 1930 «περὶ ὄργανώσεως σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας», ἀρθρον 9, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἀπεσαφηνίσθη διὰ τοῦ ν. 6145/34 (ἀρθρ. 4 § 3)²³. Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι διέπουν «ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργαζομένων εἰς τοὺς διαφόρους βιομηχανικοὺς καὶ βιοτεχνικοὺς κλάδους καὶ τοὺς λοιποὺς τόπους ἐργασίας». Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι καταρτίζονται ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐργασίας καὶ τίθενται ἐν ἰσχύϊ διὰ Β. Δ. προκαλουμένων παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας. Ἦδη τὸ ν.δ. 2954/55 «περὶ ὄργανώσεως σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας κλπ.», ὁμιλεῖ περὶ ὑποχρεώσεως τῶν ἐργοδοτῶν «ὅπως ἀναρτῶσιν εἰς ἐμφανὲς μέρος τοῦ ἐργοστασίου ἢ ἐργαστηρίου ἢ καταστήματος... ἐγκεκριμένου παρὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἐργασίας εἰδικὸν κανονισμόν». Προδήλως διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐτροποποιήθη ἢ προηγουμένη διατάξις περὶ ἐγκρίσεως τοῦ κανονισμοῦ διὰ Β. Δ.

β. τῶν κανονισμῶν τῶν στηριζομένων α.α. εἰς τὸν ν. 3752 τοῦ 1929 «περὶ κυρώσεως διὰ διαταγμάτων κανονισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ νομικῶν προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ φυσικῶν προσώπων συνδεομένων διὰ συμβάσεως μετὰ τοῦ κράτους πρὸς ἄσκησιν λειτουργίας κοινῆς χρήσεως καὶ ὠφελείας τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας» ἐπεκταθέντα διὰ τοῦ ἀρθρου 8 τοῦ ν. 1049/39 καὶ εἰς τὸν Ὀργανισμόν τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος. Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι ἐπέχουσιν ἰσχὴν νόμων καὶ ἐπικρατοῦν τῶν ἐχουσῶν οἰανδήποτε σχέσιν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν διατάξεων γενικωτέρων ἐργατικῶν νόμων ἢ διαταγμάτων. Ἀποτελοῦν ἀντικειμενικὸν δίκαιον, ἢ παραδίσεις τοῦ ὁποίου δίδει χώραν εἰς ἀναίρεσιν. β.β. τοῦ ν. δ. 3430 τοῦ 1955 «περὶ τροποποιήσεως, συμπληρώσεως καὶ καταργήσεως διατάξεων περὶ ἑλλην. ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ». Οὕτως ὠρίσθη, ὅτι διὰ κοινῶν ἀποφάσεων τῶν Ὑπουργῶν Προεδρίας καὶ Ἐργασίας ἐγκρίνονται κανονισμοὶ ἐσωτερικῆς λειτουργίας ξενοδοχείων, δι' ὧν καθορίζονται λεπτομερῶς αἱ μεταξὺ τῶν ξενοδόχων καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ξενοδοχείων ἐργασιακαὶ σχέσεις, αἱ ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα κλπ. γ.γ. τοῦ ν. 3221/55 «περὶ κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ.

²³) Ἡ περίπτωσις τοῦ ἀρθρου 16 ἐδ. δ. τοῦ ν. 551 τοῦ 1915 «περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχίας ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων κλπ» περὶ τῆς δυνατότητος ἐκδόσεως κανονισμῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐπικυρουμένου ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, δεῖον νὰ θεωρηθῇ καταργηθεῖσα μετὰ τὸν γενικὸν νόμον 4819/30.

27-2-54 πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ν. 2119/52 «περὶ λεωφορείων κλπ.».

Αἱ ἀνωτέρω διατάξεις ἰσχύουν καὶ μετὰ τὸ ν. δ. 3789/57, ὅπερ μάλιστα προέβλεψεν, καίτοι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν ἔχομεν κανονισμούς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ν. δ., ὅπως διὰ πᾶσαν σύνταξιν, ἀνασύνταξιν ἢ τροποποίησιν τῶν κανονισμῶν τούτων ἰσχύουσιν αἱ διατάξεις τῶν νόμων τούτων, εἰς ὅ,τι δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὰ δριζύμενα ὑπὸ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ ν.δ. 3789/57 (ἄρθρ. 2 § 2 ἐδ. δ' ν. δ. 3789/57).

γ. Οἱ «κανονισμοί», οἱ «ὀργανισμοί», οἱ ἐπικυρούμενοι διὰ νόμων, ὡς εἶναι π.χ. ὁ διὰ τοῦ νόμου 3585 τοῦ 1940 κυρωθεὶς ὀργανισμὸς τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἢ ὁ διὰ τοῦ ν. δ. τῆς 18-3-46 κυρωθεὶς κανονισμὸς τῆς Ἀν. Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας Ὑδάτων. Οὗτοι δὲν εἶναι «κανονισμοί», ἀλλ' «ὁμοιώματα» τοιούτων εἶναι γνήσιοι νόμοι⁽²⁴⁾.

δ. Οἱ τοῦ ἄρθρ. 3 § 2 τοῦ α.ν. 381/36, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρ. 37 § 1 τοῦ ν. δ. 3239/55 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας κλπ.». Οὕτως ὠρίσθη, ὅτι οἱ παρὰ τῶν ἐπιτροπῶν ρυθμίσεως φορτοεκφορτώσεως λιμένων ἢ λιμενικῶν ἀρχῶν, προκειμένου περὶ λιμένων, εἰς οὓς δὲν ἰσχύουσι αἱ περὶ φορτοεκφορτώσεων διατάξεις, καταρτιζόμενοι κανονισμοὶ καὶ τιμολόγια ἐν γένει τῶν εἰς τὰς φορτοεκφορτωτικὰς ἐργασίας τῶν λιμένων ἐργαζομένων ἢ παρεμβαλλομένων ... ἐγκρίνονται διὰ κοινῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπουργῶν Ἐργασίας καὶ Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, δυναμένων νὰ τροποποιῶσι τὸ περιεχόμενον τῶν προτάσεων τῶν ἀνωτέρω ἐπιτροπῶν ἢ λιμενικῶν ἀρχῶν⁽²⁵⁾.

13. Πέραν τῶν κανονισμῶν, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω, δύναται νὰ ὑπάρξουν καὶ «κανονισμοὶ» ἐπιχειρήσεων, ἀπασχολουσῶν ἀριθμὸν μικρότερον τῶν 70 προσώπων ἢ ἐνδεχομένως τῶν 40, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἐπεκταθῆ αἱ διατάξεις τοῦ ν.δ. 3785/57 ἄρθρ. 1 § 1). Ἐπὶ τῶν κανονισμῶν τούτων θὰ ἐφαρμοσθοῦν κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, τὴν δεχομένην τὴν καλουμένην «συμβατικήν» θεωρίαν αἱ περὶ συμβάσεως προσχωρήσεως ἀρχαί, αἱ προϋποθέτουσαι συγκατάθεσιν τοῦ μισθωτοῦ καὶ αἰτινες, ὡς πρὸς τὰς ποινάς, προκειμένου περὶ ἐργατῶν ὑπαγόμενων εἰς τὸν ν. ΔΛ/1912 δέον ν' ἀνακοινουῦνται εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχήν. Διὰ τοὺς «κανονισμοὺς» τούτους δὲν ἀπαιτεῖται κύρωσις τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας⁽²⁶⁾.

24) Α. Π. 282/54 ΕΕΑ, 13, σ. 565, Α. Π. 193/52 ΕΕΑ, 11, σ. 370, Α. Π. 67 - 70 ΕΕΑ, 13, σ. 251 - 254.

25) Δὲν εἶναι ἀκριβὲς τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ Α. Τζιτζιλέρη, Δελτ. Ἐργατ. Νομοθ. τ. 13 σ. 916 ἐπ., ὅτι κατηργήθησαν αἱ διατάξεις τῶν ν. ΔΛ/1912 καὶ 3752/29 ὡς ἀντικείμενα εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ν.δ. 3789/57. Ὁ ν. ΔΛ κατηργήθη μόνον, ἐφ' ὅσον ἀντίκειται, εἰς τὸν νόμον δηλ. διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις κλπ. τὰς ἐχούσας κανονισμὸν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὰς λοιπὰς· ὁ νόμος 3752/29 διετηρήθη ρητῶς ἐν ἰσχύϊ ἐν προσαρμογῇ πρὸς τὸ ν. δ. 3789/57. Συνεπῶς πᾶσαι αἱ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες δ' ἐν καταλαμβάνοντι ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ν.δ. 3787/57 διατηροῦν τοὺς «κανονισμοὺς» των, μὴ ὑποχρεούμενοι εἰς καμίαν προσαρμογὴν αἱ λοιπαὶ ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Οὕτω καὶ Κασίμος, ἐν Δ.Ε.Ν., τ. 13, σ. 979, καὶ Βασιλείου, αὐτόθι σελ. 63.

26) Σχετικὰς προϋποθέσεις πρβλ. Καποδίστρια Ἐργ. Α.Κ. Ἐνοχ. Δίκ. ἄρθρ. 648, ἀριθ. 49 ἐπ.

III. Διεθνές 'Εργατικόν Δίκαιον

Ἀνωτέρω (σελ. 15 ἐπ.) ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς τάσεως πρὸς διεθνοποίησην τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Ἡ μετὰ τὸν ἀ' παγκόσμιον πόλεμον δημιουργία εἰδικῶ «νομοθετικοῦ» ὄργανου, τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως ἐργασίας καὶ ἡ μετὰ τὸν β' πόλεμον δημιουργία καὶ ἄλλων διεθνῶν ὀργανισμῶν, ἐνδιαφερομένων καὶ διὰ διὰ τὴν ἐργατικὴν νομοθεσίαν συνετέλεσαν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας πηγῆς τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ δικαίου (1). Τοῦτο δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς δύο κατηγορίας, εἰς: δίκαιον τῶν διεθνῶν συμβάσεων, κυρίως δὲ τοιούτων ἐργασίας καὶ β. δίκαιον ἀνεγνωρισμένων κανόνων διεθνοῦς δικαίου ἢ ἄλλως γενικᾶς ἀρχῆς τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ δικαίου. Οἱ κανόνες οὗτοι ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἰδιαιτέρως διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν περὶ προσωπικότητος διατάξεων τοῦ ἄρθρ. 13 τοῦ Συντάγματος, ὅπερ παραπέμπει ρητῶς εἰς τὸ διεθνές δίκαιον.

α. Δίκαιον διεθνῶν συμβάσεων

Διὰ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἶναι δυνατὸν νὰ τεθοῦν κανόνες ἐργατικοῦ δικαίου («διεθνῆς ὁμοιόμορφον δίκαιον»), οἵτινες ὁμῶς διὰ νὰ ἰσχύσωσι παρ' ἡμῖν δεόν νὰ λάβουν τὴν μορφήν νόμου. Πλὴν ὁμῶς ὑπάρχει σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐργατικῶν νόμων, κατὰ τὸ ὅτι διὰ τὴν παράβασιν αὐτῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑπάρχει διεθνής ἐυθύνη τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἐνώπιον ὀργανωμένων διεθνῶν δικαιοδοσιῶν. Ἐπὶ πλέον διὰ τὴν μεγαλύτεραν κατηγορίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας, ὑφίσταται καὶ μία δέσμις τοῦ ἑλληνος νομοθέτου, περιορίζουσα τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ ὅτι δὲν δύναται ν' ἀποστή τοῦ περιεχομένου τῶν συμβάσεων, ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἐργαζομένου, οὔτε νὰ δεχθῇ μέρος αὐτῶν.

αα. Διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας. 1. Αὗται γίνονται δεκταὶ ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν - κρατῶν τῶν μετεχόντων τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως ἐργασίας.

Ὁ καταστατικὸς Χάρτης τῆς Δ.Ο.Ε. ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον συστηματικὸν καταστάλαμα προσπαθειῶν ἐξικνουμένων πολὺ πέραν τοῦ ἐνὸς αἰῶνος διὰ τὴν ὀργανώσειν διεθνοῦς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ συνεπῶς διεθνοῦς ἐργατικοῦ δικαίου. Ἀπὸ τοῦ Necke, τοῦ γνωστοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Λουδοβίκου 16ου, ὅστις ἐφφρόνει, ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς Κυριακῆς ἀργίας δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῆ, ἐάν δὲν ἐτηρεῖτο καὶ ἀπὸ ἄλλας χώρας (1788), τοῦ Sismonde de Sismondi, Robert Owen, Jérôme Adolphe Blanqui, Daniel Legrand καὶ ἄλλων, τῆς Α' ἐργατικῆς διεθνοῦς τοῦ 1864, μέχρι τῶν διασκέψεων διπλωματικῶν καὶ μὴ, τοῦ Βερολίνου (1890), Ζυρίχης (1897), Βρυξελλῶν (1897), Παρισίων (1900) κλπ. καὶ ἀπὸ

1) G. Balladore Pallieri. Diritto internaz. del lavoro, ἐν Borsari-Pergolesi, τ. V, 1954, σ. 319 ἐπ. Tczercas von Tilly, Internationales Arbeitsrecht, 1924, Gemma. Il diritto internazionale del lavoro, 1938. Durand-Jaussaud, τ. I, σ. 157 ἐπ. 267 ἐπ. Hueck - Nipperdey, ἐνθ' ἄνωγ. τ. I, σελ. 91 ἐπ. («ὁμοῖον ἐθνικὸν δίκαιον ἐπὶ διεθνοῦς βάσεως»). Schenorr v. Carolsfeld. Arbeitsrecht, 1954, σ. 93.

του 1900 κάπως συστηματικώτερον με την σύστασιν τῆς Association internationale pour la protection légale des travailleurs κατεβλήθησαν ἐπίμονοι προσπάθειαι, διὰ νὰ θεθοῦν κανόνες διεθνoῦς κοινωνικῆς νομοθεσίας. Οἱ κανόνες οὗτοι θὰ ἀπετέλουν «τὴν μοναδικὴν λύσιν τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ προβλήματος νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν τὰ ἐπιθυμητὰ ὑλικά καὶ ἠθικά ἀγαθὰ, χωρὶς νὰ ὑποφέρουν ἐκ τούτου αἱ ἐπιχειρήσεις καὶ χωρὶς νὰ θιχθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἰκανότης μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν τῶν χωρῶν τούτων», ὅπως ἔγραφεν τὸ 1840 ὁ Daniel Légrand εἰς τῶν προδρόμων τῆς κινήσεως ταύτης (Tilly, Internat. Arbeitsrecht, 1924 σελ. 13). Πλὴν ὅμως ὅλαι αἱ προσπάθειαι αὗται, τῶν ὁποίων τὰ αἴτια ἦσαν ἠθικά - θρησκευτικά, οἰκονομικά, πολιτικά, οὐχὶ ἀλληλαγμένα τῶν κοσμοπολιτικῶν ἐπιδράσεων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, χωρὶς δὲ νὰ ἀπορρέουν ἀπὸ μίαν σαφῆ ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ ν' ἀντιμετωπίζουν ἐν τῷ συνόλῳ τὰ προβλήματα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου δὲν εἶχον καταλήξει εἰς ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Μετὰ τὰς θυσίας τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου με ψυχολογικὴν καὶ ἠθικὴν βάσιν τὴν διαπίστωσιν ὅτι «μία παγκόσμιος καὶ διαρκὴς εἰρήνη δὲν δύναται παρὰ νὰ στηρίζεται εἰς τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην», ἣτις εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, συνεστήθη τὸ 1919 ἡ Διεθνὴς Ὀργάνωσις ἐργασίας, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐξήρμεν ἀνωτέρω (σελ. 8). Διὰ προηγηθείσας προσπάθειας διὰ τὴν σύστασιν Δ.Ο.Ε. πρβλ. A. Thomas. Internat. Arbeitsgesetzgebung, ἐν Handw. d. Staatswiss. (1929· συμπλ. τόμος), σ. 505 ἐπ. H ä f n e r. Motive der intern. Sozialpolitik, 1922 σελ. 23 ἐπ. G ü n t h e r. Sozialpolitik, 1930, σελ. 154 ἐπ.

Οἱ σκοποὶ τῆς Δ.Ο.Ε. ἀποβλέποντες «εἰς τὴν φυσικὴν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν εὐημερίαν τῶν ἐργαζομένων μισθωτῶν» θὰ ἠδύναντο νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τοὺς ἐξῆς: α'. ἡ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀπλῶς, ὡς ἐμπόρευμα, ἀρχὴ ὑρίστης σημασίας ἐκφορᾶζουσα σαφῶς ὁλόκληρον κοινωνικοφιλοσοφικὴν θεωρίαν ἐναντίον τοῦ οικονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, β'. ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταίριζεσθαι, ὡς πρὸς ὄλους τοὺς σκοποὺς, τοὺς μὴ ἀντιστρατευομένους εἰς τοὺς νόμους, γ. ἡ πληρωμὴ δικαίου μισθοῦ, ἐξασφαλίζοντος ἐπίπεδον προσηκούσης ζωῆς· ὁ μισθὸς δέον νὰ εἶναι ἴσος, ἀδιαφόρως φύλου, ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐργασίας ἴσης ἀξίας καὶ δ'. ἡ προστασία τῶν μισθωτῶν διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ χρόνου ἐργασίας γενικῶς καὶ ἐιδικώτερον τῶν παιδίων, τῶν νεαρῶν προσώπων καὶ τῶν γυναικῶν. (M a h a i m. L'organisation permanente du travail 1925, S c e l l e. L'organisation intern. du Travail, 1930. P r i b r a m. Die probleme der intern. Sozialpolitik, 1927).

Οἱ σκοποὶ τῆς Δ.Ο.Ε. διευρύνθησαν νὰ διαρκούντος τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Ὁ Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ τῆς 14 Αὐγούστου 1941, ἰδίως τὸ ἕκτον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκαν εἰδικὸν συγκεκριμένον περιεχόμενον ἡ «Διακήρυξις τῆς Φιλαδέλφειας, τῆς 10 Μαΐου 1944 κυρωθεῖσα παρ' ἡμῖν διὰ νομ. δ. 399)47 ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ. Οὕτως ὄχι μόνον ἐτονίσθησαν ἔτι πανηγυρικώτερον αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς Δ. Ὀργανώσεως, ἀλλὰ καὶ προσετέθη, ὅτι «ἡ πτωχεῖα ὅπουδήποτε καὶ ἂν ὑπάρχη ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὴν εὐημερίαν ὄλων», καὶ «ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἀνάγκης δέον νὰ διεξάγεται ἐντὸς ἐκάστης Χώρας με ἀκατάβλητον ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μίας συνεχοῦς καὶ συνδυασμένης διεθνoῦς προσπάθειας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν, συνεργαζόμενοι ἐξ ἴσου μετὰ τῶν κυβερνητικῶν ἀντιπροσώπων συμμετέχουν εἰς ἐλευθέρως συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις χαρακτῆρος δημοκρατικοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Οὕτω πλέον διευρύνθη σημαντικῶς τὸ πεδῖον τῆς δράσεως τῆς Δ.Ο.Ε. Τοὺς σκοποὺς τῆς Δ.Ο.Ε. ἐπανάλαβεν εἰς εὐρυτέραν μορφήν ὁ Ὀργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν (ἄρθρ. 55 ἐπ. τοῦ καταστατικοῦ χάρτου, κυρωθέντος διὰ τοῦ α.ν. 585)45), καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑποβηθῶν οἱ μεταπολεμικῶς συσταθέντες «εἰδικεῦμενοι» ὀργανισμοὶ (X. Ἀγαλλόπολυο. Αἱ καταθέσεις τῆς διεθνoῦς κοινωνικῆς Πολιτικῆς, 1948, Ν. Μανούση. Αἱ νέαι κατευθύνσεις τῆς κοιν. Πολιτικῆς ἐν Οἰκ. Ταχυδρομῷ 12-1-56).

2. Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μελῶν - κρατῶν ἀποτελοῦσα οἶκοι διεθγῆς κοινο-

βούλιον — μὴ ἔχον δηλ. ἄμεσον νομοθετικὴν ἐξουσίαν—ἀποδέχεται ἐκάστοτε εἰς δύο συζητήσεις εἰς διαφόρους συνελεύσεις διὰ πλειοψηφίας τῶν $\frac{2}{3}$ τῶν μετεχόντων εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν ἀντιπροσώπων τῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν μορφήν σχεδίων διεθνῶν συμβάσεων τὸ ἐλάχιστον ἐπίπεδον κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας καλοῦνται τὰ μέλη - κράτη νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν δι' «ἐπικυρώσεως», δηλ. διὰ τυπικῆς προσχωρήσεως εἰς τὰς ψηφισθείσας συμβάσεις. Εἶναι λίαν ἀμφίβολος ἡ νομικὴ φύσις τῶν διεθνῶν τούτων συμβάσεων. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην δὲν πρόκειται «περὶ συμβάσεως» συνεπαγομένης μόνον ὑποχρεώσεις ἔναντι τῶν συμβαλλομένων μερῶν, οὔτε περὶ διεθνῶν νόμων, ἀλλὰ περὶ ἰδιορρύθμων διεθνῶν πράξεων περιεχουσῶν συγχρόνως συμβατικά καὶ νομοθετικά στοιχεῖα («δμοιώματα συμβάσεων») (*). Ἐκτὸς τῶν «συμβάσεων» δέχεται ἡ γενικὴ συνέλευσις τῆς Δ.Ο.Ε. καὶ «συστάσεις». Αὗται εἶναι αἱ ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἡ γενικὴ συνέλευσις, ὅταν κρίνῃ, ὅτι ἐφ' ὠρισμένων θεμάτων δὲν εἶναι ἐνδεδειγμένη ἀκόμη ἡ ψήφισις συμβάσεων. Αἱ συστάσεις δὲν εἶναι δεκτικαὶ ἐπικυρώσεως καὶ δὲν γεννοῦν τυπικὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις· πάντως δέον νὰ υποβάλλωνται, ὡς καὶ αἱ συμβάσεις, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, εἰς τὰς ἀρμοδίαις ἀρχὰς πρὸς λήψιν νομοθετικῶν ἢ ἄλλων μέτρων.

Διὰ τῶν διεθνῶν συμβάσεων καὶ συστάσεων τίθενται τὰ ἐλάχιστα ὅρια κοινωνικῆς προστασίας· συνεπῶς δὲν θίγονται οἱ τυχὸν ὑπάρχοντες «νόμοι ἀποφάσεις, ἔθιμα ἢ συμφωνίαι», δι' ὧν ἐξασφαλιζονται εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ἐργαζομένους εὐνοϊκώτεροι ὅροι τῶν εἰς τὴν σύμβασιν ἢ σύστασιν προβλεπομένων (ἄρθρ. 19 § 8 καταστ. χάρτου Δ.Ο.Ε.). Ἡ διεθνὴς ὑποχρέωσις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι κράτος τι, ἔστω καὶ μὴ ψηφίσαν σύμβασιν ἢ σύστασιν τινὰ ἢ ἀκόμη καὶ μὴ παραστὰν κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν, ἤτις ἐψήφισε ταύτην, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐγίνε κανονικῶς δεκτὴ, ὑποχρεοῦται, ὅπως ὑποβάλλῃ αὐτὴν ἐντὸς 12 μηνῶν ἢ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις (ἄρθρ. 19 § 5 ἐδ. ε. καὶ 6 β καταστατικῶν χάρτου τοῦ Δ.Ο.Ε.) 18 μηνῶν ἀπὸ τῆς ψηφίσεώς των ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων νομοθετικῶν ὀργάνων. Ταῦτα εἶναι ἐλεύθερα ν' ἀποδεχθοῦν ἢ μὴ τὴν σύμβασιν ἢ τὴν σύστασιν οὐχὶ ὁμως καὶ νὰ τροποποιήσουν ταύτην ἢ ν' ἀποδεχθοῦν μερικῶς(*). Κατὰ τὰς τροποποιήσεις τοῦ καταστατικῶν Χάρτου τῆς Δ.Ο.Ε. τοῦ 1946, κυρωθείσας παρ' ἡμῶν διὰ τοῦ ν.δ. 399 τοῦ 1947 τὰ κράτη, ἔστω καὶ ἂν δὲν περιλαμβάνωνται εἰς τὴν δεχθεῖσαν τὴν σύμβασιν πλειοψηφίαν, ὑποχρεοῦνται ἐπὶ πλέον, ὅπως ἀναφέρουν καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐπεκύρωσαν τὴν σύμβασιν (ἄρθρ. 19 § 7, IV).

2) Περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τῶν δ. συμβάσεων ἐργασίας πρβλ. Scelle. Organisation intern. du travail et le B.I.T., 1930, σελ. 181—185, Troclet. Législ. soc. intern. 1952, σελ. 592-595. Morellet. Un type original de traités: Les conventions internat. du travail ἐν Rev. critique de droit intern. privé 1938 σ. 1 ἐπ. J. Zaras. Le contrôle de l'application intern. du travail, 1937, σελ. 16 ἐπ., Valticos, Conventions internationales du travail et droit interne, 1955, σελ. 1 ἐπ.

3) Διάφορος τῆς τροποποιήσεως τῆς συμβάσεως εἶναι ἡ μερικὴ αὐτῶν ἐφαρμογὴ. Κ. Σούρλα. Ζητήματά τινα γεννώμενα ἐπὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων, Ν. Δ. τ. 4, 667 ἐπ. δεχομένου μερικὴν ἐφαρμογὴν διεθνούς τινος συμβάσεως. Πάντως ὁμως ἡ κύρωσις δέον ν' ἀφορᾷ, ὀλόκληρον τὴν σύμβασιν. Χ. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐργασία κλπ. 1957, σ. 17 σημ. 30.

Συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἐν Ἑλλάδι «δυνακίην» θεωρίαν δὲν ἀρκεῖ ἡ κήρυξις τῆς διεθνούς συμβάσεως, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐκδοσις ρητῆς πράξεως, δι' ἧς εἰσάγονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον τῆς χώρας αἱ ἐν ταῖς συμβάσεσι περιεχόμενοι κανόνες. Εἰς τὴν παρ' ἡμῶν πρακτικὴν ἀμφότεραι αἱ λειτουργίαι αὗται ἐπιτελοῦνται διὰ μιᾶς πράξεως (4). Σημειωτέον, ὅτι πάντοτε εἶναι ἐλευθέρη ἡ χώρα νὰ τροποποιήσῃ ἢ νὰ καταργήσῃ μετὰ ταῦτα τὰς πράξεις ταύτας, ὅτε τὰ κρατικά ὄργανα θὰ ἐφαρμόσουν τὰς νέας διατάξεις, τῆς πολιτείας ὑπεχούσης ἀπλῶς διεθνή εὐθύνην διὰ τὴν παράβασιν ταύτην, πλὴν τῶν περιπτώσεων τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 13 τοῦ Συντάγμ., ὅπου οἱ κανόνες τοῦ διεθνούς δικαίου θὰ κατισχύσουν τοῦ ἐσωτερικοῦ νόμου, διότι ἐκεῖ πρόκειται περὶ ἀμέσου πηγῆς τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου.

3. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ σεβασμοῦ τῶν διὰ διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας ἀλαμβανομένων ὑποχρεώσεων, διαθέτει ἡ Δ.Ο.Ε. ὄρισμένα μέσα, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξαναγκαστικά, οὐχ ἤττον ὅμως εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ παραμένῃ αὕτη ἐν ἀπλῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαστήριον διεθνούς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ὁ ἐξοπλισμὸς οὗτος ἀποτελεῖ ἕνα νεωτερισμὸν τῆς μεταπολεμικῆς διεθνούς νομοθεσίας τοῦ ὁποῖου ἡ ἰδιόζουσα σημασία εἶναι, ὅτι ἡ περὶ διεθνούς δικαίου θεωρία τοῦ μεσοπολέμου, ἰδιαίτατά δὲ ἡ μετὰ τὸν δεῦτερον πόλεμον τοιαύτη, προέβαλεν ἐπὶ τοῦ διεθνούς πεδίου ὡς φορέα τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν τὴν ὁμάδα ἀτόμων ἢ καὶ αὐτὸ τὸ ἄτομον. Ἐδόθησαν εἰς τὴν ὁμάδα ἢ τὸ ἄτομον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν παραβαλλομένων ἐλευθεριῶν του ἔνδεκα μέσα ἐναντίον τῆς ἰδίας του χώρας, ἐνώπιον διεθνούς δικαιοδοσίας.

Οὕτω κατὰ τὸν καταστατικὸν Χάρτην τῆς Δ.Ο.Ε. ἐπαγγελματικῆ ὁργάνωσις τῶν ἐργατῶν ἢ τῶν ἐργοδοτῶν δύναται νὰ ἀπευθύνῃ αἰτίαισιν εἰς τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐργασίας καθ' οἷοῦδήποτε μέλους - κράτους τῆς Δ.Ο.Ε., ὅπερ δὲν ἐνθά εἶχεν ἐξασφαλίσει κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὴν ἐκτέλεσιν συμβάσεως, εἰς ἣν τὸ ἐν λόγῳ μέλος προσεχώρησε. Ἡ αἰτίασις δύναται νὰ διαβιβάζεται εἰς τὴν ἐγκαλουμένην κυβερνήσιν, ἥτις δύναται νὰ κληθῇ νὰ ὑποβάλῃ τὴν κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἀρμόζουσας δήλωσιν (ἄρθρ. 24 Καταστ. Χάρτου Δ.Ο.Ε.) ἂν ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας οὐδεμία ληφθῇ δήλωσις ἐκ μέλους τῆς ἐγκαλουμένης κυβερνήσεως ἢ ἂν ἡ ληφθεῖσα δήλωσις δὲν φαίνεται ἱκανοποιητικὴ εἰς τὸ Δ.Σ. τῆς Δ.Ο.Ε., τοῦτο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ληφθεῖσαν αἰτίασιν καὶ ἐνδεχομένως τὴν δοθεῖσαν ἀπάντησιν (ἄρθρ. 25). Τὰ κράτη δύναται νὰ καταθέσιν καταγγελίαν ἐνώπιον τῆς Δ.Ο.Ε. ἐναντίον ἄλλου κράτους, ὅπερ, κατὰ τὴν γνώμην τῶν, δὲν ἐξασφαλίζει ἱκανοποιητικῶς τὴν ἐκτέλεσιν συμβάσεώς τινος, ἢν ἀμφότερα ἐπεκύρωσαν, ὅπως ἐπίσης δύναται καὶ αὐτεπαγγέλτως νὰ κινηθῇ τὸ Δ.Σ. εἴτε καὶ ἐπὶ τῇ καταγγελίᾳ ἀντιπροσώπου τινὸς ἐν τῇ Συνδιασκέψει (ἄρθρ. 26 § 4). Ἐπὶ τῆς καταγγελίας δύνα-

4) Α. Π. 1951/51 Ἀρχ. Νομολ. 1951, σελ. 566. Νο 474 Πρωτ. Ἀθ. 9905/54 Θ., τ. 66. σελ. 197. Σ β ὅ λ ο υ. Συνταγματ. Δίκαιον, Α, 1934. σελ. 171 ἐπ. Valticos L' influence des conventions internationales du travail sur la législation hellénique. 1955. σελ. 5, ἐπ. Valticos. Conventions internationales du travail et droit interne, 1955. σελ. 7 ἐπ. Κ. Σ ο ὄ ρ λ α, Νομ. Β. τ. 4 σελ. 665 ἐπ. Ἐν ἐκτάσει ἐξετάζει τὸ πρόβλημα μετὰ πλήρους ἐπισκοπήσεως τῆς ἑλλην. θεωρίας καὶ κριτικῆς. Α, Παράλαμπρου. Le problème de la «transformation» et la question de la validité des actes étatiques «contraires» au droit international ἐν Rev. Hellén. de droit Internal., 1950 σ. 234 ἐπ.

ται να συσταθῆ πρὸς ἐπισταμένην ἐξέτασιν αὐτῆς ἐπιτροπῇ ἐρεῦνης, ἣς τὸ πόρισμα ἢ αἰ συστάσεις δύνανται νὰ φθάσουν μέχρι τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου, ὅπερ ἐκδίδει ἀνέκκλητον ἀπόφασιν. Ἐν περιπτώσει μὴ συμμορφώσεως, δύνανται τὸ Δ.Σ. νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν «πᾶν μέτρον π ρ ὁ σ φ ο ρ ο ν» διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν λόγῳ συστάσεων» (ἄρθρ. 26-34). Ἐπὶ πλέον ἕκαστον τῶν μελῶν ὑποχρεοῦται νὰ ἀποστέλῃ εἰς τὸ Δ.Γ.Ε. ἐτησίαν ἐκθεσιν ἐπὶ τῶν ληφθέντων ὑπ' αὐτοῦ μέτρων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμβάσεων, εἰς ἃς προσεχώρησεν (ἄρθρ. 22) καὶ ὁ Γεν. Διευθυντῆς τοῦ Δ.Γ.Ε. ὑποβάλλει εἰς τὴν προσεχέστεραν σύνοδον τῆς Συνδιασκέψεως περίληψιν τῆς ἐκθέσεως, τὴν ὅποιαν τὸ ὑποβαλὸν μέλος δέον νὰ ἀνακοινοῖ καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀντιπροσωπευτικὰς ὀργανώσεις τῆς χώρας του, τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων (ἄρθρ. 23) (ἀ μ ο ι β α ῖ ο ς ἔλεγχος⁽⁵⁾).

Εἰδικώτερον διὰ τὴν συνδικαλιστικὴν ἐλευθερίαν ἢ Δ.Ο.Ε. συνέστησεν τὸ 1950 ἐν συμφωνίᾳ μὲ τὸν ὀργανισμὸν Ἑνωμένων Ἑθνῶν διεθνή ὀργανισμὸν προστασίας ταύτης ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐπιτροπῇ ἐρεῦνης καὶ συμβιβάσμοσ ἐπὶ ζητημάτων ἀφορῶντων τὴν συνδικαλιστικὴν ἐλευθερίαν». Οὗτος, ἀσκῶν τὰ καθήκοντά του ἐν πλήρει ἀνεξαρτησίᾳ, σκοπὸν ἔχει νὰ ἐρευνᾷ κατὰ τρόπον ἀντικειμενικὸν πᾶν παράπονον, ἀφορῶν τὴν ἀσκησιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ δὴ εἴτε αὐτεπαγγέλτως, εἴτε κατὰ παραπομπὴν τῆς Δ.Ο.Ε. Ἡ ἐπιτροπὴ εἶναι κυρίως ὀργανον ἐρεῦνης, δύνανται ὁμως νὰ ἐξετάζῃ ἀπὸ συμφώνου μετὰ τῆς ἐνδιαφερομένης κυβερνήσεως τὰς ὑποβαλλομένας προτάσεις, ὥστε διὰ συμφωνίας νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ρύθμισιν τῶν δυσκολιῶν. Ἡ ἀδυναμία ἐπιβολῆς κυρώσεων ἐκ μέρους τῆς ἀνωτέρω ἐπιτροπῆς καὶ «ἢ προσφυγὴ τῆς εἰς τὴν διεθνή συνείδησιν» τοῦ προσβαλόντος τὴν συνδικαλιστικὴν ἐλευθερίαν κράτους εἶναι σοβαρὸν μειονέκτημα ταύτης· ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἀποτελεῖ τὸ ὅλον σύστημα πρόδοον σημαντικὴν ⁽⁶⁾.

4. Ἡ Δ.Ο.Ε., εἰς τὴν ὅποιαν μετέχει ἢ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς συστάσεώς της, ἐψήφισε μέχρι σήμερον 107 διεθνεῖς συμβάσεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (ἀπασχόλησις, συνθήκαι ἐργασίας, ἡμερησία διάρκεια ἐργασίας, ἐβδομαδιαία ἀνάπαυσις, ἐργασία ἀνηλικῶν καὶ γυναικῶν, προστασία μητρότητος, ὑγιεινὴ καὶ ἀσφάλεια ἐργασίας, νυκτερινὴ ἐργασία, ἄδεια μετ' ἀποδοχῶν, πρόληψις καὶ ἐπανόρθωσις ἐργατικῶν ἀτυχημάτων καὶ ἐπαγγελμ. ἀσθενειῶν κοινωνικὴ ἀσφάλεισις, συνδικαλιστικαὶ ἐλευθερίαι, μέθοδος καθορισμοῦ ἐλαχίστου ὀρίου μισθοῦ, ὑποχρεωτικὴ ἐργασία, ναυτικὴ ἐργασία, μετανάστευσις, ἐπιθεώρησις ἐργασίας κλπ. ⁽⁷⁾). Ἡ Ἑλλάς ἐπεκύρωσε μέχρι σήμερον 26· διὰ τῶν κυρωθεισῶν συμβάσεων κατωχυρώθησαν, ὡς ἐπὶ τὸ

5) J. Z a r r a s. Le contrôle de l' application des conventions internationales du travail, 1937, σελ. 127 ἐπ. 219 ἐπ., G. S c e l l e, Organisation intern. du travail et le B I T. 1930, σελ. 186 ἐπ.

6) Ὀλόκληρος ἢ νομοθετικὴ ἐργασία τῆς Δ.Ο.Ε. μετὰ πλήθους στοιχείων, κυρίως ἐκ τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν εἶναι συγκεντρωμένη εἰς τὴν ὀγκώδη ἐκδοσιν Code international du Travail, τ. I. (1953) τ. II (1954). Τὸ κείμενον τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας ἔχει ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας : Διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας 1953.

7) Περὶ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης πρβλ. λεπτομερεστάτην ἐκθεσιν καὶ κριτικὴν ἐν G. S p y r o p o u l o s. La liberté syndicale, 1956, σ. 127 — 142. W. J e n k s. The International Protection of Trade Union Freedom, 1957.

πλείστον τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη λάβῃ ὁ Ἑλλην νομοθέτης ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων, ἀλλ' εἰς τινὰς περιπτώσεις ἐπέβλεπεν ἐπέκτασις καὶ θελίωσις τῆς προϋπαρχούσης νομοθετ. προστασίας, ὡς π.χ. εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας τῶν ἀνηλίκων εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὰς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν, τὰς ἐπαγγελμ. ἀσθεναίας κλπ., ἐπὶ τινῶν δὲ θεμάτων εἰσῆχθησαν καὶ νέοι κανόνες, ὡς π.χ. ἐπὶ τῆς ἀνεργίας, τῆς ναυτικῆς ἐργασίας, τῆς ἡμερησίας διαρκείας τῆς ἐργασίας, τὴν ἀσφαλείας τῶν φορτοεκφορτωτῶν κλπ. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν δ. συμβάσεων ἐργασίας εἶναι παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρης καὶ ἐλάχιστα εἶναι τὰ διατυπωθέντα εἰς τὴν Δ.Ο.Ε. παράπονα· συνεπῶς πρέπει νὰ κριθῇ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, ὡς εὐεργετικῆς ἢ ἐπίδρασις τῆς Δ.Ο.Ε. ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας (*). Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ πρέπει δυστυχῶς νὰ τονισθῇ εἶναι ὁ ἐντελῶς πρόχειρος τρόπος, καθ' ὃν «ἐπικυροῦνται» παρ' ἡμῖν αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας, χωρὶς νὰ γίνεταί ταυτοχρόνως καὶ ἡ προσαρμογὴ τῶν πρὸς τὴν λοιπὴν νομοθεσίαν καὶ οὕτω γεννῶνται διςεπίλυτα πολλάκις ἐν τῇ πράξει ζητήματα, οὔτε νὰ πλαισιουῦνται μὲ τὰς ἀναγκαίαις συμπληρωματικὰς διατάξεις καὶ νὰ μὴ μένη οὕτω ἡ δ. σύμβ. γράμμα κενόν, ὡς π.χ. ἡ δ. σύμβ. περὶ προστασίας τοῦ ἡμερομισθίου ἢ ἐλαχίστων ὁρίων κοινωνικῆς ἀσφαλείας.

Αἱ παρ' ἡμῖν ἐπικυρωθεῖσαι δ. συμβάσεις ἐργασίας εἶναι αἱ ἑξῆς :

- 1) Περὶ περιορισμοῦ εἰς 8 ὥρας καθ' ἡμέραν καὶ 48 καθ' ἑβδομάδα τῶν ὡρῶν ἐργασίας ἐν τῇ βιομηχανίᾳ (ν. 2269 τοῦ 1920).
- 2) Περὶ ἀνεργίας (ν. 2270 τοῦ 1920).
- 3) Περὶ ἀπασχολήσεως γυναικῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν (ν. 2274 τοῦ 1920).
- 4) Περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας γυναικῶν (ν. 2275 τοῦ 1920). Ἀνεθεωρήθη.
- 5) Περὶ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παιδῶν εἰς βιομηχανικὰς ἐργασίας (ν. 2271 τοῦ 1920).
- 6) Περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας παιδῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ (νόμος 2272 τοῦ 1920).
- 7) Περὶ προσδιορισμοῦ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παιδῶν εἰς ναυτικὰς ἐργασίας (ν. δ. 23-9-25).
- 8) Περὶ ἀποζημιώσεως ἀνεργίας ἐν περιπτώσει ναυαγίου (ν. δ. 29-9-25).
- 9) Περὶ ἐξευρέσεως ἐργασίας εἰς ναυτικούς (ν. δ. 23-9-25).
- 11) Περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ συνέχεσθαι τῶν γεωργικῶν ἐργατῶν (ν. 2077 τοῦ 1952).
- 13) Περὶ χρησιμοποίησεως τοῦ ἀνθρακικοῦ μολύβδου ἐν τῇ χρωστικῇ (νόμος 2294 τοῦ 1922).
- 14) Περὶ ἐβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ (νόμος 2990 τοῦ 1922).
- 15) Περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας νεαρῶν προσώπων δι' ἐργασίαν θερμοστατοῦ ἢ ἀνθρακῆος (νόμος 4505 τοῦ 1930).
- 16) Περὶ ὑποχρεωτικῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως τῶν εἰς τὰ πλοῖα ἐργαζομένων παιδῶν καὶ νεαρῶν προσώπων (νόμος 4674 τοῦ 1930).
- 17) Περὶ ἐπανορθώσεως ἀτυχημάτων ἐργασίας (νόμος 2078 τοῦ 1952).

5) Valticos L. Influence des conventions internationales du travail sur la législation hellénique, 1955. Τοῦ ἰδίου. Αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐν Ε.Ε.Ν., τ. κα' σελ. 142 ἐπ., ἐνθ' ἀναφέρονται καὶ αἱ ἀποκλίσεις τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας ἐκ τῶν ἐπικυρωθεισῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας. Περὶ τῶν ἀποκλίσεων, ὅρα καὶ Compte rendu provisoire τῆς 40ῆς διεθνούς διασκέψεως ἐργασίας (1957) N° 26.

19) Περί εξομοιώσεως τῶν ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν ἐν τῇ ἀποζημιώσει τῶν ἀτυχημάτων ἐργασίας (Ν. Δ. 30-10-35).

27) Περί ἀνάγραφῆς τοῦ βάρους ἐπὶ τῶν μεταφερομένων διὰ πλοίου μεγάλων δεμάτων (α. ν. 30-10-35).

29) Περί ἀναγκαστικῆς ἢ ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας (νόμος 2079 τοῦ 1952).

41) Περί νυκτερινῆς ἐργασίας γυναικῶν (Ν. Δ. 30-10-35).

42) Περί ἀποζημιώσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν (νόμος 2080 τοῦ 1955).

45) Περί ἀπασχολήσεως γυναικῶν εἰς ὑπογίους ἐργασίας μεταλλείων πάσης φύσεως (ν. δ. 30-10-35).

52) Περί κανονικῆς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν (νόμος 2081 τοῦ 1952).

80) Περί μερικῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Δ.Ο.Ε. γενομένων ἀποδεκτῶν συμβάσεων κλπ. (ν. 2082 τοῦ 1952).

81) Περί ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (ν.3249 τοῦ 1955).

88) Περί ὀργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας ἀπασχολήσεως (νόμος 3250 τοῦ 1950).

95) Περί προστασίας τοῦ ἡμερομισθίου (νόμος 3248 τοῦ 1955).

102) Περί ἐλαχίστων ὁρίων κοινωνικῆς ἀσφαλείας (νόμος 3251 τοῦ 1955).

66. Εὐρωπαϊκὴ σύμβασις τῆς Ρώμης τῆς 4 Νοεμβρίου 1950 «περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν» κυρωθεῖσα παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ν. 2329 τῆς 18/21 Μαρτίου 1951. Αὕτη καταρτισθεῖσα ὑπὸ τῶν μετεχόντων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης κρατῶν, ὅπως γνωστόν, ἀποτελεῖ μίαν ἐντελῶς ὑποτυπώδη μορφήν εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος, περιλαμβάνει σημερινὰς διατάξεις διὰ τὸ ἐργατικὸν δίκαιον, τὰς ὁποίας θὰ συμπληρώσῃ ὁ παρασκευαζόμενος «Κοινωνικὸς Χάρτης». Αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς: α. ἡ τοῦ ἀρθροῦ 3, καθ' ἣν «οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποβληθῇ εἰς βασάνους, οὔτε εἰς ποινὰς ἢ μεταχειρίσιν ἀπανθρώπων ἢ ἐξευτελιστικὰς, β. ἡ τοῦ ἀρθροῦ 4, καθ' ἣν «οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ κρατηθῇ εἰς δουλείαν ἢ εἰλωτίαν. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ εἰς ἀναγκαστικὴν ἢ ὑποχρεωτικὴν ἐργασίαν» πλὴν τῶν εἰς τὴν § 3 τοῦ ἀρθροῦ τούτου ὀριζομένων ἐξαίρεσεων, γ. ἡ τοῦ ἀρθροῦ 5, καθ' ἣν «πᾶν πρόσωπον ἔχει δικαίωμα εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν» δ. ἡ τοῦ ἀρθροῦ 11, καθ' ἣν «πᾶν πρόσωπον ἔχει δικαίωμα...καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν συνεταιρισμοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ δικαιώματος ἰδρύσεως μετ' ἄλλων συνδικάτων καὶ προσχωρήσεως εἰς συνδικατὰ ἐπὶ σκοπῷ προαπίσεως τῶν συμφερόντων του...», ε. ἡ τοῦ ἀρθροῦ 14, καθ' ἣν «ἡ χρῆσις τῶν ἀναγνωριζομένων ἐν τῇ παρουσίᾳ συμβάσει δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν δέον νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀσχετῶς διακρίσεως φύλου, φυλῆς, χρώματος, γλώσσης, πολιτικῶν ἢ ἄλλων πεποιθήσεων, ἐθνικῆς ἢ κοινωνικῆς προελεύσεως. συμμετοχῆς εἰς ἐθνικὴν μειονότητα, . . . » (*).

6) P. M o d i n o s. La charte de la liberté de l' Europe, 1951. T o u ἰ δ ἰ ο υ. La convention européenne des droits de l' homme 1955. M. M e r l e. La convention européenne des droits de l' homme et des libertés fondamentales, ἐν Rev. du dr. public, 1951, σελ. 705 ἐν. J. W. B r ü g e l. Die Konvention des Europarats über die Menschenrechte, in Europaarchiv, τ. 6 (1951) σελ. 3615 ἐπ. S i m o n. Le conseil de l' Europe et la protection des droits de l' homme, ἐν Rev. de droit intern. des sciences diplomatiques et politiques, 1950. No 1 σελ. 30. Γενικότερον ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ Συμβ. Εὐρώπης. R o b e r t s o n: The council of Europe, 1956. A. M á ν e σ η. Τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῆς Εὐρώπης. 1957. Ἡ σύμβασις τῆς Ρώμης τοῦ 1950 εἶναι γ ν η σ ἰ α διεθνῆς σύμβασις, διάφορος κατὰ τὴν φύσιν τῆς τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀναληφθεισῶν διὰ τῆς συμβάσεως ὑποχρεώσεων, θὰ ἰδρυθῶν α. μία εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπὴ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ β. ἐν εὐρωπαϊκὸν δικαστήριον ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων (ἄρθρ. 19 ἐπ.). Ἐκαστον συμβαλλόμενον μέρος δύναται νὰ φέρῃ ἐνώπιον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης οἰανδήποτε παραβάσει τῶν διατάξεων τῆς συμβάσεως, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐθεώρη ὑπεύθυνον ἕτερον μέρος (ἄρθρ. 24). Περαιτέρω πᾶν φυσικὸν πρόσωπον(7), οἰσδήποτε μὴ κυβερνητικὴ ὀργανώσις ἢ ὁμὰς ἀτόμων, οἵτινες διατείνονται, ὅτι εἶναι θύματα παραβάσεως παρ' ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων τῶν ἐν τῇ συμβάσει ἀναγνωριζομένων δικαιωμάτων, δικαιοῦνται νὰ ἀποτανθῶν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἐφ' ὅσον τὸ ἐνοχοποιούμενον κράτος ἤθελε δηλώσει, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐπιτροπῆς, συγχρόνως δὲ καὶ ἄλλα πέντε κράτη ἤθελον ἐπίσης ἀναγνωρίσει τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Ἐπιτροπῆς (ἄρθρ. 25), πάντως δὲ ἀφοῦ ἐξαντληθῶν τὰ ἐσωτερικὰ ἐνδικα μέσα καὶ ἐντὸς προθεσμίας ἕξι μηνῶν, ἀφ' ἧς ἐξεδόθη ἡ ἐσωτερικὴ τελεσίδικος ἀπόφασις (ἄρθρ. 26). Ἡ ἐπιτροπὴ διεπιστώσεως τῶν παραβάσεων καὶ φιλικῶν διακανονισμοῦ, λειτουργοῦν ἄνευ δημοσιότητος (ἄρθρ. 33). Ἡδη 7 κράτη ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου ἔχουν ἀναγνωρίσει τὴν ἀρμοδιότητα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἔχουν ὑποβληθῆ ἑκατοντάδες ἀτομικῶν προσφυγῶν. Τὸ Εὐρωπαϊκὸν Δικαστήριον, ἐφ' ὅσον ἔχει ἀναγνωρισθῆ ἡ ὑποχρεωτικὴ δικαιοδοσία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου κράτους, δύναται νὰ ἐπιληφθῆ ὑποθέσεως μόνον μετὰ τὴν διαπίστωσιν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν ἀνωτέρω, τῆς ἀποτυχίας τοῦ φιλικῶν διακανονισμοῦ (ἄρθρ. 47). Ἐὰν τὸ δικαστήριον κρίνῃ, ὅτι ἀπόφρασις ληφθεῖσα ἢ μέτρον διαταχθὲν ὑπὸ δικαστικῆς ἢ πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἀντίκειται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει πρὸς τὰς ἀπορροεούσας ἐκ τῆς συμβάσεως ὑποχρεώσεις καὶ ἐὰν τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον δὲν ἐπιτρέπῃ, εἰμὴ τὴν ἀτελῆ ἐπανορθώσιν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἢ τοῦ μέτρου τούτου, δύναται νὰ χορηγῆ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸ ἀδικηθὲν μέρος δικαίαν ἱκανοποίησιν (ἄρθρ. 50), τὰ δὲ κράτη ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῶν διαφορῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι διάδικοι.

Μεταξὺ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης ὑπάρχει εἰς τινα σημεῖα σύγκρουσις, τὴν ὁποίαν καὶ παρεῖδον οἱ κυρώσαντες αὐτὰ νόμοι. Νομίζομεν, ὅτι τὸ στοιχεῖον, τὸ μετατρέψαν τὰς διεθνεῖς ταύτας πράξεις εἰς ἐσωτερικὸν δίκαιον, δηλ. οἱ νόμοι δι' ὧν ἐκυρώθησαν, δὲν πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ δέον οὕτω νὰ ἀποκλεισθῆ ὁ γνωστὸς κανὼν «ὁ μεταγενέστερος νόμος καταργεῖ τὸν προηγούμενον, ἐκτὸς ἐὰν οὗτος εἶναι ἐιδικός», διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ κυρώσεως διεθνῶν πράξεων, διαφόρου κύκλου κρατῶν, ἐναντι τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ διεθνὴς δέσμευσις καὶ αἱ ἰδιάζουσαι, ὡς εἴπομεν, κυρώσεις, καὶ δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι θὰ ἰσχύσουν ἀμφότεραι παραλληλῶς καὶ εἰς ἂ σημεῖα, κρούονται, νὰ δεχθῶμεν διὰ τῆς «συνοδουατικῆς» μεθόδου καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἀρχῆς τῶν διὰ τῶν διεθνῶν συμβάσεων καθιερουμένων ἐλαχίστων ὁρίων κοινωνικῆς προστασίας, ὅτι θὰ ἐφαρμοσθῶν αἱ περισσότερον περιοριστικαί, εἴτε τῆς μίας, εἴτε τῆς ἄλλης συμβάσεως, διατάξεις, αἵτινες καὶ ἀποτελοῦν τὴν μεγαλύτεραν προστασίαν τοῦ ἐργαζομένου, ἀκόμη δὲ καὶ διὰ τὸν

7) R. Brunet. La garantie internationale des droits de l'homme d'après la Charte de San - Francisco. 1947. Τοῦ αὐτοῦ. La garantie internationale de droits de l'homme depuis de la San - Francisco, 1950. R. Cassin. L'homme sujet du droit international et la protection des droits de l'homme dans la société universelle. Études en l'honneur. G. Scelle, 1950. τ. I, σελ. 67 ἐπ. G. Ténéniès. L'individu dans l'ordre juridique international 1933

πρόσθετον πρακτικόν λόγον τῆς ἀποφυγῆς ἐκ μέρους τῆς πολιτείας τῆς διεθνούς εὐθύνης. Τοιαύτη περίπτωσις ὑπάρχει εἰς τὰς περιὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἀναγκαστικῆς ἐργασίας διατάξεις (*).

γγ. Πρὸς τὰς ἀνωτέρω συμβάσεις δὲν πρέπει νὰ συγγέονται αἱ διμερεῖς ἢ πολυμερεῖς διεθνεῖς συμβάσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεκτείνεται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐγκωρίων νόμων καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Χώρα διαμενόντων ἀλλοδαπῶν, ἀν καὶ οἱ πλείστοι ἐργατικοὶ νόμοι ἔχουν χαρακτῆρα δημοσίας τάξεως καὶ ἐφαρμόζονται ἀδιακρίτως ἐπὶ ἡμεδαπῶν ἢ ἀλλοδαπῶν, ἀρχήν, τὴν ὁποίαν προκειμένου περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐργαζομένου κατοχυρώνει καὶ τὸ ἄρθρ. 13 τοῦ συντάγμ., ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ τινες, κυρίως οἱ ἀφορῶντες παροχὰς πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν πληττουσῶν τὸν ἐργαζόμενον φυσικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀντιξοότητων, οἵτινες ἐφαρμόζονται μόνον ἐπὶ τῶν ἡμεδαπῶν. Οὕτω παρ' ἡμῖν δ ν. 551 τοῦ 1915 «περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν ἢ ὑπαλλήλων, (ἄρθρ. 5 ἐδ. 6' καὶ γ')⁽⁸⁾ ἢ δ ν. 4310 τοῦ 1929 «περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ κινήσεως ἀλλοδαπῶν ἐν Ἑλλάδι κλπ.» ὡς ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως θέτουν περιορισμοὺς εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς. Εἶναι δυνατὸν διὰ διεθνῶν συμβάσεων νὰ ἐξομοιωθοῦν οἱ ἀλλοδαποὶ πρὸς τοὺς ἡμεδαπούς. Διὰ τῶν συμβάσεων τούτων δ ἐν τίθενται νέοι κανόνες ἐργατ. δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς διευρύνονται τὰ ὄρια ἐφαρμογῆς τῶν ἐπιχωρίων νόμων⁽⁹⁾, ὥστε οἱ ἐν τῇ Χώρα διαμένοντες ἀλλοδαποὶ νὰ τυγχάνουν τῆς αὐτῆς μεταχειρίσεως, τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἡμεδαποὶ^(11, 12).

6. Διεθνῶς ἀνεγνωρισμέναί ἀρχαὶ ἐργατικοῦ δικαίου

Ἡδη κατὰ τὸν μεσοπόλεμον, κυρίως ὁμοῦ μετὰ τὸν 6' πόλεμον, τὰ κράτη δι' ὁμαδικῶν των πράξεων διεκήρυξαν σοβαροτάτας διὰ τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀρχάς, αἵτινες θαυμάσιον καὶ κατ' ὀλίγον λαμβάνουν πλέον συγκεκριμένην μορφήν διὰ διεθνῶν «συμβάσεων» ἐργασίας καὶ ἄλλων συμβάσεων, ἢ παράδοσις τῶν ὁποίων, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω δημιουργεῖ διεθνῆ εὐθύνην τῆς πολιτείας. Τοιαύτας πράξεις ἔχομεν τὸ προοίμιον τοῦ XIII μέρους τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1919 (ἤδη τοῦ αὐτοτελοῦς Καταστ. Χάρτου τῆς Δ.Ο.Ε., μετὰ τὰς τροποποιήσεις του κυρωθέντος διὰ τοῦ ν.δ. 399/47), τὴν διακήρυξιν τῆς Φιλαδελφείας τῆς 10 Μαΐου 1944, κυρωθεῖσαν διὰ τοῦ αὐτοῦ ν.δ. 399/47, τὸν καταστατικὸν Χάρτην τῶν Ἦνωμ.

8) X. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐργασία. Τὸ ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, 1957, σελ. 18 ἐπ.

9) Πρβλ. καὶ δ. συμβ. ἐργασίας ὑπ' ἀριθ. 19)25, κυρωθεῖσαν διὰ τοῦ ν. δ. 30-10-35..

10) Ἄλλως D u r a n d - J a u s s a u d' τ. I, σ. 163 ἐπ. θεωροῦντες αὐτάς, ὡς πηγὰς

11) Τοιαῦται συμβάσεις ἔχουν καταρτισθῆ μετὰ τὸν Ἑλλάδος καὶ Γαλλίας τοῦ 1954 «περὶ μεταναστεύσεως» (κυρ. διὰ τοῦ ν. 3112/55) καὶ τοῦ 1955 «περὶ ἀνταλλαγῆς μαθητευομένων» (κυρ. διὰ τοῦ ν. 3477/56). Ἐπίσης κατορθώθη τῇ 12-7-57 μετὰ τὸν Ἑλλάδος καὶ Βελγίου, ἀφορῶσα εἰς τὴν μετανάστευσιν εἰς Βέλγιον ἐλλήνων ἐργατῶν ἀνθρακωρύχων.

12) Νέα ἤδη περίοδος εὐρωπαϊκοποιήσεως τοῦ ἐργατ. δικαίου θὰ διανοιχθῆ μετὰ τὴν σχεδιαζομένην εὐρωπαϊκὴν οἰκονομικὴν συνεργασίαν. Πρβλ. Β.Ι.Τ. Les aspects sociaux de la coopération économique européenne. (νέα σειρὰ, No 46, 1956). Ἐπίσης ἐν R.I.T., τ. LXXIV, (Αὐγ. 1956, 118—138). Β.Υ.Ε. La libéralisation des échanges et le progrès social, R.I.T. τ. LXXVII (Ἰανουαρ. 1958), σελ. 43 ἐπ.

Ἐθνῶν (προσίμιον, ἄρθρ. 55), κυρωθέντα διὰ τοῦ ἀ.ν. 585/45, τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ προσίμιον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν συμβάσιν τῆς Ρώμης τῆς 4 Νοεμβρίου 1950 «περὶ προασπίσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν», κυρωθεῖσαν διὰ τοῦ ν. 2329/53, ἐπὶ πάσι δὲ τὴν ἀποτελοῦσαν πλήρη κωδικοποίησιν τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων Οἰκουμενικῆν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τῆς 10 Δεκεμβρίου 1948. Ἡ τελευταία δὲν ἐκυρώθη παρ' ἡμῖν διὰ νόμου, διότι θέλει καταρτισθῆ εἰδικὴ περὶ αὐτῆς διεθνὴς σύμβασις. Ἐκ τούτου ἕως ἄρτι στερεῖται νομικοῦ ἐρείσματος, ὡς στηριζομένη εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀ.ν. 585 τοῦ 1945 κυρωθέντα Καταστ. Χάρτην τῶν Ἠνωμ. Ἐθνῶν, εἰς τὸ προσίμιον τοῦ ὁποῦ ἀναγράφεται, ὅτι τὰ κράτη «εἶναι ἀποφασισμένα νὰ ἐνώσουν τὰς προσπάθειάς αὐτῶν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ «ἡ πίστις εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἰσότητά τῶν δικαιωμάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν» (1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διεθνῶν πράξεων, αἵτινες ὑπὸ τόσον πανηγυρικὰς συνθήκας διεκηρύχθησαν, κατόπιν συγκλονιστικῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα γεγονότων προκύπτουν σημαντικώτατοι διὰ τὸ ἔργατ. δίκαιον κανόνες. Καὶ ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν κατεχωρίσθησαν εἰς διεθνεῖς πράξεις, κυρωθεῖσας καὶ δι' ἐσωτερικῶν νόμων ἀποτελοῦν τὸ διεθνὲς ἔργ. δίκαιον, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω, μὲ τὴν ἰδιόχουσαν διεθνή εὐθύνην· ὅσοι δὲν κατεχωρίσθησαν εἰς διεθνεῖς πράξεις ἢ περιελήφθησαν εἰς τοιαύτας μὴ κυρωθεῖσας δι' ἐσωτερικῶν νόμων, ὡς εἶναι κυρίως ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἢ αἱ μὴ ἐπικυρωθεῖσαι διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας, δύναται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «γενικῶς ἀνεγνωρισμένων κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου» ἢ ἄλλως «γενικὰς ἀρχὰς τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου», τὰς ἀνεγνωρισμένας ὑπὸ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνῶν, δηλ. τῶν κανόνων ἐκείνων, οἵτινες «ὑπὸ τῶν πλείστων ἢ τῶν κυριωτέρων κρατῶν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς εἶναι παραδειγμένοι, προσαρμόζεται δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ εἰς τὴν δικαιολογικὴν πεποιθήσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Ἡ τοιαύτη πεποίθησις δὲν ὑφίσταται, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ρητῶς ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῆ τὸν κανόνα».

Ἡ ἰσχὺς τῶν κανόνων τούτων, οἵτινες ἔχουν, ὡς βάσιν τὸν κοινὸν πολιτισμὸν, τὰς κοινὰς νομικὰς καὶ ἠθικὰς πεποιθήσεις καὶ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν κοινὴν εἰς τὰ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἔθνη ἑλληνορωμαϊκὴν παράδοσιν ἀνεγνωρίσθη τὸ πρῶτον

1) Οἱ παρ' ἡμῖν ἀσοληθέντες μὲ τὴν Οἰκουμενικὴν Διακήρυξιν δέχονται, ὅτι αὕτη δὲν στερεῖται νομικῆς δεσμεύσεως καὶ ὅτι τὰ ὄργανα τοῦ κράτους ὀφείλουσιν νὰ μὴ ἐνεργοῦν ἀντιθέτως πρὸς αὐτήν. Οὕτω Σ β ὄ λ ο υ — Β λ ἄ χ ο υ, σελ. 159 ἐπ. δεχομένων ὅτι ἐπέχουν θέσιν ἐσωτερικῶν νόμων. Σ γ ο υ ρ ἱ τ ο α. Συνταγμ. δίκαιον ἐπ. 87 ἐπ. Π. Β ἄ λ λ η ν δ α. Ἡ παγκόσμιος διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου εἰς περιοδικὸν «Ἀκτίνες» (1957) σελ. 101 ἐπ. Π α π α κ ὠ σ τ α. Ἡ οἰκουμενικὴ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (1956) σελ. 135 ἐπ. Γ. Π. Σ π υ ρ ο π ο ὕ λ ο υ. ΕΕΔ, τ. 14, σελ. 61 δεχομένου «ποιῶν τινά ἠθικὴν ἀξίαν». Ἀμφισβητεῖ τὸν χαρακτήρα τῆς οικονομικῆς διακηρύξεως, ὡς περιεχούσης διεθνῶς ἀνεγνωρισμένους κανόνας, πλὴν τῶν περὶ τῶν ἐλευθερίας τοιούτων, τοῦ ὁποῦ δέχεται N i p p e r d e y ἐν Neumann — Nipperdey — Scheuner. Die Grundrechte 1954 σελ. 48. Πρὸβλ. S c u p i n. Die Menschenrechte ἐν Festschrift für Laun, 1953, σελ. 180.

εις τὸ Διεθνὲς δίκαιον, λόγῳ τῆς μὴ πληρότητος τούτου καὶ κατοχυρώθη διὰ τοῦ καταστατικοῦ τοῦ διαρκοῦς δικαστηρίου (ἄρθρ. 38, III)· δύναται ὅμως νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον, διότι ἀποτελοῦν γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου. Οὕτω δύνανται καὶ οἱ ἀνωτέρω κανόνες νὰ χρησιμοποιηθοῦν α. δι' ἐρμηνείαν τῶν σχετικῶν ἐσωτερικῶν διατάξεων, ὡς ἀπηχούντες τὸ σύγχρονον γενικὸν διεθνὲς πνεῦμα καὶ τὴν στάθμην τοῦ πολιτισμοῦ μας, β. διὰ συμπλήρωσιν τοῦ Συντάγματος, ὅπου τοῦτο ἐπιτρέπεται, ὅπως τὸ ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος καὶ γ. ὡς ἐσωτερικοὶ νόμοι, ἐπιβαλλόμενοι ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ ὄργανα τοῦ κράτους, τοὺς ὑπάρχοντας καὶ τοὺς διαμένοντας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πολιτείας, ἄνευ δηλ. τῆς ἀνάγκης ἐκδόσεως οὐδεμιᾶς ἐσωτερικῆς πράξεως ἀναγνωρίζουσης αὐτοῦς. Ὡς τοιοῦτοι, εἴτε θετοὺν νέους κανόνας, εἴτε συμπληρωνοῦν ὑπάρχοντας τοιοῦτους, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ καταργοῦν, διότι τότε ἠλλείπει ἡ δικαιολογικὴ πεποίθησις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Πάντως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν των προϋποτίθεται ἡ ὑπαρξίς ὁλοκληρωμένης προσταγῆς, μὴ ἀπαιτούσης συμπλήρωσιν δι' ἐτέρας πράξεως.

Τοιαῦτα διατάξεις εἶναι :

α. περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος εἰς ἀξιοπρέπειαν καὶ δικαιώματα ἄλλων τῶν ἀνθρώπων (ἄρθρον 1 Οἴκουμ. Διακ. πρβλ. καὶ διακήρυξιν Φιλαδελφείας, Πα).

β. περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως οἰασδῆποτε διακρίσεως ἀπ' ἀπόψεως δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων (ἄρθρον 1 Οἴκουμ. Διακ.).

γ. περὶ τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου (ἄρθρον 3 Οἴκουμ. Διακ.).

δ. περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν βασανιστηρίων τῆς σκληρᾶς, ἢ ταπεινωτικῆς μεταχειρίσεως ἢ ποινῆς (ἄρθρον 5 Οἴκ. Διακ. Πρβλ. καὶ ἄρθρον 3 συμβάσεως Ρώμης).

ε. περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς δουλείας ἢ τοῦ ἀκουσίου περιορισμοῦ (ἄρθρον 4, Οἴκουμ. Διακ. πρβλ. καὶ ἄρθρον 4 συμβ. Ρώμης).

2) Πρῶτος διετύπωσε παρ' ἡμῖν τὴν ἔννοιαν τῶν διεθνῶν ἀνεγνωρισμένων κανόνων ὁ Εἰσαγγ. Α.Π. Δ. Τζιβανόπουλος. ἐν Νέοις Πανδέκταις Ν. Κουντουριώτου, τ. Α', 1905, σελ. 705 ἐπ. θεωρῶν, ὅτι «τὸ δίκαιον τοῦτο διατυπωθὲν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν συναινέσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν κανόνων τοῦ ὁποίου συνετέλεσαν τὰ μέγιστα καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ δημοσιογράφοι τὸ δίκαιον τοῦτο εἶναι μεταξὺ Ἑθνῶν θετικὸν δίκαιον, ὡς τοιοῦτον δὲ πρέπει νὰ τυγχάνῃ τῆς προσήκουσας προστασίας ἐν ἐκάστῳ ἔθνει. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀπεδέχθησαν Α. Π. 14|1896 (Θ. Ζ' 179), 41|907 (Θ. ΙΗ' 547) καὶ πλῆθος ἄλλων δικαστ. ἀποφάσεων. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀποφάσεων Σ. Ε. 504|32 Θ.ΜΖ' σελ. 198 ἐπ. Σ. Ε. 561|30. Μαριδάκη Ἰδιωτ. διεθνὲς δίκαιον, τ. Α'. 1950, σελ. 55 ἐπ. Σβώλου. Συνταγματικὸν δίκαιον, Α, 1934 σελ. 172. Σγουρίτσα. Συνταγμ. δίκαιον, Α' σελ. 87 ἐπ. Σ. Καλογεροπούλου-Στρατή. Δημ. διεθνὲς δίκαιον 1946 σελ. 16 ἐπ. 56 ἐπ. Γ. Γενεκίδη, Διεθνὲς δημόσιον δίκαιον. 1957, σ. 147 ἐπ. Γενικώτερον Ch. Rousseau. Principes généraux du droit international τ. I. 1944 σελ. 106 ἐπ. 126. ἐπ. 815 ἐπ. 890 ἐπ. 930 ἐπ. Σπυροπούλου. Die allgemeinen Rechtsgrundsätze im Völkerrecht, 1928. Γ. Δασκαλάκη. Ἡ ἔννοια τοῦ νόμου ἐν τῷ διεθνῷ δημοσίῳ δικαίῳ, ἐν Συμμίτοις Γ. Στρέιτ, 1939, σελ. 159—183.

στ. περί τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς νομικῆς προσωπικότητος (ἄρθρον 6 Οἰκ. Διακ.).

ζ. περί ἰσότητος ἀπέναντι τοῦ νόμου (ἄρθρον 6 Οἴκουμ. Διακ.).

η. περί κοινωνικῆς προστασίας. Ἐκαστον μέλος τῆς κοινωνίας ἔχει τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς προστασίας καὶ δικαιούται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐκείνων δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητός του (ἄρθρον 22 Οἰκ. Διακηρ., πρβλ. Διακ. Φιλαδελφείας, Πα).

θ. Περί συνθηκῶν ἐργασίας. Ἐκαστος ἔχει δικαίωμα νὰ ἐργάζεται, νὰ ἐκλέγῃ ἐλευθέρως τὸ ἐπάγγελμά του, καθὼς καὶ ν' ἀπαιτῆ δικαίους καὶ εὐνοϊκοὺς ὅρους ἐργασίας καὶ προστασίαν ἀπὸ τῆς ἀνεργίας. Ἐκαστος ἄνευ διακρίσεως ἔχει δικαίωμα ἴσου μισθοῦ δι' ἴσην ἐργασίαν (δ. σ. ἐργ. 100). Πᾶς ἐργαζόμενος ἔχει τὸ δικαίωμα δικαίας καὶ εὐνοϊκῆς ἀμοιβῆς, ἢ ὁποῖα νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του ζωὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ νὰ συμπληρωθῇ ἐν ἀνάγκῃ μὲ ἄλλα μέσα κοινωνικῆς προστασίας (δ. σ. ἐργ. 26). Ἐκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρῆ καὶ νὰ συμμετέχῃ εἰς συνδικατα διὰ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων του (ἄρθρον 23' Οἴκουμ. Διακ. προϊμιον καταστ. χάρτου Δ.Ο.Ε., συμβ. Ρώμης ἄρθρον 11. Διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας ὑπ' ἀριθ. 87/48, 98/49).

ι. περί χρόνου ἐργασίας. Ἐκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα ἀναπαύσεως καὶ ἐλευθέρου χρόνου καὶ κυρίως λογικοῦ περιορισμοῦ τῶν ὥρων ἐργασίας καὶ περιοδικῆς ἀδείας μὲ πλήρεις ἀποδοχὰς (ἄρθρον 24 Οἰκ. Διακ. πρβλ. προϊμιον καταστ. χάρτου Δ.Ο.Ε.).

ια. περί ζωτικῆς ἐπιπέδου ζωῆς. Ἐκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα εἰς ἓν ἐπίπεδον ζωῆς, ἱκανὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ υγείαν καὶ εὐημερίαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του συμπεριλαμβανομένης τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς κατοικίας, τῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως καὶ τῶν ἀναγκαίων κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐχει ἐπίσης δικαίωμα ἀσφαλίσεως ἐν περιπτώσει ἀνεργίας, ἀνικανότητος πρὸς ἐργασίαν, χηρείας, γήρατος ἢ ἄλλης ἐλλείψεως δυνατότητος ζωῆς ὀφειλομένης εἰς περιστάσεις ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του (ἄρθρ. 25' πρβλ. Προϊμιον Καταστ. Χάρτου Δ.Ο.Ε. καὶ Διακηρ. Φιλαδελφείας).

Σχεδὸν δι' ὅλα τὰ ἀνωτέρω θέματα ἔχει λάβῃ πρόνοιαν ἡ Ἑλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία· ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς βοηθήσουν οἱ διεθνεῖς ἀνεγνωρισμένοι κανόνες θὰ εἶναι κυρίως εἰς τὴν ἐ ρ μ η ν ε ἰ α ν τῶν σχετικῶν διατάξεων καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν προστασίαν τῆς προσωπικότητος, διὰ τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἀρθρου 13 τοῦ Συντάγματος ὑποχρέωσις πρὸς συμμόρφωσιν.

§ 4 Χρονικὰ ὅρια κανόνων ἐργατικῆς δικαίου

1. Ἡ ἐναρξίς καὶ ἡ λήξις τῆς ἰσχύος τῶν κανόνων τοῦ ἐργατ. δικαίου, ἐλλείψει ἐιδικῆς ρυθμίσεως διέπονται κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων, ὑφ' ὧν καὶ τῶν ἄλλων νόμων, ὧν βασικὸς εἶναι ὁ τῆς μὴ ἀ ν α δ ρ ο μ ι κ ὄ τ η τ ο ς (ἄρθρ. 2 Α.Κ.). Κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος τούτου μία διάταξις νέου νόμου δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν περατωθεισῶν ἤδη πρὸ τῆς ἰσχύος τούτου συμβατικῶν σχέ-

σεων, ἔστω καὶ ἂν συνεχίζονται αἱ νομικαὶ συνέπειαι τῆς σχέσεως, ταύτης, ὡς π.χ. ἐπὶ ὀφειλομένης ἀποζημιώσεως διὰ καταγγελθεῖσαν σύμβασιν ἐργασίας, ἐκτός, ἐὰν δοθῇ ὑπὸ τοῦ νέου νόμου ἀναδρομικὴ δύναμις, πρᾶγμα, ὅπερ δύναται νὰ πράξῃ οὗτος ρητῶς ἢ καὶ σιωπηρῶς. Δυσκολία γίνεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ θέματος, ἐὰν αἱ νέαι διατάξεις θὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ τῶν συνεχιζομένων συμβατικῶν σχέσεων, ὧν τὰ παραγωγικὰ αἷτια συνετελέσθησαν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου νόμου. Γίνεται δεκτὸν ὅτι δεόν νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατ' ἀναλογίαν οἱ κανόνες τοῦ Εἰσαγωγ. Νόμου τοῦ Α.Κ. «ὡς ἀπηχοῦντες κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἐν τῷ μέτρῳ ταῦδε δικαίῳ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης» (1).

Συνεπῶς ἐπὶ τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἔχουν ἐφαρμογὴν τὰ ἄρθρα 24 καὶ 25 Εἰσ. Ν. Α.Κ. Κατὰ τὸ π ρ ὠ τ ο ν συμβάσεις ἐργασίας, ὧν τὰ παραγωγικὰ αἷτια συνετελέσθησαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. διέπονται καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τούτου ὑπὸ τοῦ μέχρι τοῦδε δικαίου, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν γένεσιν, τὸ περιεχόμενον, τὴν ἔκτασιν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα, τὴν ὑπερημερίαν τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ δανειστοῦ, τὸ δικαίωμα ὑπαναχωρήσεως, τὴν ἐπὶ τῆς συμβάσεως ἐπίδρασιν τῆς ἀπροόπτου μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀδυναμίαν τῆς παροχῆς καὶ τὸ πταῖσμα, ὡς καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα. Κατὰ τὸ δ ε ὑ τ ε ρ ο ν, γεγονότα ἀποσβεστικὰ τῶν ἐνοχῆς ἐὰν συνετελέσθησαν ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ κώδικος διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τούτου (2, 3, 4).

Ἐν τῷ ἐργατικῷ δικαίῳ λόγῳ τοῦ ἐ ν τ ὄ ν ο υ κοινωνικοῦ τοῦ χαρακτήρος, δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ νέοι κανόνες κοινωνικοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ἢ ἀπαγορευτικοῦ χαρακτήρος δεόν νὰ ἰσχύσουν καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη ἐν λειτουργίᾳ ἐργατικῶν σχέσεων. Ἡ τοιαύτη ἐφαρμογὴ δ' ἐν ἔχει κυρίως εἰπεῖν χαρακτῆρα ἀναδρομικόν(5), διότι ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον προκυπτουσῶν συνεπειῶν τῶν ἐν λειτουργίᾳ ἐργατ. σχέσεων. Ἡ διὰ τοῦ νέου νόμου ἐπιδικωμένη ἄρσις ἀντικοινωνικῶν συνεπειῶν πρὸς τὸ συμφέρον οὐ μόνον κοινωνικῶν τάξεων ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας ἐπιβάλλει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων διατάξεων καὶ ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων σχέσεων.

1) Ἀναδρομικὴν δύναμιν δ' ἐν δύναται νὰ προσδώσῃ εἰς ἑαυτὰς πράξεις κατ' ἐξουσιοδότησιν ἐκδιδόμεναι, π.χ. διατάγματα, ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις κλπ., ἀνευ ρητῆς πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ νόμου.

Μ π α λ ῆ Γεν. ἀρχαί, 1947, σ. 27.

3) Ἀμφιβολαὶ ἐγεννήθησαν, ἐὰν μετοξὺ τῶν ἀποσβεστικῶν λόγων, οὓς ἀναφέρει τὸ ἄρθρον 25 Εἰσαγ. Ν.Κ. περιλαμβάνεται καὶ ἡ καταγγελία τῆς συμβάσεως. Ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς ἀπαντήσεως. Λι τ ζ ε ρ ο π ο ὑ λ ο υ. Εἰσαγ. Ν. Ἐργ. Α.Κ. ἄρθρ. 25, ἀριθ. 25. Καποδίστρια, αὐτόθι ἄρθρον 38 σημ. 23, Κ α υ κ ᾶ σ. 731, 734, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὀμιλῇ περὶ αὐτῆς εἰδικῶς τὸ ἄρθρον 25, διότι ἡ ὑπαναχώρησις τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει, ὁμοιάζει μὲ τὴν καταγγελίαν. Ἡ λύσις ὁμως αὕτη εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς καταγγελίας ἐπιδικωμένον μεταρρυθμιστικὸν κοινωνικὸν σκοπὸν καὶ θὰ ἔδει νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἀναδρομικὴ δύναμις. Πρβλ. περὶ τοῦ σκοποῦ τούτου K a s k e l - D e r s c h, σ. 39. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν ἐφηρμόσθη ὁ περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας ν. 2112]20, ἐφ' ὅλων τῶν κατὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεων, ἀνευ εἰδικῆς ἀναδρομικῆς διατάξεως.

4) Ὁ τ ὑ π ο ς τῆς συμβάσεως ρυθμίζεται κατὰ τὸν κανόνα tempus regit actum
Μ π α λ ῆ ἔνθ' ἄνωτ. σ. 28.

5) D u r a n d - J a u s s a u d, τ. I σ. 198.

Πάντως διὰ τῆς «ἀναδρομικῆς» ἐφαρμογῆς δὲν πρέπει νὰ θιχθοῦν τὰ κεκτημένα δικαιώματα, πρᾶγμα, ὅμως, ὅπερ δὲν ἰσχύει διὰ τὰς ἀπλᾶς ἱκανότητος τοῦ προσώπου ἢ τὴν ἐξουσίαν τούτου πρὸς κτήσιν δικαιώματος ἢ προσδοκίαν κτήσεως τοιούτου ἢ ἀπλῆν κατάστασιν, μὴ φέρουσιν τὸν χαρακτήρα δικαιώματος. Οὕτως ἐπὶ νέων γεγονότων, θεμελιούτων δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις θὰ ἐφαρμοσθοῦν αἱ νέαι διατάξεις, ἐὰν τοῦτο ἐπιβάλλῃ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον καὶ δὴ ἀδιαφόρως, ἐὰν εἶναι εὐμενέστεραι ἢ δυσμενέστεραι διὰ τὸν ἐργαζόμενον (*). Ἄλλως θεδαίως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τοῦ δημοσίου ἐργατικοῦ δικαίου, ἐφ' ὧν δὲν ἐφαρμόζονται τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἄρθρα τοῦ Εἰσαγ. Νόμου, ὡς εἶναι αἱ περὶ χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, ἐβδομαδιαίας ἀναπαύσεως, ὄρων ὑγιεινῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας κλπ. διατάξεις, ἢ καὶ ἐπὶ τῶν δικονομικῶν νόμων, τῶν ὁποίων αἱ διατάξεις ἐφαρμόζονται ἐπὶ πάσης ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεως, ἐκτός, ἐὰν ἄλλως ἔχῃ ὁρίσῃ ὁ εἰσάγων τοὺς κανόνας τούτους νόμος (**).

2. Συνήθως οἱ σοβαροτέρας σημασίας ἐργατικοὶ νόμοι περιέχουν μεταβατικὰς διατάξεις, δι' ὧν ρυθμίζονται τὰ ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς νομικῆς καταστάσεως προκύπτοντα θέματα, ὡς π.χ. τὸ ν. δ. 3198/57 (ἄρθρον 11).

Ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι αἱ εἰσαγωγικαὶ διατάξεις τοῦ Α.Κ., αἱ ρυθμίζουσαι τὰ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως τοῦ Α.Κ. ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ (23 Φεβρουαρίου 1946) καταρτισθεισῶν συμβάσεων ἐργασίας (**).

6) Οὕτως παρ' ἡμῖν ἐφημερόσθη ὁ ν. 539/45 «περὶ ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν».

7) K a s k e l - D e r s c h, σελ. 39 Ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς γενικῶς τῶν εὐμενεστέρων διὰ τὸν μισθωτὸν διατάξεων τοῦ νεωτέρου νόμου S c h n o r r v. C a r o l s f e l d, σ. 58. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ πρόβλημα διήλθε διὰ πολλῶν φάσεων· τὸ γαλλικὸν ἀκρωτικὸν ἀμβλύ-ναν τὴν ἀρχικὴν ἀπόλυτον θεωρίαν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νεωτέρων κανόνων ἐπὶ τῶν ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεων, ἐδέχθη ἀναδρομικὴν ἐφαρμογὴν, ὅταν μία διάταξις «διὰ λόγους κοινωνικοῦ συμφέροντος καὶ προστασίας τῆς ἐργασίας κηρῶσεται ἀθέμιτος. Οὕτως ἐδέχθη ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου τοῦ 1928 περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς ἰσχύος του καταρτισθεισῶν συμβάσεων ἐργασίας. Τὸ συμφέρον τῆς δ η μ ο σ ί α ς τ ᾶ ξ ε ω ς ἐπιβάλλει προσβολὴν τοῦ ἰσχύοντος νόμου. Ἡ ἀποψις αὕτη ἐπεκρίθη (R o u b i e r, Les conflits de lois dans le temps, τ. II, 1933, σ. 132 ἐπ.), ὑποστηρικθέντος, ὅτι οἱ νέοι νόμοι θὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ τῶν ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεων, ἐὰν τροποποιῶν τὸ «νόμιμον καθεστὸς (statut légal) ἐνὸς θεσμοῦ, δηλ. τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν προκειμένῳ», ὅστις παριστᾷ τὸ οὐσιῶδες πλαίσιον τῶν σχέσεων ἐργασίας. Τοιαῦτα εἶναι αἱ διατάξεις περὶ ἐβδομαδιαίας ἀναπαύσεως, χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, ὁρίων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας, ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν κλπ.. Ἐπὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν κανόνων δημοσίας τάξεως στήριζονται καὶ οἱ D u r a n d - J a u s s a u d, τ. I, σ. 198 ἐπ. δεχόμενοι ὅμως, ὅτι μόνον ὅταν συντρέχουν λόγοι δημοσίας τάξεως ἰδιαιτέρως σ ο β ᾶ ρ ο ἰ (particulièrement impérieux), μία ἔννοια περιοριστικῆς τῆς δημοσίας τάξεως, θὰ ὑπάρξῃ ἐφαρμογὴ τῶν νέων κανόνων. Ἐν Ἰταλίᾳ ὁ B a r a s s i, Elem. di dir. del lavoro, 1950, σ. 27 ἐπ. δέχεται ἐφαρμογὴν τοῦ νέου κανόνος ἐπὶ τῶν μελλοντικῶν γεγονότων (effeti futuri) μιᾶς σχέσεως καταρτισθείσης πρὸ τοῦ νέου κανόνος διὰ λόγους ἰ σ ὅ τ η τ ο ς ἐφαρμογῆς ἐπὶ διαρκῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ ἀποφυγῆς ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου.

8) Τὸ ἄρθρον 38 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου, τοῦ Α.Κ. ὥρισεν, ὅτι αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 588, 610, 660 - 664, 670 τοῦ Α.Κ. ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τούτου συνολογηθεισῶν συμβάσεων ἐργασίας. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἔξακολουθοῦν ἐφαρμοζό-

Ὡς συνομολογηθεῖσαι συμβάσεις μετὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ Α.Κ. θεωροῦνται καὶ αἰ σιωπηρῶς μετὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀναγεωθεῖσαι (ἄρθρον 36 Εἰσ. Ν. Α.Κ.), οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκείναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπλῶς ἐγένετο μεταβολὴ τοῦ προσώπου τοῦ ἐργοδότη (9α). Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην συνεχίζεται ἡ παλαιὰ σύμβασις. Ἡ ἐπεικὴς ἀποφίσις, ὅτι εἶναι δυνατὴ καὶ εἰς τὰς μὴ ὑπὸ τοῦ Εἰσ. Ν. τοῦ Α.Κ. προβλεπομένας περιπτώσεις παραδοχὴ τῆς σιωπηρᾶς ἀναδρομῆς, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτὴ, ἐλλείψει νομικοῦ ἐρείσματος, διότι ὁ νομοθέτης σκεφθεὶς τὸ θέμα ἀπέκλεισε τῆς ἀναδρομικῆς ἐφαρμογῆς τὰς διατάξεις ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας δὲν ἔκρινεν ἀναδρομικῶς ἐφαρμοστέας (9, 10).

3. Ἀναδρομικὴν δύναμιν ἔχουν καὶ οἱ ἐρμηνευτικοὶ νόμοι, οἵτινες ἀποκαλύπτουν τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἔννοιαν τοῦ ἐρμηνευομένου νόμου. Ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος δὲν δύναται νὰ προσβάλῃ κεκτημένα δικαιώματα. Ἐὰν ὅμως διαπιστωθῇ, ὅτι ὁ ἐρμηνευόμενος νόμος δὲν ἐγέννα καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἔννοιαις αὐτοῦ ἐν τῇ νομολογίᾳ ἢ τῇ θεωρίᾳ, δικαιολογοῦσαν τὴν αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν, τότε δὲν εἶναι γνήσιος ἐρμηνευτικὸς νόμος, ἐπιβάλλων, ἐκ τοῦ χαρακτήρος του τὴν ἀναδρομικὴν ἐφαρμογὴν, ἀλλὰ νέος κανὼν δικαίου, οὗτινος ἡ ἀναδρομικὴ ἢ μὴ ἐφαρμογὴ θὰ κριθῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ δῆθεν ἐρμηνευτικοῦ χαρακτήρος (11).

4. Περὶ τῶν χρονικῶν ὁρίων τῶν συλλογ. συμβάσεων ὠμίλησαμεν ἀνωτέρω (σελ. 66 ἐπ.). Ἡ συλλογ. σύμβασις καταλαμβάνει οὐ μόνον τὰς μελλοντικῶς καταρτισθησομένας σχέσεις ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἤδη ἐν λειτουργίᾳ, χωρὶς βεβαίως νὰ δύναται νὰ θίξῃ τὰ ἤδη κεκτημένα δικαιώματα. Οἱ ὑφιστάμενοι κανόνες θ' ἀντικατασταθοῦν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν γενικῶς ν' ἀντικατασταθοῦν διὰ νέων, τιθεμένων διὰ τῆς συλλογ. συμβάσεως, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν συλλογ. συμβάσεως, νέοι κανόνες περὶ τοῦ τύπου τῆς συμβάσεως ἐργασίας δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεων καὶ δὲν ὑπάρχει ἀξίωσις πρὸς μεταγενεστέραν συμπλήρωσιν τοῦ τύπου. Περὶ τῶν χρονικῶν ὁρίων τοῦ κανονισμοῦ ἐπίσης ὠμίλησαμεν ἀνωτέρω σελ. 88 ἐπ.

μεναὶ αἱ διατάξεις τῶν προῤυσχασσῶν διατάξεων τοῦ Βυζαντινορρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῶν τυχόν ἐιδικῶν νόμων. Τὰ ἄρθρα 588 καὶ 610 ἐτέθησαν προφανῶς ἐκ παραδρομῆς ἀφορῶντα ἄλλα θέματα. Ἡ μνεῖα τῶν ἀνωτέρω ἄρθρων ὀφείλεται εἰς τὸν ἔντινον κοινω-νικὸν χαρακτήρα τούτων, ὡς ἀφορῶντων κυρίως τὴν ὑποχρέωσιν προνοίας τοῦ ἐργοδότη.

8α) Σακελλάρου. Μεταβολὴ τοῦ προσώπου τοῦ ἐργοδότη, 1943, σελ. 43 ἐπ.

9) Λιττεροπούλου. Εἰσαγ. Ν. Ἐρμ. Α.Κ., ἄρθρ. 97, 98. Καποδίστρια, αὐτόθι, ἄρθρον 38 ἀριθ. 35. Τὴν «σιωπὴρὰν» ἀναδρομὴν δέχεται στηριζόμενος εἰς θεωρίαν τοῦ «νομίμου καθεστώτος» (Statut légal) ὁ Μιχαηλίδης - Νουάρος διὰ τὸ ἄρθρον 14 Εἰσαγ. Νόμου (αὐτόθι, ἀριθ. 7) διὰ τὴν ἀναδρομὴν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 668 Α.Κ. ἐν σχέσει μετὰ τὰς ἐφευρέσεις τῶν μισθωτῶν.

10) Μία ἰδιαιτέρα περίπτωσις εἶναι δυνατὸν προκύψῃ, ὅταν καταργηθέντος ἐιδικοῦ νόμου, ὅστις ἔθετεν εἰς ἀδράνεια νὰ διατάξιν τοῦ Α.Κ., ἀνακύπτει ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ. Καὶ ἐνταῦθα θὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ ἀνωτέροι ἐκτεθέντες κανόνες. Περὶ τῆς ἀδρανείας πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 43.

11) Μπαλιῆ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 30.

§ 5 Τοπικά ὄρια ἐργατικῆς δικαίου

1. Ἐκ διαφόρων λόγων εἶναι δυνατόν νὰ προκύβουν ἀμφιβολίαι περὶ τῶν ἐφαρμοστέων κανόνων τοῦ ἐργατ. δικαίου, ἐπὶ τινος συμβάσεως, ὡς π.χ. ἐὰν ἡ κατάρτισις αὐτῆς γίνεται ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς πραγματοποιεῖται ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἢ καὶ ἀντιστρόφως. Πρὸς εὗρεσις τῶν ἐφαρμοστέων κανόνων, δεόν νὰ διακρίνωμεν τοὺς κανόνας τοῦ δημοσίου ἐργατ. δικαίου καὶ τοὺς τοῦ ἰδιωτικοῦ τοιοῦτου. Οἱ πρῶτοι (δίκαιον ἐργατ. προστασίας — χρησιμοποίησις γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων, ὄρια ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας, χρονικὰ ὄρια ἐργασίας κλπ.—διοικητικὸν ἐργατικὸν δίκαιον—ὀργάνωσις καὶ δικαιώματα ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας κλπ.) θὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκτελούμενων συμβάσεων, εἴτε κατηρτίσθησαν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, εἴτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ ἀδιαφόρως, ἐὰν συνήφθησαν μεταξύ ἡμεδαπῶν ἢ ἀλλοδαπῶν (*lex loci executionis*)⁽¹⁾. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν δευτέρων, τῶν τοῦ ἰδιωτ. δικαίου, ρυθμίζεται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες διέπουν καὶ τὸ λοιπὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον. Οὕτω κατὰ τὸ ἀρθρ. 25 Α.Κ. τὸ ἐφαρμοστέον δίκαιον «*ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ δικαίου, εἰς ὃ τὰ μέρη ὑπεβλήθησαν. Ἐν ἐλλείψει τούτου, ἐφαρμόζεται τὸ ἐξ ὄλων τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ἀρμόζον εἰς τὴν σύμβασιν δίκαιον*». Οὕτως ὁ τόπος τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως ἢ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς, ἢ ἔδρα τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ κοινὴ ἐθνικότης τῶν συμβαλλομένων κλπ. θὰ χρησιμοποιηθῶσιν, ὡς ἐνδείξεις διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου⁽²⁾. Ὁ ἀνωτέρω κανὼν τοῦ ἀρθρου 25 Α.Κ. ὑφίσταται μίαν σοβαρωτάτην διὰ τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀπόκλισιν, τὴν ἐκ τοῦ ἀρθρ. 33 Α.Κ. ἐπιβαλλομένην. Οὕτω κατὰ τὸ ἀρθρον τοῦτο «*διάταξις ἀλλοδαποῦ δικαίου δὲν ἐφαρμόζεται, ἐὰν ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς προσκορῶν εἰς τὰ χρηστά ἦθη ἢ ἐν γένει εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν*». Οὕτω οἱ πλείστοι τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἀναφερόμενοι εἰς βασικὰς κοινωνιολογικὰς ἀντιλήψεις τοῦ νομοθέτου καὶ οἵτινες ἐνσαρκῶνουν βασικὴν ἀντιλήψιν περὶ τοῦ κρατοῦντος βιοτικοῦ ρυθμοῦ, ἀποκρούουν τὴν πραγματοποιήσιν ἀντιθέτων πρὸς αὐτοὺς ἐννόμων συνεπειῶν, ἐπερχομένων κατ' ἐφαρμογὴν ἀλλοδαποῦ κανόνος δικαίου^(3α). Οὕτως εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν ἐφαρμόζεται τὸ ἀλλοδαπὸν δίκαιον, ἔστω καὶ ἂν ἐχθῇ ρητῶς συμφωνηθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ καὶ θὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἡμεδαπὸν τοιοῦτον⁽³⁾. Τοιοῦτοι κανόνες εἶναι κατὰ κανόνα, οὐχὶ ὁμῶς πάντοτε, οἱ κανόνες, τῶν ὁποίων «*ἡ ἐφαρμογὴ δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῇ διὰ*

1) Balladore—Pallieri. *Diritto internaz. del lavoro* ἐν Borsi—Pergolesi, τ. V, 1954, σ. 320 ἐπ. Schnorr von Carolsfeld. σ. 54. Durand—Jausaud, τ. I, σ. 204 ἐπ.

2) Μαριδάκη. Ἰδιωτ. διεθνὲς δίκαιον, τ. II, 1954, σ. 24 ἐπ. Στρεϊτ—Βάλληνα. Ἰδιωτ. διεθνὲς δίκαιον, τ. II, 1957, σελ. 209. σημ. 65, 235 ἐπ. Καλογεροπούλου—Στρατή. Διεθνὲς ἰδιωτ. δίκ., 1951, σ. 148. Balladore—Pallieri. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 317 ἐπ. Schnorr von Carolsfeld, σ. 57 ἐπ. Hueck—Nipperdey. τ. I σ. 94.

3α) Μαριδάκη, ἐνθ' ἄνωτ. τ. I, σελ. 279 ἐπ.

3) Ὑπεστηρίχθη, ὅτι ὁ λόγος ἐστὶν τὸ ἐργατ. δίκαιον εἶναι δημοσίας τάξεως, διαπίστωσις, ἣτις δὲν εἶναι ἀκριβῆς ἐν τοιαύτῃ γενικότητι διατυπωμένη. Πρβλ. G. Balladore—Pallieri. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 323 ἐπ. Baldoni, *Il contratto di lavoro priv. ital.* ἐν Riv. dir. Intern., 1932, σ. 346 ἐπ. Durand—Vitu, τ. I, σ. 209 ἐπ.

τῆς ἰδιωτικῆς βουλήσεως, (*jus cogens*) (ἄρθρ. 3 Α.Κ. (1,5,α)). Οὕτως αἰ διὰ τοῦ ἄρθρ. 679 Α.Κ. θεωρηθεῖσαι, ὡς ἀνεπίδεδτοι τροποποιήσεως διατάξεις αὐτοῦ, τοῦ νόμου 2112/20⁽⁴⁾, τοῦ νόμου 539/45 τοῦ νόμου ΔΔ' ἢ αἰ κανονιστικαὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας κλπ. (7). Πέραν τῶν κανόνων τῆς δημοσίας τάξεως εἶναι ἀνεφάρμοστοι καὶ οἱ ἀντικείμενοι εἰς τὰ χρῆστὰ ἦθη, οἱ κανόνες δηλ. «οἷτινες ἐκπηδῶσιν αὐτομάτως ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἠθικῆς διὰ τὴν μὴ χάσῃ ἢ συμβίωσις εἰς ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑπερηφάνειαν^(α)». Περὶ τοῦ τύπου τῆς συμβάσεως ἰσχύει ἡ εἰδικὴ διατάξις τοῦ ἄρθρ. 11 Α.Κ. Ἐπίσης τὰ ἀφορῶντα τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ τῶν ἐργαζομένων κρίνονται ἐκ τοῦ τόπου τῆς παροχῆς τῆς ἐργασίας. Τέλος διὰ τὰς ἐξ ἀδικήματος ἀστικὰς συνεπειάς, ὡς π.χ. ἀποζημίωσις λόγῳ ἀπεργίας ἐφ' ὅσον αὕτη φέρει χαρακτηριστὰ ἀδικοπραγίας ἐφαρμοστέον εἶναι «τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας, ἔνθα διεπράχθη τὸ ἀδίκημα (*lex causae*)» (ἄρθρ. 26 Α.Κ.)^(α).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ συμβάσεων καταρτιζομένων ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἢ καὶ τῇ ἄλλοδαπῇ καὶ ἐκτελουμένων ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ, ἐφ' ὅσον κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἐπιθυμοῦν οἱ συμβαλλόμενοι («ἀκτινοβολία»), συνήθως δὲ συμβαίνει τοῦτο ὅταν πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως ἐδρευούσης ἐν Ἑλλάδι, ἤτις χρησιμοποιοεῖ μισθωτοὺς ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ, τοῦτο δὲ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι οἱ ἐφαρμοστέοι κανόνες δὲν προσκρούουν εἰς κανόνας δημοσίας τάξεως τοῦ ἐπιχωρίου δικαίου ὅτε ἐφαρμόζεται τοῦτο, ὡς ἐπίσης καὶ ὅταν ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία δὲν προβλέπει

4) Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν κανόνων δημοσίας τάξεως καὶ τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀναγκαστικῶν διατάξεων πρβλ. Μ α ρ ι δ ἄ κ η. Ἰδιωτ. διεθνὲς δίκαιον, 1950, τ. Ι, σ. 295 ἐπ. Β ἄ λ λ η ν δ α. Ἡ ἐπιφύλαξις δημοσίας τάξεως εἰς τὸ ἰδιωτ. διεθνὲς δίκαιον, 1937, σ. 37 ἐπ. Μ π α λ ἦ. Γεν. ἀρχαί, 1947, σ. 12.

5) Γενῶνται τὸ ζήτημα, ἐν τούτῳ ἰσχύει καὶ διὰ νόμους ἐπιβάλλονται βάρη, ὡς π.χ. ὁ νόμος περὶ προσλήψεως παλαιῶν πολεμιστῶν. Ὁ Schnorr von Carolsfeld, σ. 57, δέχεται, ἐπὶ ἀναλόγου περιπτώσεως ἐν Γερμανίᾳ, ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται, διότι πρόκειται περὶ βερῶν πρὸς κάλυψιν κρατικῶν ἀναγκῶν (mit verstecktem Staatsbedarf). Νομίζομεν, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ ἄποψις αὕτη ὁ νόμος δέον ἐν ἐφαρμοσθῆ μετὰ τὴν διαφοράν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξουν ποινικαὶ κυρώσεις ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ἀλλὰ μόνον ἀστικά.

5α) Ἐπίσης δέον νὰ θεωρηθῶν, ὡς θίγουσαι τὴν δημοσίαν τάξιν αἰ περὶ εἰς συνάλλαγμα καταβολῆς μισθοῦ συμφωνίαι, καταρτισθεῖσαι ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ μεταξὺ ἄλλοδαπῶν ἐκτελεστέαι ὅμως ἐν Ἑλλάδι (Π.Α. 9098/43, Ν Δ. γ' 47, Πλημμ. Ἀθ. 71/45 ΕΕΔ, 4, 78). Ἐπίσης αἰ περὶ καθορισμοῦ ἀποδοχῶν διατάξεις ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐργασθέντος προσωπικοῦ ἄλλοδαπῆς ἐταιρείας (Π.Α. 2128/50, ΕΕΔ, 9, σ. 739).

6) Gemma. Il diritto internazionale de lavoro, 1938, σ. 148. Χ. Θ η β α ἰ ο υ. ΕΕΔ, τ. 12, σ. 645 ἐπ.

6α) Μ α ρ ι δ ἄ κ η, ἐνθ' ἀνωτ. τ. Ι, σελ. 308.

7) Ἐνδέχεται ἄλλοδαπὸς τις νόμος νὰ μὴ ἀντιβαίνειν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἑλλην. δημοσίαν τάξιν, ἀλλὰ νὰ προβλέπη μικροτέραν αὐτοῦ προστασίαν, ὡς π.χ. νόμος ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν θὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ ἑλλην. νόμος ἐν τῇ ὀλοτητί του ὡς ἐκπροσωπῶν τὴν γενικὴν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου θέματος ἄποψιν τῆς ἑλλην. πολιτείας. Οὕτως ἐκρίθη ἐφαρμοστέος ἐν Ἑλλάδι ὁ περὶ ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν νόμος τοῦ Πανσμά, εἰς ὃν εἶχον ὑποβληθῆ οἱ συμβαλλόμενοι, ἂν τε τῶν διατάξεων τούτων μὴ προσκρούσῶν εἰς κανόνα τινὰ τῆς ἐσωτερικῆς δημοσίας τάξεως καὶ ὁ ὅποιος ἐκρίθη «ἐξ ἴσου μετὰ τὸν ἡμεδαπὸν νόμον» προστατευτικὸς Π.Α. 10162/51 ΕΕΔ, 10,1273 ἐπ.

ἐξαίρεσίν τινα, ὡς π.χ. τὴν ὑπὸ τοῦ ἀ.ν. 2581 τῆς 2/12-10-40 προβλεπομένην, καθ' ἣν «αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 1 καὶ 3 τοῦ ν. 2112 δὲν ἰσχύουν προκειμένου περὶ συμβάσεως ἐργασίας ἐκτελουμένης ἐν τῇ ἐξωτερικῇ, ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία δὲν παρεσχέθη οὐδ' ἐν μέρει ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Διὰ τὴν καταγγελίαν τῆς συμβάσεως ταύτης ἐφαρμόζονται, ἐλλείψει εὐνοϊκωτέρας διὰ τὸν ὑπάλληλον συμφωνίας ἢ ἐπιτοπίου συνθηθείας, οἱ ἰσχύοντες ἐν τῇ τόπῳ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως νόμοι» (*). Εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ θάσει τῆς «ἀκτινοβολίας» ἐφαρμολζομένους νόμους περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἀναγκαστικοῦ δικαίου καὶ τοῦ δημοσίου δικαίου συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων οὔτινες ἐφαρμόζονται ὅμως ὡς κανόνες συμβατικοῦ δικαίου, ἄνευ ἀναγκαστικοῦ χαρακτήρος, καθ' ὅσον ἡ κρατικὴ ἐπιταγὴ περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους. Ἡ παράβασίς των δύναται νὰ δημιουργήσῃ ποινικὴν εὐθύνην ἔναντι τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ὅταν συντρέχῃ ἡ περίπτωσις ἐφαρμογῆς ἄρθρ. 6 § 1 Ποιν. Κώδ., ὁπότε καθίσταται ὁ κανὼν καὶ ποινικός, λόγῳ πλέον ἐπιταγῆς τῆς ἐτέρας πολιτείας.

2. Τὸ προνόμιον τῆς ἑτεροδικίας, τοῦ ὁποῖου τυχὸν ἀπολαύει ὁ ἐργοδότης δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου. Ἡ ἑτεροδικία συνδέεται μὲ τὸ θέμα τῆς μὴ ὑπαγωγῆς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄστικδὸν μέρος τῶν ἐργατικῶν σχέσεων, τὰ ἀπολαμβάνοντα τῆς ἑτεροδικίας πρόσωπα καθορίζονται ὑπὸ τῶν διεθνῶς ἀνεγνωρισμένων τοῦ διεθνοῦς δικαίου (*). τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀλλοδαπὰ μέλη διπλωματικῶν ἀποστολῶν. Τὰ ξένα κράτη ὑπόκεινται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων, ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις, δι' ἃς παρίστανται ἐνώπιον αὐτῶν, ἀναφέρονται εἰς σχέσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ οὐχ' εἰς τὴν ἐνάσκησιν πολιτικῆς ἐξουσίας (*). Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποινικδὸν μέρος καὶ τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. λόγῳ τῆς τάσεως ποινικοποιήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ὀρίζει τὸ ἄρθρ. 2 τῆς Ποινικῆς Δικονομίας τὰ ἐξαίρουμένα τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἑλληνικῶν ποινικῶν δικαστηρίων πρόσωπα (*, **, **α).

8) Στρεϊτ — Βάλλην δα, II, σ. 235 σημ. 29.

9) Kaskel — Dersch σελ. 38.

10) Πρόσληψις ὁδηγοῦ παρὰ Βρετ. ναυτ. ὑπηρεσίας καὶ ἡ χρησιμοποίησις του διὰ στρατιωτικὰς ἀνάγκας σχετίζεται προδήλως μὲ τὴν ἐνάσκησιν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ βρεταν. δημοσίου. ἀφ' οὗ δὲν χωρεῖ παραίτησις (II. Πειρ. 806/49 ΕΒΔ, τ. 8, σ. 720).

11) Κατὰ τὴν Ποινικὴν Δικονομίαν (ἄρθρ. 2) δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἑλληνικῶν ποινικῶν δικαστηρίων α. οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ξένων κρατῶν, β. οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι, οἱ διαπεπιστευμένοι ἐν Ἑλλάδι, γ. τὸ προσωπικὸν τῆς διπλωματικοῦ ἀντιπροσωπείας ξένου κράτους, τὸ διαπεπιστευμένον ἐν Ἑλλάδι, δ. τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν προσώπων τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τὰ στοιχ. α καὶ β τὰ κατοικοῦντα μετ' αὐτῶν, ε. τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῶν ὑπὸ τὰ στοιχ. α καὶ β ἀναφερομένων, ὅταν εἶναι τῆς αὐτῆς ὑπὸ-κόστητος καὶ στ. πάντα τὰ ἄλλα πρόσωπα, τὰ ἀπολαμβάνοντα τοῦ προνομίου τῆς ἑτεροδικίας, συνεπειᾶ τῶν μετ' ἄλλων κρατῶν συμβάσεων ἢ τῶν διεθνῶν ἐθίμων τῶν κοινῶν παραδε-δεγμένων.

12) Στρεϊτ — Βάλλην δα, ἐνθ' ἄνωτ. τ. II, σ. 263. Ἡ τιμωρία τῶν παραβάσεων τῶν ἐργατ. νόμων, τῶν διαπραττομένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διέτεται ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 5—11 τοῦ Ποιν. Κώδικος, ἰδίᾳ τοῦ ἄρθρ. 6 § 1 καθ' ὅ «οἱ Ἕλλην. ποινικοὶ νόμοι ἐφαρμόζονται καὶ διὰ πρᾶξιν χαρακτηριζομένην ὑπ' αὐτῶν, ὡς κακούργημα ἢ πλημμέλημα

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἡ ἐθνικότης τῶν ἐργαζομένων οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς ἐργατικοὺς νόμους (ἄρθρ. 4 Α.Κ. «ὁ ἄλλοδαπὸς ἀπολαβεῖ, ὡν καὶ ὁ ἡμεδαπὸς ἀστικῶν δικαιοματίων»), πλήν, ἂν τυχὸν ὑπὸ τῶν νόμων προβλέπονται ἐξαιρέσεις τινες, ὡς π.χ. ἡ ἐκ τοῦ νόμου 4310 τοῦ 1929 «περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ κινήσεως ἄλλοδαπῶν ἐν Ἑλλάδι κλπ. (ἄρθρ. 13) ἀπαιτούμενη ἄδεια τῶν Ὑπουργείων Ἐργασίας καὶ Ἐσωτερικῶν πρὸς ἀσκησιν ἐπαγγέλματος ἐκ μέρους τῶν ἄλλοδαπῶν, ἄνευ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν κρατοῦσαν, γνώμην, ἡ καταρτιζομένη σύμβασις ἐργασίας εἶναι ἄκυρος (13), ἡ τοῦ ἄρθρ. 5 τοῦ ν. 551 τοῦ 1915 «περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων κλπ.», ἡ τοῦ ἄρθρου 107 τοῦ Ἐλσαγ. Νόμ. Α.Κ. ἐν σχέσει μετὰ τοὺς διοικούντας τὰ σωματεῖα κ.λ.π. Ἡ ἱκανότης τοῦ ἄλλοδαποῦ πρὸς κατάρτισιν συμβάσεως ἐργασίας κρίνεται κατὰ τὰ ἄρθρα 4 καὶ 9 τοῦ Α.Κ. Λόγῳ τῆς ὁμημέραι αὐξανομένης ἐπικαιωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ συνεχοῦς μετακινήσεως ἐργατῶν ἐπιδιώκεται διὰ διεθνῶν συμφωνιῶν, εἴτε διμερῶν, εἴτε πολυμερῶν, ἡ πλήρης ἐξομοίωσις τῶν ἄλλοδαπῶν πρὸς τοὺς ἡμεδαποὺς. Οὕτω ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ρυθμίζωνται διὰ διεθνῶν συμβάσεων, αἱ σχέσεις μετὰ τῶν διαφόρων πολιτειῶν, ἐν σχέσει μετὰ τὰ ἐργατικὰ θέματα. Ὡς πρώτη ἀναφέρεται ἡ γαλλοῖταλλικὴ σύμβασις τῆς 15 Ἀπριλίου 1904 περὶ προστασίας τῆς ἐργασίας. Αἱ συμβάσεις αὗται κυρίως ἀφοροῦν τὴν ρύθμισιν τῆς εἰσοδοχῆς εἰς τὴν χώραν (μετανάστευσιν), τὴν ἰσότητά τῶν μισθῶν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν παροχῶν κοινῶν ἀσφαλίσεως (14).

4. Εἰς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον, ὅπως ἀναφέραμεν καὶ ἀνωτέρω (σελ. 15) σημειοῦται ἡ τάσις τῆς διεθνοποιήσεως, μετὰ κύριον φορέα τὴν Διεθνή Ὀργάνωσιν Ἐργασίας καὶ μέσον τὰς διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας ἐκ τούτου ἐπέρχεται μία σχετικὴ ὁμοιομορφία τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ἣτις θεβαίως διευκολύνει τὴν διατοπικὴν αὐτοῦ ἐφαρμογήν, οὐχὶ ὅμως πλήρως, διότι διὰ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας τίθενται τὰ ἐλάχιστα ὅρια κοινω-νικῆς προστασίας, πέραν τῶν ὁποίων ἐκάστη πολιτεία δύναται, ὡς αὕτη ἐπιθυμεῖ, νὰ διαμορφώσῃ τὴν ἐργατικὴν νομοθεσίαν.

τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ παρ' ἡμεδαποῦ, ἂν αὕτη εἶναι ἀξιόπιστος καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς Χώρας, ἐν ἣ ἐτελέσθη ἢ εἰάν διεπράχθη ἐν πολιτικῶς ἀσυντάκτῳ χώρῳ». Προβλ. καὶ Durand — Jausaud, τ. I, σ. 207.

12α) Ἐπὶ τοῦ προβλήματος, κατὰ πόσον ἐν προκειμένῳ λαμβάνῃ χώραν «ὑποκατά-στασις τοῦ ἡμεδαποῦ δικαίου εἰς τὸ ἄλλοδαπὸν δίκαιον δυνάμει τῆς δημοσίας τάξεως» ἡ ἐφαρμοζέται τὸ ἡμεδαπὸν δίκαιον δυνάμει τῆς γενικῆς ρυθμιστικῆς δυνάμεως τοῦ δικαίου προβλ. Μαριδάκη, ἐνθ' ἄνωτ. τ. I, σ. 304 ἐπ.

13) Α.Π. 394)51 ΕΕΔ, 10, 1167, 314)54 ΕΕΔ, 13, 636, 267)52 ΕΕΔ, 11, 639. Ἄλλως Χ. Ἀγαλλοπούλου. Τὸ πρὸς ἐργασίαν δικαίωμα τοῦ ἄλλοδαποῦ μισθοῦ ἐν Συμμίκοις Στρέιτ, 1939, σ. 12 ἐπ. Ὁ ἄλλοδαπὸς ἐξομοιοῦται πρὸς τοὺς Ἕλληνας (ἄρθρ. 4 Α.Κ.) ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν εἰδικαὶ δι' αὐτὸν ἐξαιρέσεις. Δύναται ἐπίσης νὰ ἐνάγῃ καὶ νὰ ἐνάγεται ἐνώπιον τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων. Μαριδάκη, ἐνθ' ἄνωτ. τ. I, σελ. 368 ἐπ. Δι' ἀποζημιώσεις ἀτυχημάτων ἄλλοδαπῶν ἐργατῶν. Στρεϊτ-Βάλληνδα, τ. II, σ. 68.

14) Περὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑπογραφεισῶν συμβάσεων προβλ. ἄνωτ. σ. 100, σημ. 11.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀλλοδαποῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ περαιτέρω πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἐνοποιήσεως αὐτοῦ ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται διεθνῆ συνέδρια· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνῆλθον εἰς Τεργέστην τὸ 1951 καὶ Sao Paolo τὸ 1954, ἐκδίδεται δὲ καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Rivista di diritto internazionale e comparato del lavoro». Ἐπίσης ἐξεδόθησαν συλλογαὶ τῶν σπουδαιότερων ἐργατ. νόμων τῶν διαφόρων χωρῶν, ὡς τὸ Europäisches Arbeitsvertragsrecht ὑπὸ M o l i t o r — N l p p e r d e y — S c h o t t, τόμοι 3, 1928—1930. L e s N o v e l l e s. Droit social, τ. I, 1953 (Βελγ.). Ὁλόκληρον τὴν ξένην ἐργατ. νομοθεσίαν ἀπὸ τοῦ 1920 ἐκδίδει εἰς γαλλ., ἀγγλ., γερμ. καὶ ἰσπαν. γλῶσσαν τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐργασίας (Serie législative). Μὲ τὸ ἔργον τῆς συγκεντρώσεως τῆς νέας νομοθεσίας ἀσχολεῖται παρ' ἡμῖν τὸ Ἴνστιτούτον Διεθνῶς καὶ ἀλλοδαποῦ δικαίου. Κατὰ τὸν μεσοπόλεμον ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ Διεθνῶς Γραφείου Ἐργασίας καὶ ἡ Recueil international de jurisprudence du travail.

§ 6. Ἑρμηνεία τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου

Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἐφαρμόζονται κατ' ἀρχὴν οἱ γενικοὶ ἐρμηνευτικοὶ κανόνες, ὅτινες ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους κλάδους τοῦ δικαίου, μὲ ὀρισμένους τροποποιήσεις, συνδεομένας α. μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ β. μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἥτις ἐπιβάλλει τὴν διατύπωσιν κανόνων ἱεραρχικῆς ἀξιολογήσεως αὐτῶν.

α. Ὑπεστηρίχθη, ὅτι τὸ ἐργατικὸν δίκαιον κατέστη λόγῳ τῆς εἰς αὐτὸ ἀναμίξεως στοιχείων δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀνεξάρτητον καὶ συνεπῶς ἡ ἐρμηνεία του πρέπει νὰ γίνεται ἀποκλειστικῶς διὰ τῶν κανόνων του, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι οὐδεὶς κλάδος τοῦ δικαίου δύναται νὰ εἶναι ἀπολύτως μεμονωμένος· πάντες οἱ κανόνες δικαίου εἰς κάθε χώραν καὶ κάθε ἱστορικὴν περίοδον ἀποτελοῦν μέρη τοῦ ἰδίου συστήματος πολιτισμοῦ καὶ διέπονται ἀπὸ τὰς αὐτὰς βασικὰς ἠθικὰς καὶ λογικὰς ἀρχάς. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐμφανίζει μίαν ἰδιομορφίαν διὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς προσωπικῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς συμβ. ἐργασίας πέραν τῆς ἀπλῆς ἐνοχικῆς σχέσεως, καὶ τῆς ἐντόνου προστασίας τοῦ ἐργαζομένου (propter aliquam utilitatem), ἥτις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν δικαιοπρακτικὴν ἰκανότητα, τὴν ὑποχρέωσιν προνοίας καὶ πλήθος ἄλλων κανόνων εἶναι· ἔν ἐἰδὶκὸν δίκαιον ἐμπνεόμενον ἐν μέρει ἀπὸ διάφορον πνεῦμα ἐκείνου, ὅφ' οὗ ἐμπνέεται τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ἐπιβάλλον διὰ τοῦτο μίαν ἰδίαν ἐρμηνευτικὴν τεχνικὴν, ἥτις τείνει εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας τινος εἰς τὰς σχέσεις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τοὺς προστατευτικὸς νόμους, μακρὰν ἀπὸ ἀκαμπτον σχολαστικὴν καὶ ἐννοιολογικὴν ἐρμηνείαν. Ἡ κοινωνικὴ στάθμισις τῶν κρινομένων συμφερόντων, αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ὅπως ἡ τόνωσις τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ προστασία τοῦ ἐργαζομένου συμφώνως πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀντιλήψεις, αἵτινες κρατοῦν, πρέπει νὰ δεσπόζῃ καὶ ὁ ἐφαρμοστὴς δέον νὰ ἐναρμονίζῃ τοὺς κανόνες τοῦ ἐργατ. δικαίου πρὸς τὰς συνεχῶς μεταβαλλομένας κοινωνικὰς καὶ οικονομικὰς συνθήκας καὶ νὰ ἐμποδίζῃ, ὅπως ὁ κανὼν ἀποβαίνει βλαπτικὸς διὰ τὴν κοινωνίαν, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ σημαίῃ, ὅτι ὁ νόμος πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν καλουμένην «κοινωνικὴν συνείδησιν» τοῦ

ἐφαρμοστοῦ. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ ἴσως ἕνα σταθμὸν προχωρημένης ἐξελίξεως τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου· εἶναι ὁ πρόδρομος γενικωτέρων μεταλλαγῶν αὐτοῦ. Αἱ σκέψεις αὗται καθορίζουσι καὶ τὰς δυνατότητας συμπληρώσεως αὐτοῦ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς ἄλλους κλάδους τοῦ δικαίου, ἰδίως δὲ τοῦ ἀστικοῦ. Ἀποκλεισμός τῶν ἄλλων κλάδων καὶ συμπλήρωσις τῶν κενῶν τοῦ μόνου δι' ἀναφορὰς πρὸς τὰς ἰδικὰς του ἀρχὰς καὶ τὴν «κοινωνικὴν πραγματικότητα» θὰ ἴηνοιγε τὴν θύραν εἰς τὴν δυνατότητα ἐλευθέρως διαπλάσεως τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, διὰ τοῦ λεγομένου «νομικοῦ συγχρονισμού» ἢ τοῦ «ἐλευθέρου δικαίου» καὶ θὰ συνεπήγετο τὴν δημιουργίαν ἐνὸς δικαίου διαισθησεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι λόγῳ τῆς ἰδιομορφίας τοῦ ἐργατ. δικαίου, ἐπιβάλλεται, ὅπως ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων ἐκ τῶν ἄλλων κλάδων εἰς τὴν ἐργατ. σχέσιν γίνεται μετὰ προσοχῆς, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἑναρμόνισις τῶν κανόνων αὐτοῦ μετὰ τὰς διεπούσας τὴν ἐργατ. σχέσιν κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἰδέας (1). Οὕτω τίθενται σοβαρώτατοι περιορισμοὶ εἰς τὴν ἀναλογικὴν ἐφαρμογὴν (2). Ἀκόμη ἡ ἀνάγκη νὰ εἶναι τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐν «ζωντανῶν δίκαιον» ἐπιβάλλει πολλάκις, ὅταν τὸ ἐπιτρέπη τὸ γράμμα τοῦ κανόνος, νὰ ἐγκαταλείπεται ἡ ἀρχικὴ πρόθεσις τοῦ νομοθέτου διὰ νὰ εὐνοηθῇ ἡ σημερινὴ ὀρθὴ ἀντιστάθμισις τῶν συμφερόντων καὶ νὰ δοθῇ ἡ προσήκουσα νομικὴ ὀργάνωσις εἰς τὰς σχέσεις ἐργασίας (3, 4).

1) Περὶ τοῦ τρόπου προσφυγῆς εἰς τὸ ἀστ. δίκαιον ὁμιλήσαμεν ἀνωτέρω (σ. 41 ἐπ.).

2) Οἱ περιορισμοὶ εἶναι μεγαλύτεροι διὰ τὴν ἀναλογικὴν ἐφαρμογὴν κανόνων τῆς συλλογικῆς συμβάσεως, ἐφ' ὅσον αὗται ρυθμίζουν ἀποκλειστικῶς τὰς σχέσεις τῶν κατηγοριῶν, αἵτινες ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων εἰς αὐτάς. Συμπλήρωσις θὰ ἐσημαίνε μεταβολὴν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν καὶ ἐπέκτασιν ἐπὶ σημείων, τὰ ὁποῖα οἱ συμβαλλόμενοι δὲν ἐρῶνθιμιαν. Ἐπιτρέπεται οὐχ ἥτιον μία περιορισμένη συμπλήρωσις τυχόν κενῶν, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῶν ἐκπροσωπούμενων κατηγοριῶν. Οὕτως, κατ' ἐξαιρέσειν, ἐάν μία σύμβασις σιωπᾷ περὶ μίας περιπτώσεως, συγγενοῦς πρὸς ἄλλην ρυθμιζομένην ἤδη εἰς αὐτὴν θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐπέκτασις τῆς πιθανῆς θελήσεως τῶν μελῶν καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τῶν αὐτῶν προσώπων καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὀδηγεῖ εἰς μεταβολὴν τῆς συμβάσεως. Οὕτω ρυθμίζεται περίπτωσις μὴ προβλεφθεῖσα, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς καλῆς πίστεως καὶ ἐν συνσφῆσει πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν σκοπὸν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως ἐκδηλωθείσης θελήσεως τῶν μερῶν, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς ἀφηρημένως τῆς ὀρθότητος καὶ τῆς σκοπιμότητος. Hueck - Nipperdey, τ. II, σ. 272 ἐπ. Kaskel - Dersch, σ. 61 Barassi, σ. 24. Ὑπερ εὐρυτέρας ἀναλογικῆς ἐφαρμογῆς. Nikisch, Arbeitsrecht 1951, σ. 357 ἐπ. Ἐναντίον συστατικῆς ἢ διασταλτικῆς ἢ ἀναλογικῆς ἐφαρμογῆς. Καποδίστρια. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας κλπ. 1940, σ. 196 ἐπ. Αὐθεντικὴ ἔρμηνεία ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων εἶναι πάντοτε δυνατὴ. Durand, III σελ. 525 ἐπ. Εἰδικὴν διαδικασίαν «ἐρμηνείας» τῶν συλλογικῶν συμβάσεων προβλέπει τὸ ν. 3239 τοῦ 1955 «περὶ ὀρυμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν κλπ.» περὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης ὄρα ἀνωτ. σελ. 75 ἐπ.

3) Hueck - Nipperdey, τ. I, σελ. 26. Durand. Le particularisme du droit du travail, ἐν Dr. soc. 1945, σ. 298 ἐπ. (μεταφρ. ἐν Οἰκονομία καὶ Δίκαιον Ἐργασίας, τεύχ. 3, 4 (1947) Durand - Jaussaud, τ. I, σ. 254 ἐπ. Rivero et Savatier, σ. 7 Barassi σ. 21 ἐπ., Pergolesi ἐν Borsi - Pergolesi) τ. I, 1955, σ. 123 ἐπ.

4) Διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν οἱ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένοι κανόνες ἐργατ. δικαίου περὶ ὧν ὁμιλήσαμεν ἀνωτέρω καὶ τὸ συγγρι-

6. Ἡ ποικιλία τῶν πηγῶν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι καθιστᾷ δυνατὴν μίαν πληρεστέραν ρύθμισιν τῶν σχέσεων ἐργασίας, παρουσιάζει ὅμως τὸ πρόβλημα τῆς ἱεραρχικῆς κατατάξεως αὐτῶν, ποία δηλ. θὰ εἶναι ἐπικρατεστέρα τῆς ἄλλης, ὥστε νὰ ἐξασφαλίξεται ἡ ἐνότης τῶν κανόνων. Ὡς γνωστόν, ἐν τῇ ἐργατικῇ δικαίῳ ἔχομεν πέραν τῆς ἐν τῷ λοιπῷ δικαίῳ διακρίσεως εἰς νόμους καὶ ἔθιμα, καὶ τὰς ἐκ τῆς αὐτονομίας διατάξεις, π.χ. συλλογικὰς συμβάσεις, κανονισμοὺς κλπ. Βεβαίως ὑπάρχει μία ἀξιολόγησις τῶν πηγῶν μεταξὺ τῶν — σύνταγμα, νόμος ἐν εὐρείᾳ τοῦ ὅρου σημασία, ἔθιμον, συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, διαιτητικαὶ ἀποφάσεις ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν, κανονισμοὶ ἐργασίας — (σ τ α τ ι κ ῆ κατατάξις⁶) — πέραν ὅμως αὐτῆς ὑπάρχει καὶ ἡ δυνάμις τῶν ἐν ἐκάστη πηγῇ περιλαμβανομένων κανόνων, ἣτις ἐπιτρέπει πολλάκις εἰς κανόνας ὑποδεστέρας πηγῆς νὰ ἐπικρατοῦν κανόνων ἀνωτέρας πηγῆς. Οὕτως τίθεται ὁ γενικὸς κανὼν, ὅτι διατάξεις ἐϋμενέστεροι διὰ τὸν μισθωτὸν ἐπικρατοῦν ἀπολύτως τῶν ἄλλων κανόνων, ἔστω καὶ ἂν προέρχωνται ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν πηγῆν. Τοῦ κανόνος τούτου δὲν ἐξαιροῦνται, οὔτε οἱ δημοσίαι τάξεις κανόνες, οἵτινες ἀποτελοῦν ἀπλῶς τὸ ἐλάχιστον ὄριον προστασίας. Ὡς κανόνες τοιοῦτοι νοοῦνται καὶ τὰ ἐπιτακτικὰ ἔθιμα, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων, ἐφ' ὅσον διὰ ρητῆς διατάξεως δὲν ὀρίζεται, ὅτι εἶναι συγχρόνως καὶ ἀνώτατοι ὅροι^{6, 7}). Τίθεται ὅμως τὸ ἐρώτημα πότε οἱ κανόνες εἶναι ἐϋμενέστεροι.

τ ι κ ὸ ν δίκαιον, δηλ. ἡ γνώσις τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἰσχύοντος ἐργατικοῦ δικαίου, λόγῳ τῆς κατ' ἀρχὴν ὁμοιότητος τῶν ρυθμιστέων κοινωνικῶν σχέσεων. Αὕτη ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς ἐνοίας τοῦ ἐφαρμοστέου κανόνος καὶ παρέχει χρῆσιμον ὀδηγὸν διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἐργατ. δικαίου. Περί τῶν προσπαθειῶν συγκεντρώσεως τοῦ ὕλικου καὶ ἐνοποιήσεως αὐτοῦ ὠμιλήσομεν ἀνωτέρω σελ. 110. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν κανόνων τοῦ ἐργατ. δικαίου σπουδαῖον ὄλον παίζουσι καὶ οἱ διεθνῶς ἀναγνωρισμένοι κανόνες ἐργατικοῦ δικαίου, περὶ ὧν πρβλ. ἀνωτ. σελ. 101 ἐπ.

5) Ἡ στατικὴ κατάταξις ἐκδηλοῦται, κατὰ τὸ ὅτι πηγὴ κατωτέρας δυνάμεως δὲν δύναται νὰ τροποποιήσῃ ἢ καταργήσῃ ἀνωτέραν τοιαύτην, πλὴν, ἐὰν ὁ νόμος παρέχῃ τοιαύτην ἐξουσιοδότησιν ἢ συνάγεται ὑπάρχουσα τοιαύτη ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος τῶν διατάξεων. Οὕτω π.χ. τὸ ν.δ. 3789)57 παρέσχε δυνατότητα τροποποιήσεως κανονισμῶν ἐκδοθέντων κατὰ διάφορον διαδικασίαν (ἄρθρ. 2 § 2 δ) ἢ τὸ ν.δ. 3755)57 τὴν δυνατότητα καταγγελίας συλλογ. συμβάσεων ἢ ἀποφάσεων διαιτησίας, ἐγκριθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ εἰς τὰ συμβαλλόμενα μέρη (ἄρθρ. 10 § 8). Περί τοῦ προβλήματος τούτου πρβλ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, ΕΕΔ, τ. 7, σ. 194 ἐπ.

6) Ἡ διὰ τῶν κανόνων δημοσίαι τάξεις δέσμευσις τῶν ἐν συλλογ. συμβάσει συμβαλλομένων καὶ ἡ ἀπαγόρευσις θέσεως δυσμενεστέρων διὰ τὸν μισθωτὸν διατάξεων ἐπικρίνεται ἐν Γαλλίᾳ (D u r a n d — J a u s s a u d, τ. I, σ. 174. D u r a n d, τ. III, σ. 506 ἐπ.), διότι θεωρεῖται, ὅτι εἰς τὰς συλλογ. συμβάσεις λόγῳ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων εἰς τὰς διαπραγματεύσεις δὲν ὑπάρχει ὁ ἴδιος κίνδυνος ἐκμεταλλεύσεως τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων. Ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχει μικρὰ τις εὐχέρεια παρεκκλίσεως ἐκ τοῦ κανόνος τούτου (H u e c k — N i r p e r d e y, τ. II, σ. 273). Παρ' ἡμῶν μὴ ὑπαρχούσης εἰδικῆς διατάξεως, δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἀναγκαστικαὶ διατάξεις ἀποτελοῦν καὶ διὰ τὰς συλλογ. συμβάσεις τὸ ἐλάχιστον ὄριον προστασίας.

7) Τὸ θέμα ἔχει ἐρευνηθῆ πολὺ προκειμένου περὶ τῶν ἐϋμενεστέρων ὄρων τῶν συλλογικῶν συμβάσεων. Πρβλ. H u e c k — N i r p e r d e y, τ. II, σ. 405 ἐπ. K a s k e l - D e r s c h, σ. 81 ἐπ. N i k i s c h, 1951, σ. 325 ἐπ. Παρ' ἡμῶν Κ α π ο δ ῖ σ τ ρ ι α. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας κλπ. 1940, σ. 268. Γενικώτερον D u r a n d - J a u s s a u d, τ. I, σ. 181 ἐπ.

Πρὸς τοῦτο θὰ χρησιμοποιοῦν διαφόρα κριτήρια· οὕτω θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν α. ἄμεσος ὠφέλεια τοῦ μισθωτοῦ καὶ οὐχὶ ἡ τυχὸν ἀπωτέρα ζημία αὐτοῦ, ὡς ἐὰν π.χ. γίνεται αὐξήσις μισθοῦ, εἶναι ἐπωφελῆς διὰ τὸν μισθωτόν, ἔστω καὶ ἂν λόγῳ τοῦ θάρους τῆς οἰκονομίας δύναται νὰ προκύψῃ ζημία ἐκ μιᾶς εὐρυτέρας ἀνεργίας ἢ αὐξήσεως τοῦ τιμαριθμοῦ β. ἡ ὠφέλεια ν' ἀφορᾷ τὸ σύνολον τῶν μισθωτῶν τῆς σχετικῆς κατηγορίας καὶ οὐχὶ μεμονωμένον μισθωτὸν ἢ ἀκριβέστερον: τὸν μισθωτὸν ἀντικειμενικῶς ἐξεταζόμενον γ. ἡ ὠφέλεια νὰ εἶναι ἀντικειμενικῆ καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὑποκειμενικῆ, ὡς π.χ. ἡ αὐξήσις τοῦ χρόνου ἐργασίας συνοδευομένη καὶ μὲ αὐξήσιν μισθοῦ εἶναι ὑποκειμενικῶς ἐπωφελῆς, οὐχὶ ὁμως ἀντικειμενικῶς διὰ πολλοὺς λόγους, οἵτινες ἐπιβάλλουν περιορισμὸν τοῦ χρόνου ἐργασίας, ὡς καὶ ἡ μείωσις τοῦ χρόνου ἀδείας μὲ παροχὴν ἰδιαιτέρας ἀποζημιώσεως κλπ.

Ἡ σύγκρισις δέον νὰ γίνεται καθ' ἑλλην τὴν ἕκτασιν τοῦ κανόνος, ὡς π.χ. αὐξήσις ἢ μείωσις τοῦ μισθοῦ, ὅταν ὁ τιμαριθμὸς αὐξάνει κατὰ 10%, ἐνῶ ὁ νόμος π.χ. ὁρίζει 5% εἶναι δυσμενῆς διὰ τὴν αὐξήσιν, εὐμενῆς ὁμως διὰ τὴν μείωσιν. Δυσκολαί γεννῶνται, ἐὰν κανὼν τις περιέχῃ πλείονας διατάξεις, ἄλλας ἐπωφελεῖς καὶ ἄλλας δυσμενεῖς. Δὲν θὰ γίνῃ σύγκρισις οὔτε μεμονωμένως τῶν διατάξεων (θεωρία ἀπομονώσεως) οὔτε συνολικῶς (ἄθροιστικῆ θεωρία) ἀλλὰ κατὰ κατηγορίας⁸⁾. Διατάξεις ἐσωτερικῶς συναπτόμεναι, ἔστω καὶ ἂν ἐξωτερικῶς ἀποτελοῦν κεχωρισμένα διαφόρα τμήματα τῶν διατάξεων, θὰ παραβληθοῦν συνολικῶς, πάντως δὲν θὰ δύναται νὰ ἐξουδετερωθοῦν διὰ τῶν ἐπωφελῶν διατάξεων δυσμενεῖς διατάξεις εἰς βασικοὺς κανόνας τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ὡς εἶναι αἱ περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας διατάξεις ἢ περὶ τοῦ χρόνου ἐργασίας. Ὅποσοῦν ὁμως, ἐὰν ἢ θέλησις τοῦ θέσαντος τὸν κανόνα εἶναι αἱ διατάξεις νὰ ἰσχύσωσιν, ὡς ἐνιαῖον σύνολον, δὲν δύναται νὰ γίνῃ χωρισμὸς αὐτοῦ καὶ ἐφαρμόζεται δλόκληρος ἢ νέα ρύθμισις⁹⁾.

Εἰς τὸ ἔργατ. δίκαιον ὑπάρχουν καὶ πολλὰ νομικὰ πλάσματα, ἐπέκτασις δηλ. ὑπὸ τοῦ νομοθέτου τοῦ πεδίου τῆς ἐφαρμογῆς κανόνων δικαίου καὶ εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς δὲν ὑφίστανται αἱ ἀπαιτούμεναι προϋποθέσεις. Ἐπειδὴ τὰ νομικὰ πλάσματα εἶναι ἐπικίνδυνα, διότι δέχονται μίαν κατάστασιν, ὡς ὑφισταμένην, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα

8) Pergolesi. ἐν Borsi—Pergolesi, τ. I, σ. 123 ἑπ.

9) Ἰδιαιτέρα προσοχὴ δέον νὰ καταβάλλεται κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐργατικῶν νόμων, ὥστε νὰ μὴ ἀλλοιοῦται δι' αὐτῆς ἡ μορφή τοῦ κοινοτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καθεστώτος μας. Πράγματι διὰ τῶν ἐργατικῶν νόμων παρέχονται ἀρμοδιότητες εἰς τὰ κρατικὰ διοικητικὰ ὄργανα, ὅπως ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων τῆς ἐργασίας, ὡς π.χ. διὰ τοῦ ἐλέγχου (τροποποιήσεως ἢ ἀπορρίψεως) τῶν συλλογ. συμβάσεων ἢ τῆς κυρώσεως τῶν κανονισμῶν ἐργασίας. Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ κράτους ἢ περιορίζουσα τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ οἰκονομικῶς δρῶντος ἀτόμου ἐν συστήματι οἰκονομικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας δέον νὰ κινήται ἐντὸς τοῦ ἀναγκαίου χώρου ὥστε νὰ μὴ ἀλλοιοῦται ὁ χαρακτὴρ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς ἀναμειξεως ἀξιολογικῶν ὑποκειμενικῶν κρίσεων μετὰ τῆς ἐπιταγῆς τοῦ νόμου καὶ νὰ καθίσταται οὕτω τὸ πολίτευμά μας π.χ. σοσιαλιστικῆ οἰκονομία. Εἰς τοῦτο εὐχερῶς θὰ ἦγε μία ἐννοιολογικὴ καὶ σχολαστικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἄρθρ. 4 τοῦ Συντάγματος, ὅπερ ἀναγνωρίζει ἀορίστος περιορισμοὺς «ὅποταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὁρίζει». Τὰ ὅρια ὁμως τῆς τοιαύτης συνταγματικῆς ἐξουσιοδοτήσεως θὰ θέσῃ ἡ γενικὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος. Πρὸβλ. ἀνωτ. σ. 83. Σ β ὄ λ ο υ — Β λ ἄ χ ο υ, τ. I, σ. 331 ἑπ.

δὲν ὑφίσταται καὶ καθ' ὧν δὲν ἐπιτρέπεται ἀντιπόδειξις, δεόν νὰ γίνωνται δεκτὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Τοιαῦτα πλάσματα εἶναι π.χ. τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 649, 650, 671 Α.Κ., ἄρθρ. 5 § 3, 7 ν. 2112 τοῦ 1920 κλπ. Πρὸβλ. Α. Σ α κ ε λ λ α ρ ο π ο ὕ λ ο υ - ΕΕΔ, τ. 8, σ. 134 ἐπ. 178 ἐπ. Ἄλλοι συγγραφεῖς δέχονται, ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν πρόκειται περὶ νομικῶν πλασμάτων, ἀλλὰ τεκμηρίων ἢ ἀπλῶν ἐρμηνευτικῶν κανόνων. Οὕτω Μ π α λ ἦ, Γεν. Ἀρχαί, 1947, σ. 20 ἐπ., Κ α υ κ ἄ, σ. 436.

§ 7 Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐργατικῆς δικαίου ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα

1. Ἡ ὀρθὴ καὶ πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν ἐργατ. νόμων ἐξαρτᾶται ἐκ τριῶν κυρίως παραγόντων: α. ἐκ τῆς ἐπαρκοῦς διοικητικῆς ἐποπτείας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν καὶ κυρώσεων κατὰ τῶν παραβαινόντων αὐτούς, β. ἐκ τῆς ταχείας καὶ προσηκούσης ἐπιλύσεως τῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς προκυπτουσῶν δικαστικῶν διαφορῶν καὶ γ. ἐκ τῆς πλήρους ἐπιστημονικῆς διερευνήσεως τῶν ποικίλων νομικῶν προβλημάτων, ἅτινα γεννῶνται ἐκ τῶν ἐργατικῶν σχέσεων καὶ ἅτινα εἰς τὴν διάρθρωσίν των ἐμφανίζουσι σημαντικὰς ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ λοιπὸν δίκαιον. Ἐν τῷ ἐργατ. δίκαιον εἶναι π ρ ω τ ο π ο ρ ε ι α κ ὸ ν καὶ ἐμφανίζει πρῶτον, ὡς περισσότερον εὐχίσθητον εἰς τὴν ἐξελισσομένην κοινωνικὴν πραγματικότητα, τὰς μεταβολὰς.

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες τρεῖς παράγοντες ἔχουσι μίαν βασικὴν προϋπόθεσιν, ὅτι οἱ ἐργατικοὶ νόμοι πρέπει νὰ εἶναι ἀπλοὶ, εὐληπτοὶ καὶ κωδικοποιημένοι, ὥστε νὰ εἶναι προσίτιοι εἰς πάντας τοὺς μετέχοντας εἰς τὴν ἐργατικὴν σχέσιν καὶ ἐκ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μετὰ βεβαιότητος ἢ τοῦλάχιστον μεγάλης πιθανότητος συναγωγὴ τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος αὐτῶν.

α. Ἡ διοικητικὴ ἐποπτεία

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν ἐργατ. νόμων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐπαρκοῦς διοικητικῆς ἐποπτείας καὶ κυρώσεων κατὰ τῶν παραβαινόντων αὐτούς. Τὰ πρὸς τοῦτο ὄργανα εἶναι τὸ Ἰ π ο υ ρ γ ε ῖ ο ν Ἐ ρ γ α σίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ ὑπηρεσίαι Ἐ π ι θ ε ω ρ ῆ σ ε ω ς Ἐ ρ γ α σίας.

Ἡ σοβαρότης τῶν ἐργατικῶν προβλημάτων κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρων κρατικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦνται οὐ μόνον μετὰ τὴν ἔρευναν, μελέτην καὶ ἐπίλυσιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐποπτείαν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰσχυόντων κανόνων. Πρὸς τοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας ἔχουσι συσταθῆ ἰδικὰ Ἐπιθεωρητῆρια, ἅτινα ἐπιμελοῦνται τῶν ὑποθέσεων τῶν σχετικῶν μετὰ τὸ ἐργατικὸν πρόβλημα. Ἐπιφέρειται, ὅτι ὁ Louis Blanc κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς προσωρινῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως τῆς 28 Φεβρουαρίου 1948, καθ' ὃν χρόνον μία πολυπληθεστάτη διαδήλωσις ἐλάμβανε χώραν εἰς τὴν παρισινὴν πλατεῖαν Grève, πρῶτος ἐξήτησε τὴν δημιουργίαν ἐνός Ἐπιθεωρητηρίου τῆς Προόδου «ἐπιφορτισμένου νὰ ἀσχολεῖται μετὰ τὴν τύχην τῶν ἐργατῶν» (D u r g a n d - J a u s s a u d, τ. I, σ. 315 ἐπ.).

Παρ' ἡμῖν εἰς τὸ Ἐπιθεωρητῆριον Ἐσωτερικῶν ὑπῆρχε τὸ τμήμα δημοσίων οἰκονομίας ὅπερ ἠσχολεῖτο καὶ μετὰ τὰ ἐργατικὰ προβλήματα. Εἰς τὸ ἐν ἔτει 1910 συσταθὲν νέον Ἐπιθεωρητῆριον Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας (ν. ΓΨΚΔ' τῆς 28 Ἀπριλίου 1910) ἀνετέθη «ἡ φροντίς περὶ τῆς καθόλου Βιομηχανικῆς ἑργασίας», ἠτις περιελάμβανε «τὴν μέριμναν περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων ἐργοδότου καὶ ἐργάτου, τὴν μέριμναν πρὸς ἐπίτευξιν ὑγιεινῶν συνθηκῶν βίου καὶ ἐργασίας τῶν ἐργατῶν, τὴν μελέτην περὶ

παρουσκείης ἐργατικῆς νομοθεσίας ἦτοι περὶ κανονισμοῦ καὶ περὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας... τὴν σύστασιν, ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν ἀλληλοβοθηθητικῶν τῶν ἐργατῶν ταμείων καὶ ὀργάνωσιν καὶ ἐποπτείαν ἀλληλοβοθηθητικῶν καὶ ἐπαγγελμ. ἐργατικῶν ἐνώσεων κλπ. καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς νομοθεσίας περὶ ἐργασίας καὶ ἐργατῶν» (ἄρθρ. 9 ἐδ. ιγ'). Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὑποθέσεων τούτων συνεστήθη γραφεῖον ἐργασίας, ὅπερ βραδύτερον ἀποσχισθὲν ἀπὸ τοῦ τμήματος Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, εἰς ὃ ὑπῆγετο, διὰ τοῦ νόμου Γ' 24 Β' τοῦ 1912 προήχθη εἰς αὐτοτελὲς τμήμα ἐργασίας καὶ κοινωνικῆς προνοίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνετέθη διὰ τοῦ νέου νόμου καὶ ἡ μελέτη τῶν προληπτικῶν μέτρων καὶ ἡ ἐπέμβασις πρὸς λύσιν διαφορῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, πηγαζουσῶν ἐκ τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Τοῦτο ἀργότερον διὰ τοῦ νόμου 1577 τοῦ 1918 διηρέθη εἰς δύο τμήματα: Ἐργασίας καὶ Συνεταιρισμῶν καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ τὸ 1920 διὰ τοῦ ν. 2497 ἐκ τῶν δύο τμημάτων ἀπηρτίσθη ἡ Διεύθυνσις Ἐργασίας καὶ Κοινων. Προνοίας (Κ ο ρ ὄ ν η. Ἡ ἐργατικὴ πολιτικὴ τῶν ἐτῶν 1909—1918, 1944, σελ. 72 ἐπ.).

Τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1935 συνεστήθη τὸ πρῶτον τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας, τοῦτο ὅμως καταργήθη κατ' Ἰανουάριον 1936. Κατ' Αὐγούστον 1936 (ν. 46 τῆς 29/31 8-36 καὶ 330/36) συνεστήθη «Ὑφυπουργεῖον Ἐργασίας», ὡς ἀνεξάρτητον Ὑπουργεῖον, ὀνομασθὲν βραδύτερον Ὑπουργεῖον. Παρὰ τὴν σύστασιν εἰδικῶ ὑπουργεῖου ὠρισμέναι ἐργατικαὶ σχέσεις ρυθμίζονται παρ' ἄλλων Ὑπουργείων, χωρὶς νὰ ὑπάρχη μεταξὺ τῶν ὁ ἀπαραίτητος συντονισμὸς δράσεως. Οὕτως αἱ τῶν ναυτεργατῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, αἱ τῶν σιδηροδρομικῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας καὶ Δημοσίων Ἔργων, ἐν τινι μέτρῳ τῶν ἀρτεργατῶν καὶ μυλεργατῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου. Εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως ἀναμιγνύονται ὅλα σχεδὸν τὰ Ὑπουργεῖα.

Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας διέπεται σήμερον κυρίως ὑπὸ τοῦ Α.Ν. 560 τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1945⁽¹⁾ τροποποιηθέντος κατ' ἐπανάληψιν μετὰ ταῦτα. Συμφώνως μὲ αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας ἀνήκει ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς θεσπίσεως καὶ ἐφαρμογῆς συστηματικῶν μέτρων πρὸς τὸν σκοπὸν: α. νὰ καλλιτερεύῃ ἀπὸ ἀπόψεως ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς ἢ θέσις τῶν ἀντιμισθοῦ ἐργαζομένων, β. νὰ καθίσταται πληρεστέρα, σταθερωτέρα, ἀποδοτικωτέρα, δικαιοτέρα ἀμειβομένη καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον κινδυνώδης ἢ παραγωγικὴ τῶν ἀπασχόλησις γ. νὰ προστατεύονται ἀποτελεσματικώτερον τὰ ἀτομικὰ τῶν δικαιομάτα καὶ ν' ἀναπτύσσεται ἐλευθέρως ἢ κατὰ τοὺς νόμους ὁμαδικὴ τῶν ὀργάνωσις καὶ δράσις, δ. ν' ἀσφαλίξεται εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας τοὺς ἐδραῖα καὶ ὄλοεν εὐρυτέρα προστασία κατὰ τῶν φυσικῶν, ἐπαγγελματικῶν καὶ οἰκονομικῶν κινδύνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπειλεῖται ἡ ἐργατικὴ ζωὴ καὶ ε. νὰ διευρύνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ συμμετοχὴ τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων εἰς τὰ ὕλικὰ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ (ἄρθρ. 1).

Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας ἀναπτύσσει τετραπλὴν δράσιν: α. προπαρασκευαστικὴν διὰ στατιστικῶν καὶ ἄλλων ἐρευνῶν ἐξακριβῶναι τὰς πραγματικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν τὴν εἰσαγωγὴν νέων ἢ τὴν βελτίωσιν παλαιῶν μέτρων κοινωνικῆς πολιτικῆς, β. ρυθμιστικὴν λαμβάνει τὰ μέτρα ἢ εἰσάγει τὴν λήψιν τοιούτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν ἐργατ. προβλημάτων γ. ἐκτελεστικὴν ἐφαρμόζει τὰ λαμβανόμενα μέτρα καὶ δ. ἐποπτικὴν ἐλέγχει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ληφθέντων μέτρων.

¹ Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπέδωκεν ἡ Δ.Ο.Ε. εἰς τὴν ἀριωτέραν ὀργάνωσιν τῶν κροτικῶν ὑπηρεσιῶν ἐργασίας. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν 36ην γεν. συνέλευσιν τῆς (1953) ἔλαβεν ἀπό-

1) Συντάκτης ὁ τότε Ὑπουργὸς Ἐργασίας Α. Ζάκκας.

φασιν, δι' ἧς διεπίστωσε τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ἐπιφορτισμένων μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐργατικῶν νόμων, τὴν πραγματοποιήσασιν τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς, τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων τῆς ἐργασίας καὶ τὴν εὑρεσιν λύσεων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς προοδευτικῆς βελτιώσεως τῶν ὄρων ἐργασίας καὶ τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης. Διὰ τοῦτο συνιστᾷ ἡ Δ.Ο.Ε., ὅπως αἱ ὑπηρεσίαι τῆς ἐργασίας μ ε τ ε χ ο υ ν εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, τὴν ἐπιφορτισμένην μετὰ τὴν ἐκπόνησιν προγραμμάτων, ἀποβλεπόντων εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς π λ ῆ ρ ο υ σ ἀ π α σ χ ο λ ῆ σ ε ω ς καὶ τὴν ρύθμισιν τῶν ἐπαγγελματικῶν σχέσεων. Ἰδιαιτέρα σημασία ἀποδίδεται εἰς τὴν κατάλληλον ὀργάνωσιν τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας. Ἡ ἀρμοδιότης τῶν ὑπηρεσιῶν ἐργασίας πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τὴν γενικὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων τὰς ἐπαγγελματικὰς σχέσεις, τὴν ἀπασχόλησιν καὶ τοὺς ὄρους αὐτῆς, τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν. Ἡ κρατικὴ ὑπηρεσία ἐργασίας πρέπει νὰ συνεργάζεται καὶ νὰ ἐνισχύῃ προσταθείας ἐ ρ γ α τ ι κ ῶ ν καὶ ἐ ρ γ ο δ ο τ ι κ ῶ ν ὀργανώσεων εἰς τὸν τομέα τῆς ἐργασίας. Προσοχὴ ἰδιαιτέρα δέον ν' ἀποδίδεται εἰς τὴν στρατολογίαν τῶν ὑπαλλήλων τῆς ὑπηρεσίας ἐργασίας. Πρέπει νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ πλήρης ἀμεροληψία των, ν' ἀπολαύουν ἐκτιμῆσεως, νὰ ἔχουν εἰδίκευσιν καὶ νὰ διορίζονται ἐπὶ τῆς βάσει δημοσίων διαγωνισμῶν, στηριζομένων εἰς τὴν ἀξίαν· νὰ ἔχουν τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν, νὰ ἐξασφαλίζονται κατὰ τῶν πολιτικῶν πίεσεων καὶ ν' ἀκολουθοῦν πρόγραμμα ἐπαγγελματικῆς μετεκπαιδεύσεως. Τὸ προσωπικὸν πρέπει νὰ εἶναι ἀριθμητικῶς ἐπαρκές. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ στενὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ λαοῦ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως παντὸς προσφόρου μέσου. Ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ διαρκὴς διεθνὴς ἐπικοινωνία, ὄχι μόνον διὰ μέσου τῆς Δ.Ο.Ε., ἀλλὰ καὶ ἀπ' εὐθείας δι' ἀνταλλαγῆς δημοσιευμάτων, πληροφοριῶν, ἀνταλλαγῆς ὑπαλλήλων κλπ.

Ἡ ἐπιθεωρήσις ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ σοβαρώτερον ὄργανον τῆς κρατικῆς διοικήσεως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐργατικῶν νόμων. Δι' αὐτοῦ ἐξασφαλίζεται, ὅπως αἱ ἀφηρημένοι ἀποφάσεις τῶν φορέων τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς λαμβάνουν τὸν προσήκοντα συγκεκριμένον τρόπον ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἀνάγονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐπιθεωρήσεως τῆς βιοτεχνίας καὶ τῶν ἐργοστασίων τοῦ Colbert τοῦ 1669. Ἐκεῖθεν εἰσῆχθη εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἐξήχθη εἰς μεγάλην ἀκμὴν εἰς τὴν Μεγ. Βρεταννίαν, ἣτις θεωρεῖται πλέον ἢ κοίτις τοῦ θεομοῦ μετὰ τὸν περιφνημὸν ἐπιθεωρητὴν Horner. Βαθμηδὸν ὁ ρόλος τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐξελιχθη πέραν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς· ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἐργοστασίων, τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς μετὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς ἡγέτας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπεξετάθη ἡ δρᾶσις τῆς εἰς τὴν παρακολούθησιν γενικώτερον τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ τῆς θέσεως ἐκάστου κλάδου, ὥστε νὰ σχηματίζεται μία πλήρης ἀντικειμενικὴ εἰκὼν περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἐλλείψεων τῆς ὑφισταμένης νομοθεσίας. Δύνανται οὕτω τὰ ὄργανα αὐτῆς νὰ συμβάλουν εἰς τὴν μείωσιν τῶν ὑφισταμένων ἀντιθέσεων καὶ νὰ γεννήσουν τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης καὶ ν' ἀποδοῦν σημαντικὸς συντελεστὴς διὰ τὴν γενικωτέραν διαμόρφωσιν τῶν σχέσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου (2).

Πορ' ἡμῖν ἐγένετο διὰ πρώτην φοράν λόγος περὶ συστάσεως σώματος ἐπιθεωρ. ἐργασίας εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς κοινοβουλ. ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου «περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων». Τὸ σχέδιον νόμου οὐδεμίαν σχετικὴν διάταξιν περιεῖχε, ἐπρότεινεν ὅμως ὁ εισηγητὴς τῆς Κοιν. ἐπιτροπῆς Βουλευτῆς Α. Π ο π α ν α σ τ α σ ί ο υ εἰς τὴν ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου

2) W e d d i g e n. Sozialpolitik, 1933, σ. 116 ἐπ., G ü n t h e r. Sozialpolitik, 1933, σ. 73. A l b r e c h t. Sozialpolitik, 1955, σελ. 151 ἐπ.

1911 ἔκθεσιν τὰ ἑξῆς: «Ἡ πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ψήφισις νόμων προστατευτικῶν τῶν ἐργατῶν, ἄνευ προνοίας δημιουργίας ἰδιαιτέων ὑπαλλήλων, ἀποκλειστικὸν προορισμὸν ἔχοντων τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἶναι ἔργον μάταιον. Τὰ ἀστυνομικά ὄργανα ἢ οἰοδιήποτε ἄλλοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἀνάγκην, ὡς πάρεργον ἀνατίθεται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ ἐν λόγῳ ἐπίβλεψις, δὲν δύνανται νὰ φέρουν ἀποτελεσμά τι, διότι δὲν ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των ἐπαρκῆ χρόνον καὶ κατὰ κανόνα δὲν ἔχουν τὰς ἀπαιτουμένας εἰδικὰς γνώσεις, ἐκτὸς δὲ τούτου συνήθως δὲν ἀποδίδουν τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τοὺς ἐν λόγῳ νόμους καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν αἰσθάνονται ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἡ ἰδέα τῆς ἀναθέσεως τῆς ρηθείσης ἐπιβλέψεως εἰς ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους, ἀφ' οὗ ἔσχε λυμπρὰ ἀποτελέσματα ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1834 ἐφηρμόσθη, ἐγένετο ἀσπαστὴ παρ' ὄλων τῶν κρατῶν, ὅσα ἐσκέφθησαν σοβαρῶς νὰ λάβουν προστατευτικὰ μέτρα ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς δημιουργίας καὶ παρ' ἡμῖν ἰδιαιτέρου σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας καὶ δήλωσιν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἀποδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως τοιοῦτου σώματος, διετύπωσε τροπολογίαν τοῦ ὑπὸ κρίσιν νομοσχεδίου, δι' ἧς συνιστάται παρ' ἡμῖν ἰδιαιτέρον σῶμα ἐπιθεωρήσεως τῆς ἐργασίας». Πρβλ. ἀπάντησιν Παπαναστασίου εἰς ἐπικρίσεις τῆς προτάσεως εἰς ἀγορ. ἐν τῇ Βουλῇ 19-12-911 (Α. Παπαναστασίου εἰς ἐπικρίσεις λόγῳ, ἄρθρ. 1957, σ. 155 ἐπ.). Οὕτως προσετέθη τὸ ἄρθρ. 21 τοῦ ν. ΔΚΘ' τῆς 24 Ἰανουαρίου 1912 «περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων», δι' οὗ συνεστήθη ἐν ὀλιγαριθμῶν ἐκτεσάρων προσώπων εἰδικὸν «σῶμα ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας». Τοῦτο συνεπληρώθη διὰ τῶν ν. 780 τοῦ 1917 «περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Οἰκονομίας» καὶ 2943 τοῦ 1922. Ἀναδιοργάνωσις τοῦ σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας ἐγένετο διὰ τοῦ 4819 τοῦ 1930 «περὶ ὀργανώσεως σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας», ὅστις ἀπετέλεσε τὴν πρώτην συστηματικὴν καὶ ἐπὶ ὀρθολογιστικῶν βάσεων ὀργάνωσιν τοῦ σώματος Ἐπιθεωρήσεως Ἐργασίας καὶ τοῦ ν. 2954 τοῦ 1954 «περὶ ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας». Ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας πρβλ. ἐν Κ α μ π ο ὕ ρ η. Ὁργάνωσις καὶ λειτουργία σώματος ἐπιθεωρήσεως εἰς εἰσηγήσεις Α' Πανελλ. συνεδρ. σώματος Ἐπιθεωρήσεως Ἐργασίας Θεσσαλονίκης. 1956.

Οὕτω κατὰ τὸ ἰσχύον σήμερον ν.δ. 2954 τοῦ 1954 εἰς τὸ σῶμα ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας ἀνήκει ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐργατ. νομοθεσίας, ὡς καὶ ἡ ὑπόδειξις τῶν μέτρων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν τόπων ἐργασίας καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένων, ἡ ἐπεξεργασία τῶν σχετικῶν κανονισμῶν καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων ἢ διοικητικῶν τοιούτων μέτρων. Εἰς τὸ σῶμα ἐπιθεωρ. ἐργασίας ἀνήκει προσέτι καὶ ἡ φροντίς τῆς ὀργανώσεως μουσείων προλήψεως τῶν ἀτυχημάτων ἐργασίας καὶ τῶν ἐπαγγελμ. νόσων, ὡς καὶ ἡ μελέτη καὶ ἡ ὑπόδειξις μεθόδων ὀρθολογιστικωτέρας καὶ πλέον ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς διαφόρους παραγωγικοὺς κλάδους (ἄρθρ. 1). Τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας δ ι κ α ι ο ὕ ν τ α ι πρὸς ἐνέργειαν ἐπιθεωρήσεως νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ καταστήματα καὶ τοὺς τόπους ἐργασίας, τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐργατ. νομοθεσίας, ὅποτεδήποτε τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἐφ' ὅσον κατ' αὐτὴν διεξάγεται ἐργασία. Τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελον ἀποκαλύψει μυστικὰ τῆς παραγωγῆς ἢ ἐν γένει μεθόδους ἐκμεταλλεύσεως, τῶν ὁποίων ἔλαθον γνῶσιν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν διαφόρων τόπων ἐργασίας πρὸς ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων των ἢ ἤθελον κατανομάσῃ ἢ ὑποδείξει πρὸς τοὺς ἐργοδότες ἢ ὑπαλλήλους τοὺς ὑποβαλόντας αὐτοῖς παράπονα ἢ πληροφορίας διὰ τὴν μὴ τήρησιν εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας τῶν διατάξεων πρὸς προστασίαν τῶν ἐργαζομένων ἢ ἤθελον χορηγήσῃ πληροφορίας ἢ ἀντίγραφα ἐκ τῶν ὑποβαλλομένων αὐτοῖς στοιχείων ἢ καταστάσεων προσωπικοῦ

διώκονται πειθαρχικῶς. Διὰ τοῦ ν. 2593 τοῦ 1953 ἀνεγνωρίσθη εἰς τοὺς ἐπιθεωρητὰς καὶ ἐπόπτας ἐργασίας ἢ ἰδιότης τοῦ δημοσίου κατηγοροῦ διὰ τὰς εἰς θαθμὸν πταίσματος παραβάσεις τῶν ἐργατικῶν νόμων. Εἰς τὰ μέρη, ἔνθα δὲν ἔδρευε γραφεῖον ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κειμένης νομοθεσίας, ἐπιμελεῖται ἡ οἰκεία ἀστυνομικὴ ἀρχή, ἀναπληροῦσα καθ' ὅλας τὰς ἀρμοδιότητας τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας. Αἱ δικαστικαί, διοικητικαί, ἀστυνομικαὶ καὶ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ὀφείλουσι νὰ παρέχουν πᾶσαν αἰτουμένην συνδρομὴν εἰς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀνατεθειμένων αὐτοῖς καθηκόντων διὰ τῶν ἐκάστοτε καταλλήλων μέσων, ἅτινα δύνανται νὰ διατεθῶσιν ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ὄρων. Οἱ κύριοι, διευθύνται καὶ ἐπιτετραμμένοι τῶν πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεων ὑποχρεοῦνται α. ν' ἀναγγεῖλουν εἰς τὴν ἐπιθεωρησιν ἐργασίας τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν των καὶ πᾶσαν οὐσιώδη προσθήκην ἢ νέαν ἐγκατάστασιν γενομένην εἰς τὴν ἐπιχείρησιν καὶ πᾶσαν μερικὴν ἢ γενικὴν ἀναστολὴν τῶν ἐργασιῶν των β. νὰ παρέχουν λεπτομερῆ στοιχεῖα τῶν μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, γ. ν' ἀναγγεῖλουν τὰ συμβαίνοντα ἀτυχήματα καὶ δ. νὰ υποβάλλουν πίνακας τοῦ ὑπηρετοῦντος προσωπικοῦ μετὰ λεπτομερῶν δι' αὐτὰ στοιχεῖα· ὁ παρεμποδίζων τὴν εἴσοδον τῶν ὀργάνων τῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐργασίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων των καὶ ὁ δολίως παρέχων ἀνακριβεῖς πληροφορίας ἢ στοιχεῖα τιμωρεῖται ποινικῶς.

Ἡ διὰ τοῦ ν. 3249 τοῦ 1955 κωρυθθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 81 διεθνῆς Συμφ. Ἐργασίας περὶ ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας εἰς τὴν Βιομηχανίαν καὶ τὸ Ἐμπόριον περιλαμβάνει τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ σύστημα τοῦτο. Ὡς σκοπὸς του ὀρίζεται ἐνὰ ἐξασφαλίζουσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νομίμων διατάξεων περὶ ὄρων ἐργασίας καὶ προστασίας τῶν ἐργαζομένων ἐν τῇ ἐνασχόσει τοῦ ἐπαγγέλματος» (ἄρθρ. 2 § 1). Εἰς τὸ ἄρθρ. 3 ἀναπτύσσεται λεπτομερέστερον ὁ σκοπὸς τῆς Ἐπιθεωρήσεως. Εἰς τὸ ἄρθρ. 5 τονίζεται ἡ ὑποχρεώσις τῆς λήψεως «τῶν ἐνδεικνυομένων μέτρων πρὸς ἐνίσχυσιν: α. τῆς πραγματικῆς συμπτάξεως μεταξὺ τῶν ὑπηρεσιῶν ἐπιθεωρήσεως καὶ ἄλλων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἰδρυμάτων. δι' ὧν ἀσκοῦνται ἀνάλογοι ἐργασίαι· β. τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας καὶ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων ἢ τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν. Τὸ ἄρθρ. 6 ἐπιβάλλει τὴν ἐξασφάλισιν τῆς μονιμότητος τῶν ὀργάνων τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ πάσης κυβερνητικῆς μεταβολῆς καὶ ἀτόπου ἐξωτερικῆς ἐπιρροῆς. Τὸ ἄρθρον 10 ὀρίζει, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιθεωρητῶν ἐργασίας δέον νὰ εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀποκλειστικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας. Τὰ ἄρθρα 12 καὶ 13 καθορίζουσι τὰ δικαιώματα τῶν ἐπιθεωρητῶν ἐργασίας, οἷα περίπου ὀρίζονται καὶ ὑπὸ τῆς νομοθεσίας μας καὶ τέλος τὰ ἄρθρα 19 - 21 ὀρίζουσι τὰ τῶν ἐκθέσεων ἐπιθεωρήσεων καὶ ἐπιβάλλουσι εἰς τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν ἐπιθεωρήσεως νὰ δημοσιεῖ ἐτησίαν ἔκθεσιν γενικοῦ χαρακτῆρος, ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ὑπηρεσιῶν, τῶν τελουσῶν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς καὶ τῆς ὁποίας καθορίζει λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον. Ἀντιγραφα τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων ἀνακοινοῦνται εἰς τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας, τὸ πολὺ ἐντὸς τῶν τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς των. Προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας δρα ἐν Code International du Travail, τ. I, 1954, σελ. 818 ἐπ.

Παρ' ἡμῖν οἱ σοβαρώτεροι ἐργατικοὶ νόμοι προβλέπουσι ποινικὰς κυρώσεις, κυρίως εἰς βάρος τῶν ἐργοδοτῶν, κατὰ τῶν παραβατῶν, ὅσον δὲ προχωροῦμεν εἰς τὴν τάσιν τῆς δημοσιοποιήσεως τοῦ ἐργατ. δικαίου, ἐπὶ τοσοῦτον ἀξιάγει καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ποινικῶς κολασίμων παραβάσεων. Πέραν τούτου καὶ ἄλλαι παρα-

θάσεις ποινικοποιούνται, ως π.χ. ἡ καθυστέρησις τῆς καταβολῆς τοῦ μισθοῦ (³).

Γενικῶς δέον νὰ κριθῆ παρ' ἡμῖν, ὡς μὴ ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐργατικῶν νόμων· τοῦτο εἶναι ἀποδοτέον, οὐ μόνον εἰς τὴν μέχρ, πρότινος ἀνεπάρκειαν τοῦ πρὸς ἐποπτεῖαν τῆς ἐφαρμογῆς του τεταγμένου προσωπικοῦ καὶ τὴν ἀγνοίαν ἢ ἀσάφειαν τῶν ἐργατικῶν νόμων, αἰτινες ἐδημιούργησαν πλῆθος δικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν, οἵτινες πιεζόμενοι κυρίως ἀπὸ οικονομικὰς ἀνάγκας καὶ μὴ ἐκτιμῶντες τὴν σημασίαν τῶν ἐργατ. νόμων παραβαίνουσι αὐτούς.

β. ἡ ἐπίλυσις τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐργατικῶν νόμων ἐκ μέρους τῶν δικαστηρίων μας ὑπῆρξε κυρίως ἡ παλαιότερα μᾶλλον συντηρητικὴ καὶ σχολαστικὴ, προσδεδεμένη κυρίως εἰς ἐννοιολογικὴν ἐρμηνείαν καὶ οὐχὶ εἰς στάθμισιν τῶν κρινομένων κοινωνικῶν συμφερόντων. Μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς τὰ δικαστήρια ἐφήρμοσαν ἀναλογικῶς τὰς περὶ μισθώσεως πράγματος διατάξεις καὶ ἐπὶ τῆς μισθώσεως ἐργασίας καὶ ἔμεινεν οὕτω δεσμίαι ἢ σύμβασις ἐργασίας εἰς τὴν μίσθωσιν πράγματος. Ἐπίσης ἡ ὑπαγωγὴ εὐρυτάτης κατηγορίας περιπτώσεων παροχῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνωνύμου συναλλάγματος καὶ ἢ μὴ ἐφαρμογὴ ἐπ' αὐτῶν τῶν περὶ συμβάσεως μισθώσεως ἐργασίας διατάξεων τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ δικονομικοῦ δικαίου συνετέλεσεν, ὥστε μία καὶ ἡ αὐτὴ σχέσις νὰ χωρισθῆ καὶ νὰ μὴ ἐφαρμόζονται προστατευτικαὶ διατάξεις τῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἀνωνύμου συναλλάγματος. Ἀσχέτως, ἐὰν ἡ δημιουργία τοῦ ἀνωνύμου συναλλάγματος ἐδικαιολογεῖτο γενικῶς ἢ ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει, εἶχεν αὕτη, ὡς συνέπειαν νὰ στερήσῃ τῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ τῶν ὡς τοιούτων χαρακτηριζομένων σχέσεων τὰς διατάξεις περὶ ὑπαγωγῆς εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐιρηνοδικείου ἢ περὶ τοῦ προνομίου κατατάξεως, ἐρμηνεία, ἣτις παρέσυρε καὶ ἐρμηνευτὰς τινὰς νεωτέρων νόμων εἰς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνωνύμου συναλλάγματος, ὡς π.χ. τοῦ ν. 2112 ἢ ΓϞΟΔ' ἢ ἀκόμη ἤγαγεν εἰς ἀκατανόητους λύσεις, ὡς π.χ. ἐπὶ παραγραφῆς μισθῶν ἐκ συμβάσεως ἐργασίας νὰ ἰσχύῃ ἡ διετία, ἐν ᾧ ἐπὶ ἀνωνύμου συναλλάγματος ἡ 30ετία. Ἀκόμη συντηρητικὴ καὶ τυπικολογικὴ λύσις ἦτο ἡ μὴ ἀποδοχὴ τεκμηρίου μισθοῦ ἐπὶ παροχῆς ὑπηρεσιῶν, ἐν περιπτώσει μὴ ὑπάρξεως ρητῆς συμφωνίας περὶ αὐτοῦ ἢ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν περὶ αἰσχροτήτος διατάξεων ἐπὶ παροχῆς ἐργασίας ἐπὶ μὴ ἐπιτρεπομένας ὑπερωρίας ἢ καθ' ἡμέρας, καθ' ἃς ἔδει νὰ τύχῃ ὁ μισθωτὸς ἀδείας ἢ ἀναπαύσεως. Περαιτέρω ἡ μακρὰ ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ ἐὰν ἢ παροχῆ, εἰς ἣν δικαιοῦται ὁ μισθωτὸς, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἀρνεῖται ὁ ἐργοδότης νὰ δεχθῆ τὰς προσφερομένας ὑπηρεσίας εἶναι μισθὸς ἢ ἀποζημίωσις μὲ σοβαρωτάτας πρακτικὰς συνεπειὰς κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην λύσιν, ἢ ἀρνήσις τοῦ δικαιώματος εἰς τὸν ἀνήλικον νὰ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου διὰ τὰ ἰδίῳ καμὰτῳ κτώμενα κλπ. εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ κρατήσαντος στενοῦ πνεύματος. Ἐξ ἄλλου προσδευτικὴ ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ «κινδύνου λειτουργίας», ἔνθα ἔδωκεν εὐρυτάτην ἔννοιαν, ὑποχρεώσασα τὸν ἐργο-

3) Το ὄση. σελ. 643 ἐπ.

δότην εἰς καταβολὴν μισθοῦ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῆ τὰς προσφερομένας ὑπηρεσίας, εἰς τὴν δημιουργίαν ὑποχρέωσης «προνοίας» τοῦ ἐργοδότη (1) καὶ γενικῶς μίαν ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν τῶν περὶ καλῆς πίστεως διατάξεων (2).

Εἰς τοὺς νεωτέρους ἐργατικοὺς νόμους, ἄλλοτε μὲν ἐπέδειξεν ἐξαιρετικῶς προοδευτικὸν πνεῦμα, ὡς συνέδη μὲ τὸν ν. 551/15 διὰ τὴν ἀποζημιώσεις τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων, ὅπου ἡ ἔννοια τοῦ αἰτιώδους συνδέσμου διεστάλη καὶ περιελήφθη οὕτω μέγας ἀριθμὸς περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀνεύρη, τὸ στοιχεῖον τοῦ βιαίου καὶ αἰφνιδίου ἢ ἀκόμη ἐφήρμοσε τὸν νόμον τοῦτον καὶ ἐπὶ ἀκέρων συμβάσεων ἐργασίας, ἀντιθέτως εἰς τὸν νόμον 2112/20 ἐν σχέσει μὲ τὴν καταγγελίαν τῆς συμβάσεως ἐργασίας ὑπῆρξεν εἰς τινα μὲν σημεῖα συντηρητικῆ, ὡς εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου προϋπηρεσίας, ὡς ἐργάτου ἢ συμβάσεως ὀρισμένου χρόνου, τὴν ἀποχῆν, λόγῳ ἀσθενείας, μετὰ συμπλήρωσιν τῶν χρονικῶν ὁρίων τοῦ νόμου κλπ., εἰς ἄλλα δὲ προοδευτικῆ, ὡς τὸ τῆς ἀποχῆς ἐκ τῆς ἐργασίας, συμπεριλαμβανομένης μάλιστα καὶ τῆς ἀπεργίας, τὴν ἀσκήσιν τῆς ὁποίας ἀνεγνώρισεν, ὡς θεμιτὸν μέσον διεκδικήσεως ἐργατικῶν συμφερόντων, τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰδιωτικοῦ ὑπαλλήλου κλπ. Ὡς συντηρητικὴν ἐκδήλωσιν δέον νὰ θεωρήσῃ τις, καὶ τὴν κρατήσασαν ἐπὶ τι διάστημα ἀντίληψιν, ὅτι διὰ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων καθορίζονται καὶ τὰ ἀνώτατα ὅρια παροχῶν, ἢ ἀκόμη καὶ τὴν ἀντίληψιν περὶ ἀκυρότητος τῆς συμβάσεως ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως ἐπαγγελματικοῦ βιβλιαρίου. Ὡς φωτεινὰ σημεῖα τῆς δικαστηρ. πρακτικῆς δέον νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐπιτυχὴς προσπάθεια διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἔννοιας τῆς «ἐξηρητημένης» ἐργασίας, τῆς ἔννοιας ἀποζημιώσεως τῆς καταγγελίας συμβάσεως ἐργασίας, τῆς σημασίας τῆς ἀπεργίας, ὡς δικαιώματος, μὴ συνεπαγομένης τὴν λύσιν τῆς συμβάσεως, τὸν περιορισμὸν τῆς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς ἐργατικῆς σχέσεως «ἀνταγωνιστικῆς ῥήτητρας», τῆς βαθμιαίας ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἐπὶ ἀκέρου συμβάσεως ἐργασίας καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὴν ἀξιοθαύμαστον δημιουργικὴν δρᾶσιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ καταχρηστικῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος διατάξεων τοῦ Α.Κ. Διὰ ταύτης ἐτέθησαν φραγαμοὶ κυρίως εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ δικαιώματος τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Πενικώτερον δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται σημαντικὴ ἐπὶ τὸ προοδευτικώτερον στροφὴ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν δικαστηρίων μας. Ἐν συμπεράσματι δέον νὰ κριθῆ, παρ' ὅλην τὴν ἀρχικῶς κυρίως ἐπιδειχθεῖσαν συντηρητικὴν καὶ προσκόλλησιν εἰς τὴν τυπικότητα εὐ μ ε ν ὡς τὸ ἔργον τῆς ἐλληνικῆς νομολογίας, ἥτις ἐχειρίσθη ν ἐ ο ν νομοθετικὸν ὑλικόν, προσωρισμένον ν' ἀντιμετώπιση ν ἐ α ς κοινωνικὰς ἀνάγκας, διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ὁποίου οἱ δικασταὶ ἔστεροῦντο, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τῆς ἀναγκαιούσης κοινωνιολογικῆς καὶ οἰκονομικῆς προπαιδείας καὶ τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 50 ἐπ.) ἐνεφάνιζε πλείστας

1) Κ. Σ η μ α ν τ ῆ ρ α Περὶ τῆς ὑποχρέωσης τοῦ ἐργοδότη διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ὑγιεινὴν τῶν χώρων ἐργασίας κατὰ τὸν Α.Κ. ἐν Ἑπετ. Ἄν. Σχ. Βιομ. Σπ. 1948 σ. 231 ἐπ.

2) Κ α π ο δ ῖ σ τ ρ ο ῖ α. Ἡ καλὴ πίστις ἐν τῷ ἐργατικῷ δικαίῳ, ἐν Ἀρχείῳ Ἰδιωτ. Δικαίου, 1943, σελ. 472 ἐπ.

ἀτελείας καὶ ἀσφαλείας καὶ ἀκόμη χωρὶς ἐπαρκῆ, μέχρι πρὸ τινῶν ἐτῶν συστη-
ματικὴν ἐπεξεργασίαν³⁾.

γ. ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία

Ἐπὶ πολλὰς, δεκαετηρίδας ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ἐργατι-
κοῦ δικαίου ἦτο ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὰ συστήματα τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, ἡ
στηριζομένη, ὡς γνωστόν, κυρίως εἰς τὴν Πανδεκτιστικὴν διδασκαλίαν, ἐπὶ τῇ
βάσει πενιχρῶν νομοθετικῶν κειμένων, ἐρανιζομένων ἐκ διαφόρων παρεμφερῶν
νομικῶν σχέσεων. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης συμπληρουμένης μετὰ τὰ συναλλακτικὰ
ἦθη καὶ τινὰς νεωτέρους νόμους εἶχε διαμορφωθῆ παρ' ἡμῖν μία πρακτικὴ τοῦ
ἐργατικοῦ δικαίου, ἣτις μόλις ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας μιᾶς ἀνεξελέκτου καὶ κατ'
ἔξοχὴν πατριαρχικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας.

Τοιαῦτα συστήματα ἦσαν:

Π. Κ α λ λ ι γ ᾶ. Σύστημα Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃ ἐν Ἑλλάδι πολιτεύεται
τ. Γ'. 1885.

Π. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ὄ λ ο υ. Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον Ἀστικὸν δίκαιον τ. Γ'
(συμπληρωθὲν ὑπὸ Κ. Φουρκιώτη) ἐκδ. δ', 1932.

Καὶ αἱ μεταφράσεις μετὰ προσαρμογῶν Β. Windscheid. Διδασκαλία τοῦ
δικαίου τῶν Πανδεκτῶν, τ. 3 (ὑπὸ Κ. καὶ Ι. Πολυγένοῦς) 1932 - 1934, E. Dern-
burg. Σύστημα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, τ. 3 (ὑπὸ Γ. Δουβουνιώτου) 1930,
Van Wetter, Ἑνοχ. δίκαιον, τ. 1 καὶ 2 (Ν. Γιαννουλάτου - Α. Γιαν-
νακοπούλου - Δ. Μοίρα), 1934 - 1937 καὶ ἡ ἀνευ προσαρμογῆς παλαιότερα
μεταφρ. τοῦ συστήματος Arndts (ὑπὸ Ι. Κυριακοῦ).

Μετὰ τὴν ἔντονον νομοθετικὴν παραγωγὴν, λόγῳ τῆς μεταβολῆς τῶν κρα-
τουσῶν ἐν τῇ χώρᾳ κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἀρχίζει ἡ εἰδικὴ ἐπε-
ξεργασία τῶν νεωτέρων ἐργατικῶν νόμων. Ὡς πρώτη πρέπει νὰ μνημονευθῆ ἡ
ἐργασία τοῦ Ἀ λ ε ξ. Σ β ὼ λ ο υ. Τὸ δίκαιωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, 1915, ἣτις
ἀπετέλει πλήρη ἐρμηνεῖαν τοῦ νεαροῦ τότε νόμου περὶ σωματείων. Ἡ ἐπιστημο-
νικὴ κίνησις περὶ τὸ ἐργατ. δίκαιον ἀποκορυφοῦται ἀπὸ τοῦ 1932⁴⁾, ὅτε ἀρχίζει
νὰ δημιουργηθῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἴδιος ἐπιστημονικὸς κλάδος ἐργατικοῦ δικαίου με-
δημοσίευσιν πλήθους μελετῶν καὶ ἄρθρων καὶ τὴν ἔκδοσιν εἰδικῶν περιοδικῶν.
Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἐπιστημονικὴ ἐργασία εἶναι ὄντως κ α τ α π λ η κ τ ι κ ῆ. Οὐ-
δεὶς ἄλλος ἐκ τῶν νεωτέρων κλάδων δύναται νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ἐργασίαν, ἡ ὅποια
ἐπιτελέσθη εἰς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον. Πλήθος ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἔχουν διε-
ρευνήσῃ τὰ καίρια προβλήματα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ ἔχουν συμβάλῃ εἰς τὴν
ὀρθὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶναι ἐφάμιλλοι τῶν
καλυτέρων εὐρωπαϊκῶν, φέρουν δὲ αἱ πλεῖσται, εὐλόγως, τὴν γερμανικὴν ἐπίδρα-
σιν καὶ ὀλιγώτερον τὴν γαλλικὴν, ἀφ' οὗ εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἐπι-
τελεσθεῖσα περίοδος εἰς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπι-

3) Χ ρ. Ἀ γ α λ λ ο π ο ὄ λ ο υ. Ἡ ἐπίλυσις τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν καὶ τὰ
ἐργατικὰ δικαστήρια, ἐν Ἐφημ. Ἑλλ. καὶ Ἄλλοδ. Νομολ. 1942, σ. 105 ἐπ.

4) Παρὰλλήλως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἀρχίζει καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀδελφοῦ
κλάδου τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, τοῦ δικαίου τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων.

στήμη γενικώτερον είναι επηρεασμένη ἐκ τῆς γερμανικῆς θεωρίας. Δυστυχῶς μόνον μετὰ θραδύτητος ἀδικαιολογήτου εισέρχεται ἡ διδασκαλία τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἰς τὰ προγράμματα τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων, ἤτις εἰς ἄλλας σχεδὸν τὰς χώρας πρὸ πολλοῦ ἔχει γενικευθῆ. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς ἐπιτελεσθείσης παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας.

α. συστήματα ἀστικοῦ δικαίου

- Κ. Ἀποστολίδου. Ἐνοχικὸν δίκαιον Α.Κ. τ. Γ' 1949.
 Γ. Βάλληνηδα. Ἀστικὸς κώδιξ καὶ Εἰσαγ. Νόμος, τ. Α', 1946.
 Π. Ζέπου. Ἐνοχικὸν δίκαιον. Εἰδικὸν μέρος. 1949 - 1950.
 Κ. Καυκᾶ. Ἐνοχικὸν δίκαιον. Εἰδικὸν μέρος. τ. Α'. 1955.
 Ι. Καποδίστρια. Ἐρμ. Α.Κ., Ἐνοχ. δίκαιον. Εἰσαγ. ἄρθρ. 416-454, ἀριθ. 15-51. ἄρθρ. 648 ἐπ. Εἰσαγ. Νόμος, ἄρθρ. 38.
 Κ. Τριανταφυλλοπούλου. Εἰσαγ. ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ ἐνοχ. δικαίου. 1931 (ἐπὶ συμβ. ἔργασ. ΕΕΔ, Ι, 145).
 Κ. Φουρκιώτου. Ἐνοχικὸν δίκαιον, 1955.

β. Εἰδικὰ ἔργα

- Χ. Ἀγαλλοπούλου. Μαθήματα ἐργατ. δικαίου, τ. Α', 1954.
 Ε. Δημητράκοπούλου. Ἐργατικὴ νομοθεσία, 1956.
 Ι. Καποδίστρια. Ἐρμηνεία ἐργατ. δικαίου, 1937, ἀσκήσασα μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἑλλην. νομολογίας.
 Arthur Nikisch. Ἐργατ. δίκαιον. Μετάφρασις μετὰ προσαρμογῆς πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Δ. Κούση καὶ Δ. Βασιλείου, 1953.
 Α. Τούση. Ἐργατικὸν δίκαιον, 1957.

γ. Μελέται

- Χρ. Ἀγαλλοπούλου. Τὸ πρὸς ἐργασίαν δικαίωμα τῶν ἀλλοδαπῶν μισθωτῶν, ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, 1939.
 Στ. Ἀμερικάνου. Κώδιξ ἐργατικοῦ δικαίου, τ. Α - Δ, 1945 - 1951.
 Β. Βιτσαξῆ. Ἡ καταγγελία τῆς συμβ. ἐργασίας κατὰ τὸν ν. 765)43. 1944.
 Θ. Βλαχοπούλου. Τὰ ἐργατικὰ συμβούλια τῶν ἐπιχειρήσεων, 1951.
 Δ. Δημητράκακη. Ἡ ὑπερημερία τοῦ μισθωτοῦ περὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκμισθωτοῦ προσφερομένης ἐργασίας, 1948.
 Ι. Ζάρορα. Ἀνεργία καὶ ἡ ἐκ περιτροπῆς ἐργασία. 1940.
 Ι. Ζάρορα. Ὁ ἐργατ. μισθός, 1931.
 Π. Θεράπου. Τὸ ἄρθρον 281 Α.Κ., 1951.
 Ι. Καποδίστρια. Περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας ὠρισμένου ἢ ἀορίστου χρόνου, 1933.
 Ι. Καποδίστρια. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας καὶ τὸ δίκαιον τῶν σωματείων, 1940.
 Ι. Καποδίστρια. Ἡ κατάχρησις τοῦ δικαιώματος εἰς τὴν καταγγελίαν τῆς συμβάσεως ἐργασίας, 1947.
 Ι. Capodistrias. Die Zeitbestimmung beim Arbeitsverhältnis, 1940.
 Γρ. Κασιμάτη. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας, 1932.
 Γρ. Κασιμάτη. Αἱ συλλογικαὶ διαφοραὶ ἐργασίας, 1936.
 Χ. Κασίμου. Ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, 1950.
 Χ. Κασίμου - Ἀβ. Καραλή. Μελέται ἐργατικοῦ δικαίου, 1952.
 Ἀθ. Καραλή - Ἰ. Ποτήρη. Ἡ ἐξέλιξις τῶν κατωτάτων ὀρίων μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, 1957.

- Α. Κ ο γ ι ά ν ν η. Ἡ ἔννοια τῆς συμβάσεως ἐργασίας, 1939.
 Α. Λ ι τ ξ ε ρ ο π ο ύ λ ο υ. Ἡ καταγγελία τῆς συμβάσεως ἐργασίας μετὰ τὸ
 ν.δ. 424/41. 1942.
 Π. Μ η τ σ ο π ο ύ λ ο υ. Τὰ ὄρια συνδικαλιστικῆς δράσεως. 1950.
 Χ. Μ υ ρ ι ά ν θ η. Ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία εἰς τὰς συλλογικὰς διαφορὰς ἐργα-
 σίας, 1943.
 C. P a t r o n i c o l a s. Das Recht des Betriebsrisikos. 1939.
 Λ. Π ο λ υ χ ρ ό ν η. Τὰ ἐργατικά σωματεία. 1949.
 Δ. Π ο ρ τ ό λ ο υ. Ἡ ρύθμισις τῆς ἐργασίας διὰ συλλογ. συμβάσεων καὶ τὸ δίκαιον
 αὐτῆς. 1939.
 Δ. Π ο ρ τ ό λ ο υ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κατωτάτου ὁρίου ἐν τῷ συμβατικῷ κανονισμῷ τῆς
 ἐργασίας, 1940.
 Δ. Π ο ρ τ ό λ ο υ. Ἡ σύμβασις μαθητείας, 1942.
 Α. Σ α κ ε λ λ α ρ ο π ο ύ λ ο υ. Ἡ μεταβολὴ τοῦ προσώπου τοῦ ἐργοδότη, 1943.
 Γ. Σ ι μ ω ν έ τ ο υ. Δώδεκα μελέται. 1948 - 1950.
 Γ. Σ ι μ ω ν έ τ ο υ. Διακριτικὰ ὄρια μεταξύ ἐντολῆς καὶ μισθώσεως ὑπηρεσιῶν ἢ
 ἔργου. 1937.
 Α. Τ ο ύ σ η. Τὰ νομικὰ πρόσωπα. 1945.
 D. Τ ο υ λ ο υ ρ α s. Die Gestaltung der Arbeitsbedingungen in Griechenland.
 1939.
 Γ. Τ ρ ί μ η. Ὁ ἔργατ. μισθός, 1938.
 Η. Τ σ ί π η. Πρόσληψις - ἀλύσις καὶ ἀποδοχαὶ μισθωτῶν. 1952.
 Τ. Τ σ ι μ π ο ύ κ η. Δίκαιον ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν ἐν Ἑλλάδι, 1935.
 Κ. Φ ο υ ρ κ ι ώ τ η. Μελέται, Α, 1955, Β, (Οἰκονομ. δίκαιον) 1956.

Εἰδικὰ Περιοδικὰ

Ἐπιθεώρησις Ἐργατικοῦ δικαίου ἀδελφῶν Τ σ ι μ π ο ύ κ η. Δεκαπενθήμερος ἀπὸ
 τοῦ 1941. Ἐξαιρετικὸν περιοδικὸν θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐρεῦνης.
 Δελτίον Ἐργατικοῦ δικαίου. Διευθ. Ε. Δ η μ η τ ρ α κ ο π ο ύ λ ο υ. ἀπὸ τοῦ
 1945.

Μὴ ἐκδιδόμενα πλέον, ἀλλὰ περιέχοντα πολύτιμον ὑλικόν :

Ἐργατικὸν δίκαιον. Ἐπιθ. Κοιν. Πολιτικῆς καὶ Νομοθεσίας. Γ ρ. Κ α σ ι μ ά τ η
 Κ. Ρ ά λ λ η. (1942 - 1943).
 Οἰκονομία καὶ Δίκαιον Ἐργασίας. Κ. Τ. Κ α λ α τ ζ ο π ο ύ λ ο υ. (1947 - 1948).
 Πέραν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ νομικὰ περιοδικὰ περιλαμβάνονται πλῆθος μελετῶν
 ὡς καὶ νομολογία τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου (Ἐφημ. Ἑλλήνων Νομικῶν, Νομικὸν Βῆμα, Νέον
 Δίκαιον, Ἀρχ. Ἰδιωτ. δικαίου, Ἐφημ. ἑλλην. καὶ ἄλλοδ. Νομολογίας, Ἀρμενόπουλος, Ἀρχ.
 Νομολογίας, παλαιότερον Θέμις, Δικαστικὴ).

Νομολογία

Γεν. Εὐρετήριο Θέμιδος, τ. Γ' καὶ Δ'
 Γεν. Εὐρετήριο Νομολογίας, 19. (Ζαχαροπούλου), τ. Γ'.
 Συμπλήρωμα Γεν. Εὐρετηρίου, 193 - 195 τ. 3 Β.
 Σ τ. Ἀ μ ε ρ ι κ ά ν ο υ. Γενικὸν Εὐρετήριο νομολογίας Ἐργατικοῦ δικαίου 1954.
 Πλήρη ἐπισκόπησιν τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως παρ' ἡμῖν πρβλ. ἐν Γεν. Εὐρετη-
 ρίῳ Νομολογίας (Ζαχαροπούλου), 1836 - 1936, τ.3, σ. 996 ἐπ. καὶ εἰς Συμπλήρωμα αὐτοῦ
 1935 - 1952), τ. 3 Β σελ. 98 ἐπ.
 Πίνακα τῆς ξένης βιβλιογραφίας πρβλ. D u r a n d - J a u s s a u d. τ. Ι, σ.
 Ι, σ. 537 - 550. P e r g o l e s i, ἐν B o r s i - P e r g o l e s i, τ. Ι, σ. 251 - 300. Les Novel-
 les. Droit Social, 1953, τ. Ι, σ. 37 - 66.

§ 8. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐν τῇ λαογραφίᾳ

Ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς, ὅστις ἀποκαλύπτεται εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ περιλάβῃ καὶ τὸ θέμα τῆς ἐργασίας καὶ τῶν διεπόντων αὐτὴν κανόνων, ἀφοῦ ἀποτελεῖ αὕτη τὸ πλέον σημαντικὸν τμήμα τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὸν πλανᾶται τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἄνευ πολυσχιδῶν θεωριῶν καὶ ἀποκαλύπτονται αἱ ἀντιλήψεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διαφόρων θεμάτων. Ὁ λαογραφικὸς πλοῦτος εἶναι ἀνεξάντλητος καὶ διαρκῶς ἀποθησαυρίζεται. Ἐν τοῖς ἐπομένοις θ' ἀναφέρωμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ διὰ νὰ δεῖξωμεν, πῶς σκέπτεται ὁ λαὸς ἐπὶ τινῶν βασικῶν προβλημάτων τῆς ἐργασίας(!). Οὕτω :

α. Παροιμιαί

Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐργασίας.

Ἡ δουλειὰ ντροπὴ δὲν ἔχει

Ἡ δουλειὰ εἶν' προσευχή.

Ἡ χασομεριά εἶναι τοῦ διαβόλου ξαπλωταριό.

Ἄκαμασιὰ θεοῦ κατάρρα.

Δεξι χέρι εἶν' ἡ ἐργασία καὶ ζερβὶ ἡ οἰκονομία.

Ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ἐργασίας.

Βρὲς δουλειὰ, νὰ βρῆς βασιλεῖο.

Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.

Ἐκατὸ ἡ δουλειὰ στήν πόρτα κι' ἐκυνήγησε τὴ φτώχεια.

Ἐπῆρες τὴ δουλειὰ μου, ἐπῆρες καὶ τὴ δαγκασιά μου.

Ποιὸς πῆρε τὸ φαγὶ ἀπὸ τὸ στόμα μου: ὅποιος πῆρε τὴ δουλειὰ ἀπ' τὰ χέρια μου.

Ἀφέντης εἶναι ὁ δουλευτής.

Ὁ δουλευτής ποτέ του δὲν πεινάει.

Ὁποῖος δουλεύει εἶναι ἄρχοντας.

Ὁποῖος δουλεύει, νηστικὸς δὲν μένει.

Ἐπὶ τῆς τάξεως εἰς τὴν ἐργασίαν.

Ἡ καλὴ δουλειὰ σιγὰ - σιγὰ γίνεται.

Τὸ γρήγορο καὶ τὸ καλὸ, δὲν πᾶν' μαζί τὰ δύο τους.

Βιαστικὲς κακὲςπραμάτειες.

1) Τὴν σημασίαν τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ διὰ τὸν νομικὸν ἐξῆρεν ὁ Νικ. Π. Δημητρακόπουλος. Νομικαὶ ἐννοσχολήσεις, τ. Β', 1921, π. 91 ἐπ. Ἐργατικὰς παροιμίας πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου. Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλλήν. λαοῦ. Παροιμιαί, Δ, 1902, σ. 521 ἐπ., 543 ἐπ. Κ. Διαμαντοπούλου. Λαογραφικὴ οἰκονομική. Α', 1945, σ. 20. Π. Σπᾶλα. Παροιμίες καὶ τραγούδια με βάση τὴ δουλειὰ, 1952. Προσπάθειαν ἀποθησαυρίσεως τῶν ἐργατ. παροιμιῶν καταβάλλει ἡ Ἄνωτ. Σχολὴ Βιομ. Σπουδῶν ἐν συνεργασίᾳ Χ. Ἀγαλλοπούλου καὶ Μ. Περάνη. Πρβλ. Ἡμερολόγιον Σχολῆς 1957, σ. 273.

Ἐπί τῆς ἀγάπης πρὸς ἐργασίαν.

Μ᾽ ἀγγάρεια δουλειὰ δὲν γίνεται.

Ἐπί τῆς ἀνάγκης τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς πληρωμῆς τοῦ ἡμερομισθίου.

Νηστικό ἀρκοῦδι δὲν χορεῦει.

Ἄγάνωτο κουδούνι δὲν παίζει.

Ὅποιος μπαίνει ἀσυμφώνητος, φεύγει ἀπλήρωτος.

Ἀφέντη δούλεψες ; ἢ πληρώσου ἢ τάχασες.

Ἐπί τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ἔργατ. ἡμερομισθίου.

Δούλευε νὰ φᾶς καὶ κλέψε ν' ἄχης.

Μεροδοῦλι μεροφάγι.

Δουλευτῆς περήφανος, πάντα πεινασμένος.

Ὅποιος δουλεύει καλὰ καὶ μπιστὰ τρώει μισὴ σαρδέλλα.

—Σαράντα χρόνια δούλευα σ'τὰ στρεϊδία καὶ τοὶ στὰ μίδια,

μηδὲ σπίτι μ' ἔκανα μηδὲ τὰ τσιραμίδια.

—Ἄλις του ποῦ θ' ἀξιωθῆ δοῦλος νὰ καταντήση

χίλιες καὶ ἑκατὸ φορές τίς πείνας θὰ φοφήση.

Νὰ δουλεύω, νὰ πεινώ ; ἄς πεινώ καὶ ἄς κάθομαι.

Ἐπί τῆς ἀνάγκης τακτικῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ.

Τὸ δουλευτῆ σου πλήρωνε καὶ ψυχικὸ μὴ κάνης.

Ἡ πληρωμὴ ἀναλόγως τῆς ἐργασίας.

Δούλευε τσαπάκι μου κατὰ τὴν πληρωμὴ σου.

Περισσότερο δουλεύεις, περισσότερο κερδίζεις.

Δούλευε ξιναράκι μου κατὰ τὴν ἐξοδιά σου.

Ὁ καθέννας, ὅπως δουλεύει πληρώνεται.

Ἐναντίον τῆς κατ' ἀποκοπὴν ἐργασίας.

Ἀποκοπὴ δουλειά, ἀλιά ποῦ τὴ σιβάση.

Ἀποκοπὴ δουλειά, μοιτζες ὀρθῆς καὶ ἀνάποδες.

Ἡ ἀποκοπὴ εἶναι ἀποκαή

Ἐναντίον τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας. Περιορισμὸς χρόνου ἐργασίας.

Ἡ πολλὴ δουλειὰ τρώει τὸν ἀφέντη της.

Ἀπὸ μπονώρα στὴ δουλειὰ καὶ ἀπὸ νωρὶς στοὶ σπίτι.

Ἐπί τῆς ἡμερησίας ἐργασίας.

Ἄν θέλῃς πλοῦτο καὶ τιμὴ, μὴ κοιμᾶσαι τὴν αὐγὴν.

Τὸ ὄρνιθι, ποῦ σηκώνεται πουρνί, βρίσκει φαγὶ καὶ τρώει.

Ὀλημέρα δούλευε, τὸ βράδυ φεῦγε.

Ἐπί τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας.

Δουλεύουν τὰ βόδια καὶ τρῶν' τὰ γομάρια.

Ἄλλοι σκάφτουν καὶ κλαδεύουν καὶ ἄλλοι πίνουν καὶ μεθοῦν.
Ἄλλουνοῦ δουλεύει ἡ γλῶσσα κι' ἄλλουνοῦ μασοῦν τὰ
δόντια.

Ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς δυσαρμονίας.

Ἄπ' ὄλους μπορεῖς νὰ φυλαχτῆς δεξ' ἀπὸ τοὺς δούλους.
Δοῦλον ἔχεις ; διόβολον ἔχεις.
Δοῦλον τρέφεις, ἐχθρὸ τρέφεις.

Ἐπὶ τῆς εἰδικῆς μορφώσεως.

Μάθε τέχνη καὶ ἂν πεινάσης πιάστηνε.
Μάθε τέχνη καὶ ἄς εἶναι καὶ καλαθᾶς.
Ἡ τέχνη εἶν' βραχιόλι χρυσοῦ στὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου.
Ποιὸς ἔχ' μιὰ τέχνη π'τὲ δὲν π'νάει.
Μάθε τέχνη καὶ κρέμαστη στὸ παλλοῦτσο.
Καθένας σ'τὸ εἶδος του ἔχει καὶ τὴν ἀξιάδα.
Ὁ ἀτζαμῆς κι' ὁ παλαλὸν ἓνα εἶν'.
Τ' ἀμπέλι θέλει ἀμπελουργό, καὶ τὸ καράβι ναύτη.

Ἐναντίον τῆς παντοδαπῆς ἀπασχολήσεως καὶ
πολυθεσίας.

Πολυτεχνίτης ἐρημοσπίτης.
Ἡ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.
Ὅποιος κυνηγᾷ πολλοὺς λαγούς, κανένα δὲν πιάνει.
Ποῦ πᾶς κακὴ τύχη ; στοῦ πολύτεχνου τὸ σπίτι.
Ὅποιος ἔχει πολλ' ἀφεντικά, νηστικός κοιμάται.

Ἐναντίον τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας.

Τῆς νύκτας τὰ καμῶματα, θωρεῖ τα ἡ μέρα καὶ γελᾷ.
Ὅλημέρα δούλευε καὶ τὸ βράδυ φεῦγε.
Πρῶι σιὴ δουλειά, τσι νωρίς σ' τὸν ὄντα.

Ἐπὶ τῆς ὑποτιμῆσεως τῆς γυναικείας ἐργασίας.
Δικαιολογία ἀνισότητος ἡμερομισθίων.

Τῆς γυναίκας τὴ δουλειά καὶ ποντικός τὴν ἔφαγε καὶ δὲ χόρτασε.
Τῆς γυναίκας ἡ δουλειά εἶν' ὄσος εἶν' ὁ ἴσκιος τοῦ βελονιοῦ.
Ἀπὸ τῆς γυναίκας τὰ μεροκάματα, ἡ ὄρθα δὲν χορταίνει.

Συμπεριφορὰ πρὸς τὸν μισθωτόν. Ἀγάπη καὶ αὐ-
στηρότης.

Ὁ δοῦλος θέλει χρύσωμα καὶ καθ' ἡμέρα ὕβρισμα.
Ὁ ἀργαστηριάρης πρέπει ν' ἀχη κοιλιὰ μεγάλη καὶ τρύπια αὐτιά.
Ὅποιος κτυπᾷ τὸ γαδοῦρί του, ζημιώνει τὸ σακκοῦλι του.
Μὴ γίνης δοῦλος σ' ὅποιον ἦταν δοῦλος καὶ μὴ πάρης δοῦλον
ἐκεῖνον ποῦ ἦταν ἀφέντης.

Ἐπὶ τῆς εἰδικότητος τοῦ ἐργοδότου.

Ὅποιος γίνεται ἀφέντης, χωρὶς νὰ γίνῃ πρῶτα δοῦλος
εἶναι μπάσταρδος ἀφέντης καὶ ἀλλοίμονο στὸ δοῦλο.

α Δημοτικά τραγούδια

Δημοτικά ἢ λαϊκά τραγούδια, καίτοι προέρχονται ἀπὸ τὰς πτωχότερας τάξεις τοῦ ἔθνολογικοῦ συνόλου, ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασίαν. Τὰ περισσότερα ἐργατικά τραγούδια εἶναι ρυθμικά διὰ τὴν ἐργασίαν ὑποδοθηθῆντα τὰς κινήσεις αὐτῆς «τὴν περὶ τὴν ἐργασίαν ἐπιμονὴν καὶ προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν. Τὸ ἄρμονικὸν καὶ εὐρυθμὸν κίνημα τοῦ ἀέρος διὰ τῆς μελουργίας διαδίδεται καὶ προχωρεῖ μέσσω εἰς τὰ δάθη τοῦ πνεύματος» ἔγραφεν ὁ διδάσκαλος τοῦ γένους Εὐγένιος Βούλγαρης ὑπενθυμίζων, ὅτι ἤδη εἰς τὴν Ἰλιάδα (Σ. 570) ἀναφέρεται κιθαρωδία τῶν τρυγόντων. Τοιαῦτα τραγούδια εἶναι κυρίως τῆς μυλόπετρας, τῆς θάρκας, τοῦ ἐργαλειοῦ κλπ. Πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχουν πολλὰ ἄλλα τραγούδια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἐκφράζει τὰ αἰσθηματικά του ἔναντι τῆς ἐργασίας, ἐξάιρων τὴν ἠθικὴν σημασίαν αὐτῆς, ὡς π.χ. τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν *ὀκνηρίαν* (!).

Οὔλοι μου οἱ κακοὶ γειτόνοι
ἀκαμάτρα μὲ φωνάζουν
Μ' ἀκαμάτρα ἐγὼ δὲν εἶμαι
τῆ δουλίτσα μου τὴν κάνω.
"Ὅσο νάμπει νάβγει ὁ χρόνος
ἔρηξα κλωνὰ στ' ἀδράχτι.

Καλότυχος καλόμοιρος, ὁποῖος μὲ πάρει ἐμένα
ποῦ γὼ τὴ ρόκα μου ἀγαπῶ καὶ τὸ κρασί
δὲν πίνω...

Τὶ καλὸ ἔχω ἢ κακομοίρα
μὲ τὸ ἄδουλο ποῦ πῆρα
τὰ τσαρούχια του σιὸ φράχτη
τὰ προπόδια του στὴ στάχτη.

ἢ τὴν εἰδικοτήτα

τ' ἀμπέλι θέλει ἀμπελοργὸ
τὸ σπῆτι νοικοκύρη
τὸ καθ' ἓνα πλεούμενο
θέλει καραβοκύρη

ἢ τὴν προτίμησιν πρὸς ὠρισμένην ἐργασίαν.

Νάμουν τὸ Μάρτη μπιστικὸς
τὸν Αὐγουστο δραγάτης
καὶ στὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ
νάμουνα κρασιοπούλης.

— Παντρέψου, Διαμαντούλα μου νὰ βγῶ κι' ἐγὼ ξάπ' τὴν ἔγνοια.

— Δὲν παντρέβουμε, μητέρα, μὴν ἐπῆρε ὁ νοῦς σου ἀέρα.

1. Γ. Σκοριώτη. Εἰσαγωγή στὴν κοινωνιολ. ἐξέτασιν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἐν Κοινῶν. Ἔρευνα 1957, τ. I, σ. 55 ἐπ. Π. Σπάλια. Τὸ δημοτικὸν ἐργατικὸν τραγούδι, 1947. Ἀρχεῖον τοῦ θρημικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ Μιχαηλίδου-Νουάρου. Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, τ. Α' 1934. Ἀγ. Θέρου. Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων, τ. Α, καὶ Β, 1952. Faurier. Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια, 1956.

Μου δίνουν άντρα μαραγκό, νά σκάση δέν τόν παίρνω.
 τήν ημέρα μέ τήν πλάνη καί τὸ βράδυ στοῦ συργιάνι.
 Μου δίδουν άντρα καλαντζή, νά σκάση δέν τόν παίρνω.
 τήν αὐγὴ ποὺ ξημερώνει παληοχάλκωμα μαζώνει.
 Μου δώσανε γραμματικό, νά σκάση δέν τόν παίρνω
 τήν ημέρα μέ τήν πέννα καί τὸ βράδυ στήν ταβέρνα.

ἢ τὴν ἀποφυγὴν ἐπιπόνων ἐργασιῶν.

Τὸ τσαπί καί τὸ δικέλι
 ἢ καρδιά μου δέν τὸ θέλει.

Τὸ παληκάρι τὸ καλὸ θελ' ὄμορφη γυναῖκα
 νά ξέρη ρόκα κι' ἀργαλειό, νά ξέρη νά κεντάη.
 Τὸ κέντημα εἶναι γλέντημα, κι' ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι
 κι' ὁ βουρλισμένος ἀργαλειὸς εἶναι σκλαβιά μεγάλη.

ἢ τὴν μόχθον τῆς ἐργασίας.

Δώδεκα χρόνους ἔκαμα μιανῆς κυρᾶς κοπέλι,
 τὸν ὕπνο δέν ἐχόρτασα, μάντε καί τὸ κοιμησι
 Μὰ ἦρθε τ' ἀή - Γιωργιοῦ, π' ἀλλάζουν τὰ κοπέλια
 — Πλέρωσε, κυρά, δὸς μου τὴ δούλεψή μου... (Καρπάθου)

ἢ τὸν τρόπον πληρωμῆς.

Τρεῖς χρόνους τὴν ἐδούλευα, τὴν ἐλάτρευα
 Στὶς τέσσερες πηγαίνω, τὴν ρογίτσα μου (τὸν μισθὸν) γυρεύω.
 Δόσε μ' κυρά τὴ ρόγα μ', τὴ ρογίτσα μου
 δόσε μ' τὴ δούλεψή μου. Σὲ βαρέθηκε ἡ ψυχὴ μου...

(Συνεχίζεται)